

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

TADEJA SKOKO

**KAKOVOST ŽIVLJENJA ŽENSK PRED IN PO RAZPADU
PARTNERSKEGA ODNOSA**

MAGISTRSKO DELO

MENTORICA:
izr. prof. dr. Gabi Čačinovič-Vogrinčič

Ljubljana, 2004

Vse naše sanje se lahko uresničijo,
če imamo dovolj poguma, da jim sledimo.

Walt Disney

ZAHVALA

Hvala mami, za oporo in prave besede, ko sem jih najbolj potrebovala...

Hvala vsem respondentkam, ki so pri nalogi sodelovale in bile pripravljene spregovoriti o drobnem izseku njihove življenjske zgodbe, brez katerih raziskava ne bi bila mogoča.

Hvala mentorici izredni profesorici dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič in mag. Ninu Rodetu za dragoceno strokovno pomoč in za posvečen čas.

KAZALO MAGISTRSKEGA DELA

KAZALO.....	3
1 UVOD.....	5
2 KAKOVOST ŽIVLJENJA	8
3 KAKOVOST ŽIVLJENJA ŽENSK V SLOVENSKEM PROSTORU.....	10
4 DELOVANJE ŽENSK V ZASEBNEM IN JAVNEM PROSTORU.....	12
4.1 Javni prostor in delovanje žensk.....	12
4.2 Zasebni prostor in delovanje žensk	14
4.2.1 <i>Ženska v zakonski zvezi in izvenzakonski skupnosti</i>	15
4.2.2 <i>Ženska kot enakovredni partner</i>	18
4.2.3 <i>Ženska v patriarhalnem odnosu</i>	20
4.2.4 <i>Ženska v matriarhalnem odnosu</i>	23
5 RAZLIČNE VLOGE ŽENSK V SODOBNI DRUŽBI.....	24
5.1 Ženska kot ženska	24
5.2 Ženska kot mati	26
5.3 Ženska kot gospodinja	29
5.4 Zaposlena ženska	31
6 PARTNERSTVO.....	35
6.1 Partnerski odnos	35
6.1 Ideologija partnerskega odnosa	37
6.2 Prepoznavanje in reševanje problemov v odnosu	39
7 RAZPAD PARTNERSKEGA ODNOSA.....	42
7.1 Proces transformacije družine in zakona (partnerstva) iz matične družine prek razveze in ločitve do enostarševske v dopolnjeno družino (koncept M. Robinson).....	46
8 NALOGA SOCIALNEGA DELA V PROCESU TRANSFORMACIJE DRUŽINE.....	50
9 OPREDELITEV PROBLEMA	54
9.1 Osnovne teze	55
9.2 Metodologija	56
9.2.1 <i>Vrsta raziskave</i>	56
9.2.2 <i>Merski inštrument in viri podatkov</i>	56
9.2.3 <i>Populacija in vzorčenje</i>	57
9.2.4 <i>Metoda zbiranja podatkov</i>	58
9.2.5 <i>Obdelava in analiza podatkov</i>	58
9.2.6 <i>Ureditev izjav v skupine po pojmi</i>	60
9.2.7 <i>Skupine žensk glede na spremembe v kakovosti življenja</i>	80

10 REZULTATI IN RAZPRAVA	82
10.1 Analiza, interpretacija in komentar rezultatov	82
11 SKLEPI.....	90
12 LITERATURA IN VIRI	95
13 PRILOGE	100
A Vsebinske kode izjav žensk.....	100
14 SEZNAM TABEL	
Tabela 1: Izvori težav.....	41
Tabela 2: Št. vloženih razvez po spolu.....	45
Tabela 3: stanovanjski standard, osebni dohodek, izobrazba, skrb za otroka, sodelovanje v društvu, politični organizaciji, socialna mreža, prosti čas.....	80
15 SEZNAM SLIK	
Slika1: Razvoj partnerskega odnosa po Levingerju (1980).....	37

1 UVOD

Živimo v obdobju prehajanja industrijske v postindustrijsko družbo. S prehajanjem v postindustrijsko družbo se tradicionalna industrijska proizvodnja umika sofisticirani računalniško vodeni proizvodnji dobrin. Odnosi v družbi in vrednote se radikalno spreminjajo, obravnava človeka stopa v samo središče življenja. V vedno bolj hitro spremenljivem globalnem okolju so ljudje dosti bolj razgledani in ozaveščeni.

Značilnost modernizacije, katere priča smo, je, da ima posameznik pravico, da sam izbira življenjske odločitve, usmeritve in poti. Zmanjšuje se kontrola nad zakonsko zvezo, ki se kaže v izenačevanju zakonske in izvenzakonske skupnosti, spreminjajo se spolne vloge, priča smo demokratizaciji družbenih odnosov, kar pomeni vedno večjo neodvisnost žensk.

Posameznik sam izbira način življenja in si s tem krepi preživetvene in uveljavitvene sposobnosti. Odvisnost od skupnega življenja sicer ni prenehala, vendar združevanje ljudi temelji bolj na izbiri kot pa na tradiciji oz. na mehničnem prevzemanju situacijskih danosti (Mlinar, 1995: 55).

Družinsko življenje v postmodernosti bolj kot karkoli zaznamujeta njegova raznolikost, spremenljivost in kompleksnost, česar pa ne moremo razumeti le kot dejavnik prehoda od modela moderne družbe k nekemu »postmodernemu« modelu ali dejavnik dekadence moderne družbe, ampak kot značilnost družinskega življenja (Švab, 2002: 92).

S spreminjanjem družinskega življenja v postmodernosti ne govorimo več o nuklearni družini z moškim kot materialnim preskrbovalcem družine ter ženski kot gospodinji in materi kot edino legitimni družinski obliki. O družini se pričinja govoriti kot o mestu družinskih izkustev pa tudi konfliktov in hierarhij. Priča smo ambivalenci med vrednotami individualizma in enakosti ter vrednotami skrbi za druge in skupnosti. Zasebna in javna sfera sta močno prepleteni in interaktivni. Družinsko življenje ni več statična in vnaprej predvidljiva oblika. Prehajanja iz enega načina življenja v drugega ni mogoče vnaprej napovedovati. Organizacija življenja je torej odvisna od aktivnosti posameznih družinskih članov, ki se spreminjajo pod vplivom družbenega okolja. Poseben segment družinske

pluralizacije je spreminjanje družinskih vrednot in simbolno spreminjanje življenjskega sveta družin.

Množično zaposlovanje žensk je pomembno vplivalo na spreminjanje družinskega poteka. Ta segment dela je bil do sedaj neviden (ženske so delale v tovarni ali pa so kot »nezaposlene« delavke plačano delo opravljale doma) in nepoznan predvsem zaradi ideološkega razumevanja delitve javno/zasebno in reduciranja ženskega dela na gospodinjsko delo in skrb za otroke. Spremembe v sodobni družbi in družini (demokratizacija družbenih odnosov, proces emancipacije žensk) so pogojevale nove trende ustvarjanja odnosov med spoloma.

Družinska pluralizacija producira tudi t.i. kontrafenomene, s čimer razumemo nov fenomen različnih, nasprotujočih si predstav o družinskem življenju. V okviru družinskega življenja jih lahko brez dvoma ocenimo kot bistven dokaz, da je postmoderna družba tudi družba nasprotij, ki so ji inherentne družbene hierarhije.

Mednje bi lahko uvrstili:

- osvobajanje družine od bioloških determinant: odločitev za starševstvo ni več nujen pogoj za konstituiranje družine (osvobajanje žensk od reproduktivne funkcije, družina so lahko tudi prijatelji ipd.), heteroseksualnost ni edina spolna usmeritev v družinskem življenju (istospolne družine) in hkratio intenziviranje pomena bioloških, še posebej reproduktivnih determinant družine (hiter razvoj reproduktivnih tehnologij in naraščanje pomena in zanimanja za umetne reproduktivne tehnologije, zaznavno intenziviranje pomena starševstva);
- družbena promocija »preloženega« materinstva ob ohranjanju temeljnega strukturnega načela družine - materinstva skozi nocije »obveznega« materinstva;
- sočasen pojav »novega« vpletenega očetovstva in družbena legitimizacija očetovske neprisotnosti;
- soobstoj nasprotujočih si ideologij, povezanih z raznolikimi fenomeni (npr. ideologija novega očetovstva in ideologija neprisotnega očeta);
- legitimnost nuklearne družine kot modernega družinskega modela in drugih družinskih oblik (oziroma soobstoj raznolikih družinskih oblik, ki so enako družbeno legitimne) itd. (Švab, 2002: 87).

Družbena pomembnost družinskega življenja v postmodernosti se izraža v tem, da družina ontološko sloni na materinstvu, ki je družbeno cenjeno tudi zato, ker se novo očetovstvo še ni (docela) realiziralo. Starševstvo postaja vse pomembnejše, kar se med drugim odraža v protektivnem otroštvu, t. i. poglobljanjem skrbi za otroke, v skrbi za njihovo vsestransko blaginjo. Za postmoderno dobo je značilno, da narašča število razvez, upada število sklenitev zakonskih zvez, narašča število kohabitacij, priča smo upadanju rodnosti. Razvezane družine se pogosto reorganizirajo, družinski člani po razvezi ohranjajo stike.

Trendi spreminjanja kažejo različne podobe družine. Pomembno in vredno se mi zdi o tem govoriti in opozarjati na raznolikost oblik družinskega življenja, ker nam pomaga, da bolje razumemo družinsko resničnost ljudi in sprejmemo tisto obliko, ki jo posameznik zase poimenuje in doživlja kot družino (Čačinovič-Vogrinič, 1995: 120).

Vse spremembe v sodobni družbi, ki se nanašajo na spremembe v zakonski zvezi in družini, imajo namen, da dvignejo kakovost zakonskega in družinskega življenja. Indikator kakovosti zakonskega in družinskega življenja pa zajema »imeti, ljubiti, biti«, ki naj bi bili temeljni stebri, ki zagotavljajo obstoj in razvoj človeka.

Če naj družina še naprej opravlja svoje temeljne funkcije, se mora tudi spremeniti oziroma sprejeti načelo spreminjanja kot pogoj svojega obstoja. To je novost družinskega obstoja v postmodernosti (Švab, 2001: 178).

V magistrskem delu bom osvetlila kakovost življenja žensk v slovenskem prostoru in siceršnje delovanje ženske v javnem in zasebnem prostoru, prav tako bom prikazala različno vlogo ženske v sodobni družbi. Osvetlila bom tudi partnerski odnos ter njegov razpad. Družinska skupina ima posebno razvojno pot, ki postavlja pred njene člane nove izzive in včasih družina pri tem potrebuje pomoč. Socialno delo lahko prispeva k temu, da gre družina bolj opremljena skozi proces transformacije ob razvezi/ razpadu partnerske odnosa.

2 KAKOVOST ŽIVLJENJA

Raziskovanje kakovosti življenja, blaginje, zadovoljevanje človekovih potreb, urejanje njegovih življenjskih razmer so izraz nove, alternativne opredelitve družbenega razvoja.

Do takšne alternativne opredelitve sta pripeljala kriza ekonomskih in političnih odnosov ter spoznanje, da je politika, ki se ravna predvsem po ekonomski učinkovitosti in dobičku, privedla do nevzdržnega kopičenja družbenih problemov. Kakovost življenja postaja spričo hitrih sprememb pomembna predvsem za razvojno usmerjanje posameznih družb in celotnega človeštva. Kakovost življenja je pomembna tudi za preživetje.

Poleg objektivnih poznamo tudi subjektivne kazalce, ki zajemajo človekova subjektivna stanja, ti pa se kažejo v stališčih, čustvih in vrednotah. Z objektivnimi kazalci se merijo življenjski pogoji, poimenovani tudi »fizična« kakovost življenja, s subjektivnimi kazalci pa se merita osebna ocena in vrednotenje teh pojavov ali »psihična« kakovost življenja.

Materialna blaginja je eden od pogojev, da lahko človek bolj polno zaživi in zadovoljuje tudi druge, nematerialne potrebe. Kakovost življenja pa lahko tudi omejuje materialno blaginjo in sicer tam, kjer je materialno porabništvo način življenja. Pri kakovosti življenja ni važno zgolj razpolaganje z dobrinami in storitvami ter njihova potrošnja, ampak je odločilnega pomena človekova lastna aktivnost v odnosu do drugih in/ali skupaj z drugimi ljudmi.

Kakovost življenja ni samo materialni, temveč tudi duševni standard (počutiti se dobro), socialni (pripadati komu), kulturni (nekaj prejemati od sveta in mu nekaj dajati), duhovni (živeti za nekoga ali nekaj) ... (Ramovš, 1995: 229).

Allardt (1993) je izhajal iz treh skupin potreb: imeti, ljubiti, biti, na katere se navezujejo pogoji, ki zagotavljajo obstoj in razvoj človeka, merijo pa se z objektivnimi in subjektivnimi kazalci. V prvo skupino potreb je uvrstil tiste, ki jih je možno zadovoljiti z materialnimi neosebnimi viri. Materialne razmere v smislu »imeti« zajemajo: gmotne vire, bivalne razmere, zaposlitev, delovne razmere, zdravje in izobrazbo. Sem spada tudi kakovost biološkega in fizičnega okolja, ki se izraža v stopnji in naravi onesnaženja zraka, vode in zemlje. Pojem »ljubiti« se nanaša na stike z drugimi ljudmi in na oblikovanje družbene identitete, kazalci teh potreb pa merijo odnose in stike v lokalni skupnosti, odnose v družini

in sorodstvu, pristna prijateljstva, odnose in stike med člani različnih združenj in organizacij ter odnose s sodelavci na delovnem mestu.

Pojem »biti« opredeljuje potrebo po vključenosti v družbo in skladnem življenju z naravo, kjer je njegova pozitivna skrajnost osebni razvoj, negativna pa odtujenost in se meri s kazalci sodelovanja pri odločanju in dejavnostih, ki vplivajo na posameznikovo življenje, s politično dejavnostjo ter z možnostmi za dejavno preživljanje prostega časa za smiselno delo in uživanje v naravi (Allardt, 1993: 88-91, v Novak, 1996: 19-20).

Vsako izmed potreb omenjenih v treh skupinah je možno zadovoljiti na različnih področjih življenja. Vsebina in način zadovoljevanja ene in iste potrebe je odvisna od življenjskega obdobja in pripadnosti socialnim skupinam. Stopnja zadovoljitve potreb pa se lahko meri z objektivnimi ali subjektivnimi kazalci.

3 KAKOVOST ŽIVLJENJA ŽENSK V SLOVENSKEM PROSTORU

Kakovost življenja torej opredeljujemo z materialnimi in nematerialnimi viri, do katerim imamo dostop, s stopnjo obvladovanja teh virov in odločanjem o njihovi razporeditvi.

Odločilna vloga pri ustvarjanju materialnih, socialnih in psihičnih virov ter način njihove porabe pa je odvisna od človekove lastne aktivnosti v odnosu do drugih ljudi in skupaj z drugimi ljudmi.

V vsakem obdobju zgodovine človeštva, v vsaki civilizaciji in kulturi, v vsakem družbenem redu ima ženska svoje mesto. Njena vloga se spreminja hkrati s časom, z drugačnimi življenjskimi, političnimi razmerami. Kakovost življenja ženske ni odvisna samo od nje same, temveč tudi od splošne socialne blaginje, katere del je. Najvplivnejša determinanta kakovosti življenja ženske je njen družbeni položaj, ki odraža politične in družbeno-gospodarske okoliščine, kulturo in vrednote posamezne družbe.

V preteklem desetletju se je položaj žensk precej spremenil. Vedno večje število žensk je zaposlenih in udeleženih v procesu izobraževanja.

Za razvoj naše družbe - predvsem slovenske - je značilno, da je splošna emancipacija žensk na višji stopnji (čeprav to še ne pomeni, da je popolna) kot posebna emancipacija. Ob relativno visoki stopnji zaposlenosti žensk (ki je že skoraj popolna), delež žensk v političnem življenju ni ustrezen zlasti pa je nesorazmerna (daleč prevelika) vloga žensk v družini oziroma v biosocialni reprodukciji nasploh. Večina nalog, posebej tistih, ki niso več nujno vezane na naravno določeno vlogo žensk v zagotavljanju vrste, je še vedno na ženskah, kot da gre za njihovo privatno zadevo. Vloga žensk v biosocialni reprodukciji je pogosto še vedno razumljena kot takrat, ko je bilo rojevanje otrok in skrb zanje v bistvu njihova edina družbeno priznana vloga (Jogan, 1980: 1077).

Na makroravni se neustrezna prilagoditev družbe na spremenjen položaj žensk kaže v neustreznem odnosu delovnega okolja do družin z otroki in v pomanjkanju družbenih storitev in servisov, ki bi ženskam omogočilo lažje usklajevanje materinske in poklicne vloge. Na mikroravni pa se ta neuskklajenost kaže v vztrajanju moških pri tradicionalni delitvi vlog med spoloma (Černič Istenič, 1995: 74).

Raziskava študentske populacije na Slovenskem leta 1995 (Rener, 1995: 18 v Jogan, 2001: 187) je pokazala, da npr. 73,6 % mladih podpira delitev dela v gospodinjstvu in kar 83,7 % vprašanih zavrača tradicionalno androcentrično razporeditev vlog v družini, ki materam dodeljuje skrb za nego, vzrejo in vzgojo otrok, očetom pa skrb za materialno varnost družine.

V mednarodni raziskavi Stališča o delu 1997 (SJM 97/3) je npr. na vprašanje, kdo opravlja v njihovi družini gospodinjstva in družinska dela, dve tretjini žensk odgovorilo, da v glavnem one - ženske, kar 70 % moških pa je odgovorilo »nekdo drug« (le 9,1 % žensk).

Po podatkih raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji (1994) porabi moški za gospodinjstvo povprečno 7 ur, ženska pa 37,8 ure tedensko.

Po mnenju Tomorijeve se ženske, s katerimi se pri svojem delu srečuje, ne znajdejo v povezovanju in usklajevanju vseh vlog, ne ločijo med željo in zapovedjo, ne vidijo pravih možnosti za zadovoljujoče dopolnjevanje vseh razsežnosti svoje osebnosti, hotenj in svojih sposobnosti (Žmuc, Tomori, 1995: 40).

Družbena razbremenitev žensk kot »naravnih« odgovornih nosilk družinskega življenja (na celi črti - od opredelitev spolne identitete do »novega očetovstva«) in vzpostavljanje institucionalnih pogojev ter spodbujanje simetrične družine lahko prispevajo k povečanju kakovosti življenja in k odpravljanju diskriminiranega položaja žensk. Nastavki za takšno usmeritev, ki je tudi jedro strategije v Evropski uniji (Jogan, 1992a), so se v slovenskih razmerah že izoblikovali in so primerno učvrščeni, njihovo prihodnje razvijanje pa je odvisno tudi od oblikovanja novih »zalog vedenja«, v katere je treba vključiti vsestranske ženske izkušnje z realno družino (Jogan, 1995: 60).

4 DELOVANJE ŽENSK V ZASEBNEM IN JAVNEM PROSTORU

4.1 Javni prostor in delovanje žensk

Braco Rotar (1981) opredeli prostor kot kraj, kot locus, ki ga ni mogoče degradirati; lahko celo fizično propade, lahko ne poznamo več njegove geografske lokacije, celo ime je lahko pozabljeno, pa še zmeraj obstaja v drugih topikah. Zgodovina, miti ali pričevanja o določenem prostoru nam lahko reflektirajo njegovo socialno in družbeno ozadje, prek katerega lahko prepoznamo določene zakonitosti, ki so v določenem prostoru vladali.

Veljavni vzorci obnašanja, določena ideologija določa tudi različne pomene posameznim prostorom. Prostor nam nalaga določeno obliko vedenja. Vsako kršenje lahko pripelje do graje ali kaznovanja. Prostor oziroma tip prostora je produkt konkretne družbe in obenem konkretne določenosti te družbe: prostor in družbo se da brati na istem pojmovnem temelju. Prostor je življenjsko okolje, ki so ga ustvarile interakcije in interference družbenih praks.

Socialne realnosti posameznikov in posameznic so vezane na spol in kulturo. Mislim, da sta spol in kultura v vsakdanjem življenju posameznikov in posameznic le redko prepoznana in še redkeje upoštevana, še zlasti to velja za vlogo socialnega spola.

Vsaka posameznica, vsak posameznik pripada veliko raznolikim skupinam, od katerih vsaka zavzema svoj prostor ali deli določen univerzum. Odnosi, ki nastajajo, velikokrat niso vidni v fizičnem smislu, temveč jih zaznamo na druge načine: kdo spregovori prvi, kako se osebe med seboj naslavlajo. Vse to nam daje možnost, da ugotovimo, kakšna pravila veljajo v določenem prostoru.

Kje poteka ločnica med javnim in zasebnim ter kaj je javno in kaj zasebno, je odvisno od socialne skupine, od kulture, in se spreminja.

Mirjam Ule meni, da je tako zasebno kot javno raslo iz iste skupne osnove, iz družinske ekonomije, ki je bila obenem notranje povezana skupnost in tudi odprta navzven, v razne oblike menjave in družbene odvisnosti (Ule, 1991: 13).

Javno lahko opredelimo kot prostor, v katerem sta posameznica in posameznik obrnjena navzven, torej k službi, javnim nastopom in drugim interesom, ki jih imata.

Delitev na zasebno in javno se je dogajalo hkrati tako zunaj kot znotraj družine, pri čemer so si ženske pridobile mesto gospodaric doma, gospodinjstva, moški pa vlogo reprezentantov družine navzven, v ekonomski in politični javnosti. Skoraj pravilo v naši družbi je, da je ženska tista, ki skrbi za družino in gospodinjstvo, mož pa prevzema funkcijo nastopanja navzven. Delo ženske se razteza predvsem na otroke, ostarele, kar spada v zasebni prostor, in tako so veliko bolj izključene iz javnega življenja.

Z vstopom v javno sfero je bila ženski dodeljena na eni strani vloga delavke ter socialna vloga žene, matere in gospodinje na drugi strani. Z lokacijo proizvodne funkcije v javno sfero je delo v družini izgubilo ekonomsko ceno in vrednost. Vse bolj množično vstopanje žensk v mezdno delo, nastopanje na trgu in vse večja izobrazba žensk kažejo na specifična, četudi »nepolitična« področja javnosti, kjer so lahko ženske delovale precej pred njihovim formalnim vstopom v politični del javne sfere (Ule, Ferligoj, Renner, 1990: 14).

Moderna delitev zasebno — javno ima torej dva obraza, ki sta izrazito spolno profilirana in medsebojno komplementarna. Ideologija zasebnosti in družinskosti v tendenci proizvaja partikularne individuumne. Ta ideologija sicer zajema moške in ženske, vendar jo ženske zaradi težjega uveljavljanja zunaj družine in zaradi večje identifikacije z družinskim življenjem kot svojo primarno dejavnostjo težje premagujejo. To pomeni, da so ženske bolj kot moški izpostavljene partikularizaciji svojih interesov in da težje kot moški artikulirajo svoj družbeni položaj v javnosti (Ule, Ferligoj, Renner, 1990: 18).

V Sloveniji smo tako kot drugje v Evropi v okviru zakonskih možnosti formalno omogočili visoko raven enakopravnosti moških in žensk, izenačili smo zakonsko in izvenzakonsko skupnost, ponudili pomoč materam samohranilkam, podaljšali porodniški dopust ter omogočili tudi očetom, da ga lahko koristijo. Ob zelo visoki stopnji zaposlenih žensk je tudi ženskam omogočeno množično vstopanje v različne ustanove javnega življenja. Ženske se lahko tako bolj svobodno odločajo svojem življenjskem stilu, imajo možnost izbirati, ali se bodo zavezale zasebnemu življenju v svoji družini ali pa se bodo uveljavile v javnosti (v poklicu, politiki). Dejstvo pa je, da srečamo majhen delež žensk, ki zasedajo visok položaj v

družbi, političnemu življenju, kajti samo posameznik, ki ima za svojo javno dejavnost podporo v vsakodnevnem življenjskem svetu in se že tam razpoznava kot avtonomni individuum, lahko nastopa kot avtonomni javni subjekt.

4.2 Zasebni prostor in delovanje žensk

Zasebni prostor lahko označimo kot prostor, v katerem je posameznica ali posameznik obrnjena navznoter. V naši kulturi je ta prostor dom in družina. Ženske so v relaciji do zasebnega in javnega večinoma postavljene v sfero zasebnega.

Lidia Sciama (1993) definira zasebno kot potrebo posameznic in posameznikov, družine in drugih socialnih skupin, da se ob določenem času ali za določeno obdobje zaradi aktivnosti, ki jih združujejo, oddaljijo od drugih.

Zasebno torej lahko opredelimo kot prostor, v katerem sta posameznik ali posameznica obrnjena navznoter. Kaj spada v zasebno in kaj v javno, se od kulture do kulture od časa do časa spreminja.

Družina je bila v modernistični perspektivi izenačena z zasebnostjo oziroma zasebnost je bila izenačena s posebno družinsko obliko–nuklearno družino.

V postmodernosti gre za premik od enopomenskega definiranja družine (nuklearna družina) v smer razširjenega definiranja tako družine kot zasebnosti (Švab, 2001: 50).

Ule (1991) govori o tem, da je bilo ženskam v antičnih časih prepuščeno domače ognjišče, znotraj doma je imela ženska možnost, da se uveljavi kot mati, žena in gospodinja. Obdobje strogega zapiranja v okvire domače hiše je sicer minilo, toda ženskam še vedno pripada vloga »varuhinj doma, družinske klime in podobno«.

Ženskam je v industrijskih družbah dodeljena vloga čuvaja doma, družine in zasebnosti. One naj bi s svojimi emocionalnimi in interakcijskimi potenciali, ki jih jim daje že »narava« zaradi materinstva, ustvarjale terapevtsko klimo, to je takšne odnose in socialno klimo, ki podpirajo kompenzacijo identitetnih izgub zaposlenih družinskih članov (predvsem seveda moških) (Ule, Ferligoj, Rener, 1990: 12).

Jogan opozarja, da je bila v preteklosti ženskam določena izredno pomembna naloga: nasproti agresivnosti kot ključni vrednoti moških v javni sferi so ženske morale biti mile, usmiljene, miroljubne in potrpežljive ... Samo kot nosilke moških dopolnilnih in nasprotnih karakternih osebnostnih lastnosti in dejavnosti so bile ženske koristne in družbeno (to je moško) priznane kot normalne in moralno pozitivne, torej vredne dostojanstva človeka. Ženske so se morale oblikovati kot nasprotje moškemu, ki je moral biti nasilen, ker je tako ohranjeval svoj gospodujoči položaj v družini. Vloga moškega kot gospodarja, oblastnika v družbi je bila - ne glede na socialni položaj - opravičena z njegovo vključenostjo v javno sfero. Država je (bila) tako moška zadeva, ženske pa niso imele npr. niti volilne pravice niti pravice do orožja (1995: 19).

Velik pritisk na družinsko omejevanje žensk je začela izvajati Cerkev v 17. in 18. stoletju. Odpor proti tem pritiskom je bil najmočnejši pri ženskah iz meščanskih stanov. Te so gojile svoje oblike zasebnosti, ki moškim pogosto niso bile dostopne, in prav tako svojo obliko javnosti, npr. trajne odnose in komunikacije med ženskami različnih družb, vodile so salone, kjer so se zbirali reprezentativni člani zgodnje meščanske javnosti (Ule, Ferligoj, Renner, 1990: 14).

Celoten družbeni sistem je naravnano v smeri, ki nas neprestano »opominja«, da je zasebno namenjeno ženskam, javno moškim. Ideološke opcije vseh modernih družb so še vedno usmerjene v legitimiranje temeljno različnih socialnih pozicij, vlog in identitet moških in žensk. Res je, da so vse moderne družbe »podedovale« nekdanje patriarhalne predsodke in nazore fevdalnih in drugih predmodernih družb (Ule, 1991: 14).

Kljub naraščajočemu vključevanju žensk v javne sfere, katerega priča smo v zadnjem desetletju, še vedno obstajajo klasične delitve na javno in zasebno sfero.

4.2.1 Ženska v zakonski zvezi in izvenzakonski skupnosti

Zakonska zveza je socialna institucija, ki v različnih oblikah obstaja v vsaki družbi in kulturi skupaj z ostalimi vidiki socialnega življenja. Zakon predpisuje pogoje in način njenega nastanka, določa tudi pravice in obveznosti, ki izhajajo iz zakonske zveze. Določa tudi vzroke in posledice prenehanja zakonske zveze.

Slovenski Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju ZZZDR) govori o tem, da je zakonske zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moškega in ženske (člen 3/1 ZZZDR, 1996), torej je zanjo bistvena skupnost življenja, v katerem moški in ženska v medsebojnem razmerju zadovoljujeta svoje čustvene, spolne, biološke, moralno-etične (medsebojno spoštovanje, razumevanje, zaupanje, pomoč) in ekonomske potrebe ter želje.

12. člen ZZZDR predpisuje, da ima dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske (t. i. izvenzakonska skupnost), ki nista sklenila zakonske zveze ob določenih pogojih zanju enake družinskopravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo, če ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza neveljavna. Na drugih področjih ima izvenzakonska skupnost pravne posledice, če zakon tako določa. Pod pojmom izvenzakonska skupnost se razume življenjska skupnost izvenzakonskih partnerjev v fizično pravnem, moralnem, duhovnem in ekonomskem pomenu. Položaj izvenzakonskih partnerjev je po zakonu v mnogih pogledih izenačen z zakonci.

Osnovni namen izvenzakonske skupnosti naj bi bil varovanje šibkejšega partnerja pred izkoriščanjem drugega. S približevanjem izvenzakonske skupnosti zakonski zvezi kaže, da je zakonodajalec imel namen ustvariti nov institucionalni okvir skupnosti moškega in ženske poleg zakonske zveze. Tak okvir vsili pravo partnerjema proti njuni volji in tako omejuje njuno svobodo glede odločitve o ureditvi njune skupnosti. S tem, da partnerja nista sklenila zakonske zveze, sta pokazala, da vmešavanje prava v njuno razmerje odklanjata, da ne marata pravnih posledic, ki so določene z zakonsko zvezo (Geč-Korošec, 1996: 86).

Zakonska zveza v naši družbi je svobodna, demokratična skupnost dveh odraslih oseb - moškega in ženske - ki je družbeno priznana in varovana: stopnja varovanosti je v skladu z enakopravnim in svobodnim položajem vsakega posameznega partnerja in ne pomeni zanikanja svobode v odločanju o nastanku, delovanju in morebitni razpustitvi zakonske zveze (Jogan, 1979: 131).

Družbena skupnost skrbi za vsestransko pripravljanje ljudi za skladno družinsko življenje. Ta naloga je zaupana sistemu vzgoje in izobraževanja, zdravstva in socialnega varstva. Ko je rečeno, da je najpomembnejši razlog sklenitve zakonske zveze osebni odnos med

zakoncema, je mišljena njuna čustvena navezanost - ljubezen, spoštovanje, razumevanje, nežnost, empatija itd. V sodobnem svetu naj bi se ljudje poročali na teh temeljih.

Novi trendi glede sklepanja zakonske zveze kažejo na to, da je interes za zgodnje sklepanje zakonske zveze upadel ne samo zaradi socialne negotovosti, ampak tudi zato, ker se mladi ljudje navdušujejo nad alternativnimi zvezami, ki so podobne zakonski zvezi. Formalna zakonska zveza je bila včasih edina legitimna in dovoljena zveza, ki je danes prepustila prosto številnim netradicionalnim oblikam skupnega življenja. Imenujemo jih kohabitacije (Boh, 1989: 277).

Vsak odrasli član družbe more in mora individualno odločiti, v kakšni zakonski in družinski skupnosti bo živel oz. ali bo sploh živel v kakršni koli trajni zakonski/družinski skupnosti (Nastran–Ule, 1993: 173).

4.2.2 Ženska kot enakovredni partner

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih govori o tem, da sta si zakonca enakopravna (14. člen). Zakonska zveza ni ovira za razvoj osebnosti vsakega zakonca. O vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo skupnost, odločata zakonca sporazumno, enakovredno. V lastnih zadevah odloča vsak sam.

O demokratičnih odnosih govorimo tedaj, kadar sta statusa partnerjev enako definirana in kadar sta oba obravnavana kot osebnosti, ki se ustvarjata v vzajemnem odnosu. Demokratični odnos pomeni, da obstaja skupna odgovornost, priznavajo in spoštujejo se pravice in potrebe drugih. Sodobna zakonska zveza naj bi torej pomenila enakopravno partnerstvo. Ta enakopravnost pride najbolj do izraza v »integralnem« modelu družinskega življenja, kjer se na ustrezen način kombinirajo aspekti življenja družine: služba, zakonska zveza in reprodukcija (Boh, 1989: 293).

Leta 1867 je znani socialistični mislec Svetozar Marković v odgovoru na vprašanje, ali je ženska sposobna biti enakopravna z moškim, nedvoumno poudarjal pomen ekonomske samostojnosti žensk, pravne izenačitve z moškim in pravico do izobraževanja v vseh strokah ter nakazal potrebo po tem, da se zlasti podružbi skrb za nego in vzgojo otrok (v Jogan, 1986: 48).

Cilj humano usmerjene družbe je popolno izkoreninjenje neenakosti med spoloma. S tem, ko bi ženske imele možnost enakopravno sodelovati pri načrtovanju in spreminjanju zakonov, bi se storil velik premik za vzpostavitev enakih možnosti za oba spola tudi v zakonski zvezi, družini in še širše tudi v družbi. Demokratična družina se pričinja z razvojem kapitalizma, vstopanjem žensk v ekonomsko sfero ter z njihovim bojem za osvoboditev od moške nadvlade.

Lidz povzema po Parsonsu pojmovanje o tipični oziroma edini možni in potrebni komplementarnosti vlog moža in žene, kjer žena prevzema ekspresivno-emocionalno funkcijo, mož pa instrumentalno, saj mora zagotoviti obstoj in varnost družine (Parsons, 1954 v Gačinovič Vogrinčič, 1998: 52).

K spremenljivim, pomičnim položajem v družini je prispevalo zlasti uveljavljanje žene v družbi. Z zaposlitvijo in drugimi aktivnostmi v družbi se je spreminjal njen položaj v družini, ki je postajal vedno bolj enakovreden moževemu. Za vzdrževanje družine in njen materialni položaj je postal pomemben tudi drugi dohodek, zaslužek matere. To ji je postopoma dajalo tudi določene pravice v družini. Prejšnje slepo podrejanje se je postopoma spreminjalo v soodločanje in partnerski, demokratični odnos z možem (Krajnc, 1986: 12).

Stara podoba družine je slonela na patriarhalnem pojmovanju, po katerem je oče (gr. pater) poglavar (gr. arhon = vladar, poglavar) družine, žena ali mati pa je podrejena. Nova podoba družine sloni na enakopravnosti in enakovrednosti med možem in ženo: da razvije v njej tudi žena polnovredno svojo osebnost in soodloča o svojih željah in načrtih, ki jih ima kot partnerica v zakonu (Trstenjak, 1994: 97).

K. Boh (1989) meni, da je za sodobno družino značilna enakopravnost med zakoncema (partnerjema) kakor tudi med ostalimi družinskimi člani. Ta enakopravnost pride najbolj do izraza v »integralnem« modelu družinskega življenja, kjer se na ustrezen način kombinirajo aspekti življenja družine: služba, zakonska zveza in reprodukcija (Boh, 1989: 293).

Oakleyeva (2001) je predstavila, kako so v afriški družbi Mbuti Pigmeji razvili model delitve dela med moške in ženske. Ta model ne razlikuje med produktivnim gospodinjskim delom in javnim produktivnim delom. Pigmejci ljudstva Mbuti, ki živijo v severovzhodnem Kongu, prebivajo v gostem ekvatorialnem gozdu v Afriki. Tam lovijo divjačino in nabirajo gozdne sadeže. O delitvi dela po spolu nimajo nobenih pravil. Ženske nabirajo gozdne sadeže, postavljajo koče, pripravljajo hrano in izdelujejo košare in mreže za lov. Moški izdelujejo lovsko opremo, blago iz lubja, nabirajo med. Ženske ter moški lovijo skupaj in tudi moški kdaj nabirajo gozdne sadeže. V tej družbi se en spol ne posmehuje vsakdanji dejavnosti drugega spola in je ne sramoti. Razlike med spoloma so minimalne tudi na drugih področjih. Ženske niso zgolj same ali v glavnem odgovorne za otroke. Otroci lahko spremljajo starše na lov ali pa ostanejo v taboru, kjer jih pazijo mlajši in starejši obeh spolov. Merilo delitve dela na tiste, ki ostanejo, in tiste, ki gredo loviti in nabirati, ni spol, ampak starost. Za ženske izbira med vlogo gospodinje in ekonomsko produktivno vlogo ni konfliktna in vprašljiva - kakor tudi ni za moške.

4.2.3 *Ženska v patriarhalnem odnosu*

Socialna neenakost med spoloma se je oblikovala v teku zgodovine, ko so se posamezniki obeh spolov vključevali v celoto odnosov reprodukcije materialnih in duhovnih dobrin. Najustreznejše sredstvo za pojasnjevanje družbene hierarhije po spolu je družbena (razredna) delitev dela in družbeni odnosi v proizvodnji dobrin, ki nastopajo kot pogoj in posledica določenih odnosov v reprodukciji ljudi (razmnoževanje in ohranjanje vrste) (Jogan, 1990: 15).

Drude Dahlerup je označil patriarhat kot katerikoli sistem (politični, ekonomski, industrijski, finančni, verski ali socialni), v katerem moški zasedajo večje število volilnih mest v hierarhiji (1986: 96). Patriarhalni odnosi imajo že večtisočletno tradicijo. Oblikovali so se že v prazgodovini kot posledica naravne delitve dela med moškim, ki je na nizki stopnji materialnega razvoja moral prevzeti vlogo zaščitnika družina, bil je osvajalec ter ustvarjalec novih dobrin, ter žensko, ki je bila zaradi svoje biološke funkcije vezana na dom in je postala varuhinja domačega ognjišča. Kasneje so takšne delitve podprli in utrdili še instituti privatne lastnine, ki jo je praviloma prisvojil moški, in še kasneje državna zakonodaja in cerkveni kanoni.

Badinterjeva (v svojem delu *L'un est l'autre*, 1986 v Kavar- Vidmar 1989: 346) govori o tem, da patriarhat obsega v zgodovini človeka približno štiri tisočletja. Patriarhat ne označuje samo oblike družine, ampak celotno družbeno strukturo, ki temelji na očetovi oblasti. Vladar ali plemenski poglavar imata enako oblast nad člani skupnosti kot oče v družini. Oblast je od boga. Bog in stvarnik je bog oče. Ženska vloga je celo v prokreaciji zreducirana na minimum. Ženska dobi negativen predznak kot nevarnost nereda in anarhije. Čim bolj je neka družba patriarhalna, trša je do žensk in bolj izraža svoj strah pred njihovim uporom. Ženske so za dolgo dobo prevzele ideologijo svojih gospodarjev.

Pavel v pismu Efežanom sporoča: »Žene naj bodo podrejene svojim možem kakor Gospodu, mož je namreč glava ženi, kakor je Kristus glava Cerkvi, ker jo je odrešil, saj je njegovo telo. In kakor je Cerkev podrejena Kristusu, tako naj bodo v vsem žene podrejene možem.«

Katoliško usmerjeni teoretik A. Gosar je o mestu položaja ženske v družbe in družini razmišljal: »Očitno dejstvo je, da je ženska prav po naravi ustvarjena in določena za ženo, mater in gospodinjo. To je njena najbolj naravna in najobičajnejša socialna funkcija ... Če pa hoče žena vse te svoje naloge zares dobro izpolniti, se jim mora popolnoma posvetiti ... Neizogibna posledica vsega tega pa je, da je žena že kot gospodinja, še veliko bolj pa kot mati, gospodarsko odvisna od svojega moža. Tu ni nobene druge izbire; ali se odločimo za družino in družinsko življenje z neizogibno odvisnostjo žene od moža, ali pa se vnaprej odpovemo ideji pravega občestvenega sožitja obče. Kake druge poti ni in je prav po naravnih pogojih človeškega življenja sploh ne more biti.« (v Jogan, 1986: 48)

Religija je eden od pomembnih dejavnikov pri ohranjanju patriarhalnih odnosov v družbi. Moškemu je dajala dominanten položaj nad žensko.

Demokratični odnos se od patriarhalnega bistveno razlikuje v pogledu tako na ekonomske kot biološke oz. reproduktivne funkcije. Patriarhalna družina temelji na privatnem lastništvu nad proizvodnimi sredstvi, na formalni monogamiji in na moževi oziroma očetovi oblasti. Ženska je dobila vlogo matere in gospodinje, opravljala je delo znotraj družine v t. i. zasebni sferi. Izključena pa je bila iz javnega in političnega življenja. Ženska je bila ujeta v tej skupnosti, ki ji je določila manj vredno in obrobno mesto. Oblast moža in očeta je bila ves čas skozi zgodovino vzdrževana z vsemi razpoložljivimi sredstvi družbenega nadzora in prisile. Ženska je morala biti tiha, ubogljiva, ponižna, molčeča itd. Takšen položaj moškega nad žensko je bil pogoj za normalno funkcioniranje družbe kot celote.

V patriarhalni družbi je ekonomska, politična, znanstvena, socialna moč v rokah moških in so vsi resursi na škodo žensk. V tej družbi je tisti, ki ukazuje, po svojem položaju zgoraj, pod njim pa so vsi tisti, ki so mu podrejeni.

Sklicevanje na «tradicijo» in glorificiranje doma ter družine so bili neločljivi elementi ohranjanja marginalnega družbenega položaja žensk (Jogan, 2001: 9).

Kulturne predstave, pričakovanja in zahteve, ki se pripenjajo na biološke razlike, imajo za posledico drugačne realnosti, v katerih danes živijo moški in ženske. Učinek patriarhalne ideologije in patristične kulture pa je, da imajo nekatere skupine žensk izredno velike težave

za pridobitev tistih položajev in možnosti, ki so samoumevne za moške. Socializiranje za tradicionalno žensko vlogo je za veliko žensk nujnost, ne izbira (Zaviršek, 1994: 18).

R. Johnson (1997) je v knjigi *Ona* zapisal: »Psiha se znajde v čudovitem rajju. Ima vse, kar si človek lahko poželi. Njen mož Eros je z njo vsako noč in ji postavi samo en pogoj: obljubiti mora, da ga ne bo nikoli pogledala in da ne bo spraševala, kod hodi. Lahko ima, kar poželi, lahko živi v svojem rajju, ne sme pa ga videti in spoznati. Psiha privoli. Skoraj vsak moški to hoče od svoje žene. Če ne bo terjala lastne zavesti in bo naredila vse po njegovem, bo v hiši vladal mir. Moški hoče imeti patriarhalni zakon, v katerem se o vseh pomembnih rečeh odloči sam, ženska pa se strinja z njim in je mir. Skoraj vsi moški gojijo upanje, da se bodo stvari odvijale po tej poti. In nekaj časa obstaja možnost, da bo zakon res takšen. Potem pa...«

Prva nevarnost, da se je patriarhalna družina lahko odpravila je bilo zaposlovanje žensk zunaj doma. Posledica zaposlovanja žensk izven doma je bila v prvi vrsti težnja po golem preživetju. To delo je bilo nižje vrednoteno, a je pomenilo vstop žensk v javni prostor in začetek boja z zahtevo po enakopravnosti.

Joganova govori o tem, da za sodobnost sklepa, da je na ravni definiranja in individualnega sprejemanja vzorcev dopustnega in želenega delovanja ob tradicionalni androcentrični kulturi že ugnezdila in da se postopno uveljavlja androgina kultura, v kateri so vzorci vsakdanjega delovanja ne razvrščajo hierarhično glede na spol, v kateri ni samoumevnega kopičenja ugodnosti in prednosti na eni (moški) strani in v kateri se pripadnikom obeh spolov omogoča mnogostransko zasebno in javno delovanje (1994: 653).

L. F. Pusch (1995: 321) navaja možnosti za obvlado patriarhata:

- z vedno več ženskimi zvezami, od zasebnih prek regionalnih do svetovnih;
- z odpravo spolno specifične delitve dela, zakonske zveze, prisilne heteroseksualnosti in socialnega spolnega razlikovanja;
- z določanjem števila posameznih delovnih mest, sedežev v združenjih in v parlamentu.

4.2.4 Ženska v matriarhalnem odnosu

Po patriarhalnem modelu je družina najprej območje vpliva in po notranjih hierarhiji prednost pri delitvi dobrin, medtem ko je po matriarhalnem najprej zavetje, delitev dobrin pa poteka po potrebah, pri čemer imajo prednost tisti, ki so bolj nemočni, torej prav tisti, ki bi najprej izpadli iz patriarhalnega modela (Leskovšek, 1995: 12).

Južnič (1977) navaja, da je družina v revnih ali marginalnih družbah, s kulturno bedo, pogosto matrifokalna, osredotočena okoli matere, mati je njeno žarišče, možje so ji dokaj ohlapno priključeni. Možno je, da je matrilinearna (materinska) oblika rodovne družbe starejša od partilinearne (očetovske), ker v nekaterih razmerah očetovstvo ni bilo niti pomembno niti ga ni bilo mogoče ali sploh zaželeno ugotoviti.

Bergantova (1981: 169) govori o tem, da je o matriarhatu prvi pisal švicarski filozof in orientalist Bachoffen v svojem delu iz leta 1926. Pri proučevanju in analiziranju kultur z Bližnjega vzhoda je ugotovil, da je v stari zgodovini družbe in kulture obstajal čas, ko je ženska in mati igrala pomembno, celo osrednjo družbeno in kulturno vlogo. Govoril je o tem, da je za matriarhalno kulturo značilen odnos materinskega prava do narave, ki se kaže v pasivnem predajanju naravi, priznavanju vseh naravnih in bioloških vrednot v nasprotju s patriarhalnim, intelektualnim, strogo disciplinskim in hladno-izkoriščevalskim odnosom do narave. Matriarhalna kultura naj bi se po njegovem mnenju razvila ob razmahu poljedelstva in ljudi; v tej ureditvi opisuje ljudi, ki kažejo srečo in sprostitvev od trpljenja in muk nomadskega življenja. Moške zveze so z borbami in nasiljem zatrle matriarhalno kulturo.

5 RAZLIČNE VLOGE ŽENSK V SODOBNI DRUŽBI

5.1 Ženska kot ženska

V uvodu v to poglavje se bom navezala na razmišljanje mentorice te magistrske naloge, Gabi Čačinovič Vogrinčič, ki mi je služilo kot povod k članku o vlogi ženske kot ženske. Napetosti v vlogi žene, kot se kažejo v družini, odražajo nizek konsenz in konfliktna pričakovanja na ravni družbe. Že običajna formulacija vloge ženske kot žene, matere in delavke ilustrira celo vrsto možnih virov napetosti: kako naj se konformira s pričakovanji o vlogi matere, če so zastavljena tako, da so v nasprotju s pričakovanji o vlogi delavke; ali kako pristati na vlogo žene - delavke, če le-ta interferira s cilji otroka kot partnerja v vlogi; kako uresničiti ponujeni ideal enakovrednosti, če usodno ogroža cilje moža; kako sprejeti pričakovanja moža in pristati na patriarhalno rešitev, če to pomeni odpovedati se lastnim ciljem (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 164).

Ženska je v sodobni družbi izpostavljena navzkrižnemu ognju intimnega in javnega. Po eni strani po naravi sami pooseblja najglobljo intimnost, ki ima različne izraze, od materinstva do vzgoje, do vzpostavljanja doma. Po drugi strani pa ji sodobni čas nalaga obremenitve, kot je fizično in psihično naporna služba. Navzven se to kaže kot konflikt med družino in kariero.

Zaradi specifične reproduktivne funkcije predstavljajo ženske v modernosti ključno vez med naravo in kulturo - med biološkim in družbenim. Medtem ko v zahodnoevropskem mišljenju, po dualističnem modelu, moški predstavlja družbeni pol, se žensko vedno identificira z njemu nasprotnim polom - naravo. Ženska je tako v kontekstu dualizma narava - kultura »bio-degradirana« zavoljo usklajenosti med naravo in kulturo (Roach, 1991: 46 v Švab, 2001: 95).

Čeprav ženske povezujejo z naravo, pa nobena družba ne more ženskam zanikati soudeležbe v kulturi, saj skrbijo za socializacijo otrok, kar je osnovni pogoj za vstop v kulturo. Ženska tako zavzema nekakšen vmesni položaj med naravo in kulturo, opravlja vlogo posredovanja med njima. Ženskam lahko določena kultura pripiše povsem polarizirane in na videz protislovne pomene. Tako po eni strani poznamo uničevalne ženske simbole, kot so čarovnice, kastrirajoče matere in menstrualna umazanost, po drugi strani pa ženske simbole

nadčutnega: matere - boginje, odrešiteljice, ženske simbole pravičnosti (Nanjara, 1998: 48,49).

D. Zaviršek (1994: 120) razmišlja, da so biološke razlike med moškimi in ženskami ženske določile za gospodinjsko delo, skrb za otroka in moža ter družbeno higieno, moški pa ostaja družinski reprezentant in domnevni materialni skrbnik (Zaviršek, 1994: 70).

Če pogledamo v zgodovino, so bile ženske v večini izključene iz bojevanja, vladanja, oblikovanja zakonov, umetnosti in znanosti.

Psihološke znanosti so ženski osebnosti pripisovale lastnosti, kot so: pasivnost, mazohizem in kompenzatorni narcizem. Ženska naj bi se definirala prek drugega, bila naj bi posebljena želja drugega (Šlibar, 1996: 70 v Čufer, 1995: 5).

Navadili smo se, da moškost in ženskost zaznamujeta tudi duševne kvalitete. Govorimo torej o tem, da se neko človeško bitje, moško ali žensko, v enem pogledu vede na moški, v drugem na ženski način. Gre za prilagajanje anatomiji in konvenciji. Pojmoma moško in žensko ne moremo dodati nobene nove vsebine. To razlikovanje ni psihološko (Freud, 1979: 212).

Koncept »vloge ženske« se spreminja iz obdobja v obdobje in zajema »kolektivno mnenje« posamezne družbe in časa o tem, kaj naj bi ženska bila, kakšne so njene lastnosti, kakšno je njeno obnašanje. Koncept »vloge ženske« se spreminja torej glede na čas, glede na obdobje. Odvisen je tudi od statusa in vloge.

Ustvarjanje intimnosti je v prvi vrsti (postala) dolžnost ženske; ženska mora v sebi in v svoji okolici razvijati in gojiti ustrezna čustva: vdanost, ljubezen, nežnost, subtilnost, taktnost (Heller, 181: 256 v Nastran Ule, 1993: 224).

Ženske so se torej »specializira« za zaznavanje, za branje in izražanje čustev. Ta sposobnost pa ni le intelektualna, moralna zadeva, ampak je visoka mera socialne inteligence.

Obdobje romantike je ženskam pripisalo vlogo čutne, zapeljive, temne in nezavedno delujoče narave nasproti moškim, ki pa jim je pripadala vloga razumskega, treznega, svetlega, zavestno delujočega duha. Podobno pripisovanje vlog najdemo v različnih variantah še danes. Ženskam se pripisuje lastnosti, kot so življenjska pasivnost, preplašenost, strah pred

tveganji, nesamostojnost, težnja po varnosti, sugestibilnost, nekritičnost, pa tudi, da pazijo na zunanji izgled ter površne socialne stike. Prepisovanje teh lastnosti ženskam je moč iskati v tisočletni tradiciji patriarhalnih pritiskov in zatiranja.

Joganova (1995) uporablja zanimiv izraz, in sicer družinska nadobremenjenost žensk. To je praktično univerzalna značilnost položaja žensk v sodobnosti, ki obstaja neodvisna od višine dohodka žensk, od njihovega statusa in podobno. Kljub očitni udeležbi žensk na javnih področjih, obstaja delitve obveznosti in odgovornosti znotraj družine v glavnem asimetrična, kar pa pomeni večjo obremenjenost žensk.

V petdesetih letih sta znani švedski sociologinji Alva Myrdal in Freudova učenka Viola Klein uvedli pojem »dvojne obremenjenosti ženske«, ker sta na osnovi svojih raziskav prišli do zaključka, da opravlja zaposlena ženska poleg svojega rednega dela še vsa gospodinjstva opravila, kar, izraženo v času ter porabi fizične in psihične energije, znese natanko dva polna »šihata« (Boh, 1986: 70).

J.Ramovš razmišlja, da je današnji položaj ženske neposredni dedič dolgega paternalističnega obdobja v zgodovini ženskega gibanja v zadnjem obdobju. Od prvega ostaja ukoreninjena vloga ženske, da jo čaka večina dela z otroki, gospodinjstevskega dela in ostale skrbi za dom. Žensko gibanje polpretekle dobe je žensko naredilo ekonomsko neodvisne in prineslo še več drugih dobrih rezultatov, naložilo pa jim je dodatno poklicno in družbeno obremenitev, ne da bi jim kaj od prejšnjih odvzelo (1995: 257).

5.2 Ženska kot mati

Ženska je prek materinske vloge, zaradi svoje reproduktivne funkcije, subjekt, ujet med naravo in kulturo. Njena biološkost je torej družbeno determinirana in njena družbenost biološko determinirana. Ženska družbenost je opredeljena z biološkimi (naravnimi) atributi, paradoksalno pa je, da ta biološkost ni naravna per se, ampak je družbena (Švab, 2001: 96).

K. Oliver govori o ljubezni kot atributu, ki je v evropski civilizaciji osrednji mehanizem materinskega delovanja, in sicer pravi, da če bi bil odnos mati – otrok res naraven in ne družben, da bi potem moral biti definiran z živalskim instinktom in ne z ljubeznijo (Oliver, 1997: 4 v Švab, 2001: 96).

Tudi teza Elizabeth Badinter (1980) govori o tem, da materinska ljubezen ni prirojena, instinktivna, ampak se razvija v stikih z otrokom in je pod močnim vplivom splošnih družbenih vrednot. Tezo utemeljuje z izredno slabim položajem otrok v prvi polovici 18. stoletja v Franciji, kjer je bilo običajno, da so matere vseh slojev, ki so živele v mestu, takoj po rojstvu oddajale otroke doživljati na deželo, in to kljub visoki umrljivosti teh otrok. Do sredine 18. stoletja ljubezen do otrok ni veljala za družinsko ali družbeno vrednoto (Kavar Vidmar, 1989: 282).

Materinska vloga v družbi ni naravna v smislu živalskosti in nagonosti, ampak je njena naravnost družbena. Dejstvo je, da ne obstaja nekaj, kar bi lahko označili kot materinski instinkt, kajti mnogo žensk ima težave pri »prehodu« v odnos mati - otrok.

Neodvisno od tega, ali se ženska odloči imeti otroka ali ne, je dejstvo, da ima lahko otroka, pomembno tako za definiranje lastne podobe o sebi, kakor tudi za to, kakšna sporočila bo človek na temelju biološkega spola sprejemal iz zunanjega sveta (Zaviršek, 1994: 25).

Nekaterim odločitev za otroka pomeni možnost, drugim nujnost. Skupno pa je, da so družbena pričakovanja usmerjena v spodbujanje rojstev. Ženske, ki iz kakršnega koli razloga nimajo otroka, so označene kot čudne, nemoralne. Položaj žensk je boljši v tistih kulturah, kjer sposobnost rojevanja ni odločilna za njen položaj in njen status v družbi.

Predsednik Roosevelt je na nekem srečanju izjavil, da je biti dobra mati bolj pomembno za skupnost kot biti najspodobnejši mož. Njena kariera je bolj vredna časti in bolj koristna kot kariera katerega koli moškega, ne glede na to, kako uspešen je, toda ženska, ki se iz strahopetnosti, sebičnosti ali iz napačnih idealov izogne svoji dolžnosti kot žena in mati, zasluži zaničevanje.

Z materinstvom se pogosto povezuje občutek, ki ga je A. Oakley (1980 v Zaviršek, 1994: 29) označila kot »kronični dvom vase« in nizko samozaupanje ter obenem močnejša potreba po povezanosti z drugimi ljudmi. Antropološke študije govorijo, da imata rojevanje otrok in skrb zanje dva ločena izvora, kar pa zavrača tradicionalno predstavo o prepletenosti ženskosti z materinstvom in materinstva s starševstvom.

Oakleyeva (2001) v svojem delu *Gospodinja* govori o mitu materinstva, ki vsebuje tri splošno sprejete trditve. Primarna funkcija mita je, da podpira obstoječi družbeni red. Mit ohranja konservativne družbene vrednote, časti tradicijo. Najbolj vplivna je prva trditev: da otrok potrebuje mater. Druga je obrnjena: da mati potrebuje otroka. Tretja trditev je posplošitev, da je materinstvo največ, kar lahko ženska doseže v življenju: samo z njim se res potrdi kot ženska. Z drugimi besedami, ženska mora biti mati. Da »mora biti« je tukaj vselej nejasno določeno, a navadno pomeni škodo za duhovno in duševno zdravje, ki jo povzroči zanikanje tega, da mati potrebuje otroka, otrok mater in da ženska mora biti mati. Te trditve skupaj predstavljajo zaprt krog: ženska mora biti mati, mati potrebuje otroka, otrok potrebuje mater (2001: 199).

Mit, da ženska mora biti mati, izvira iz dveh vidikov modernega položaja ženske: iz zgodnjih procesov socializacije ženske spolne vloge, po katerih je materinstvo usoda vsake ženske, in iz psihoanalitične teorije, ki kulturi daje psevdoznanstveno oporo, da dokazuje, kako pomembna je za žensko njena starševska vloga. Mit, da ženska potrebuje svojega otroka, zanika, da obstaja materinski nagon. Govori o tem, da ni nobenega biološko utemeljenega nagona, ki ženske žene k rojevanju ali jih sili k skrbi za otroke, ko jih že imajo.

Mit, da otrok potrebuje svojo mater, vsebuje tri domneve, in sicer, da otrok potrebuje svojo biološko mater, drugo, da otrok potrebuje materino skrb bolj kakor skrb koga koli drugega, tretja pa je, da je treba za otroka skrbeti v kontekstu odnosa zgolj dveh oseb (2001: 200-236).

M. Tomoti (1994) navaja nekaj splošnih mitov, ki zadevajo družinsko življenje, s tem pa tudi razporeditev vlog v družini, in določajo vedenje posameznih članov. Mati se je dolžna žrtvovati za dobro družine, sicer je slaba mati. Vsako ugodje, ki si ga privošči, je sebično, za otrokov razvoj pa je odločilna le materina vloga. Pri mitih ni mogoče zanikati njihove posredne moči vplivanja na prejšnje rodove in še marsikje tudi na današnje družine.

Družbeni pomen materinstva se v postmodernosti le še krepi. Podatki prav tako kažejo, da se temeljna načela organizacije vsakdanjega življenja niso veliko spremenila oziroma da je spreminjanje v smeri enakomernejše delitve dela in s tem razbremenitve žensk zelo počasno (oziroma celo zelo verjetno) prav zaradi nespremenjenosti percepcije materinstva. Zdi se

torej, da bolj kot je neka nocija v družbi biološko determinirana, počasneje in težje se spreminja in bolj je družbeno regulirana in manj dovzetna za spreminjanje. Prav zato so družinske spremembe bolj očitne v zvezi z očetovstvom, medtem ko ostaja materinstvo v temeljih domala nespremenjeno. Zanimivo je, da se tudi, da se diada mati - otrok utrjuje še posebej s protektivnim razumevanjem otroštva (Švab, 2001: 115).

V sodobni civilizirani družbi se je ženska s pridobitvijo ekonomske, politične in družbeno osamosvojitvijo zagotovila večjo ekonomsko svobodo in višji položaj v družbi in s tem je prevzela tisti del nalog, za katere je bil v preteklosti zadolžen moški. Poleg materinstva je torej prevzela tudi skrb za zadovoljevanje materialnih potreb družine.

5.3 Ženska kot gospodinja

Družinsko delo je koncept, ki označuje vrsto dejavnosti, potrebnih za vsakdanje funkcioniranje družine oziroma vseh njenih članov: gospodinjsko delo, skrb za otroke, finančna in upravno-administrativna dela, tehnična (p)opravila (hišna popravila, delo na vrtu ipd.) in odnosno relacijsko delo (Saraceno, 1984, 18; cf. Thomson, Walker, 1989, 845-871 v Švab, 2001: 144).

Alokacija družinskega dela je spolno in starostno asimetrična. Ann Oakley govori o mitu delitve dela po spolu, kjer je ženskam v družinski skupnosti odkazana domača vloga kot nekaj naravnega, univerzalnega in neizogibnega. Trdi, da so ženske v vseh družbah gospodinjele po naravi in da morajo prevzeti to vlogo, če hoče družba preživeti (2001: 170). Različni antropologi govorijo o tem, da je v vseh znanih družbah obstajala razlika med »moškim delom« in »ženskim delom«. Moški so hodili na lov, ženske so ostajale doma, skrbele za ognjišče, otroke.

T. Renner na osnovi raziskave Tipi družine in socialne mreže, ki je bila izvedena 2003, ugotavlja, da veliko družinskega dela od gospodinjstva, vzgoje otrok, potrošnje do družinske administracije še vedno opravljajo ženske. Te so nekoliko razbremenjene le v razširjenih družinah, vendar ne zaradi enakomernejše porazdelitve tega bremena med partnerjema, ampak le zaradi solidarnosti svojih mater in tašč.

Alokacija dela je postala družbeno relevantna tematika šele, ko so ženske pričele množično vstopati na trg delovne sile, kar ne pomeni, da ženske niso bile obremenjene že prej, vendar je bilo njihovo delo družbeno nevidno, skrito za žensko družinsko vlogo - skrbjo za dom in družino.

Simptomatično je, da je (bila) gospodinjska funkcija ženske kot servisna funkcija družine vselej socialno prezrta in zamolčana in se je pokrivala z drugo zasebno in privatizirajočo dimenzijo ženske, z materinstvom kot sakralizirano in naturalizirano žensko identiteto shemo. Bržkone je prav ideologija materinstva ženske pripravila do tega, da so sprejele gospodinjsko vlogo kot nekaj, kar sodi zraven, čeprav se je pokazalo, da prav gospodinjenje močno ovira ljubeznivo ukvarjanje z otroki, kar naj bi bila sicer najpomembnejša dejavnost žensk v družini (Rener, 1993: 18).

Delovni čas gospodinje je po Oakleyevi od 40 do 104 ur na teden, povprečno okoli 70, kar potrjujejo tudi druge raziskave. V tem času gospodinje opravljajo kuhanje, nakupovanje, pranje, pospravljanje, pomivanje posode, likanje. Gospodinjstvo je vezano na lik in vlogo gospodinje. To je skoraj izključno ženska vloga, ki je močno podprta z vlogo matere in žene. To je vloga, ki ji posledica dolgoletne socializacije in usposabljanja. Gospodinjsko delo ima položaj »nedela« v primerjavi s »pravim« ali ekonomsko produktivnim delom, je neplačano, privatizirano in izolirano. Gospodinjsko delo se opredeljuje kot dolgočasno, nezanimivo in nezadovoljujoče.

Tem nalogam pa se pridruži še aktivna podpora možu pri njegovih delovnih prizadevanjih (Finch, 1983 v Č. Sadar, 1991: 76) in skrb za stare, bolne in onemogle družinske člane (Finch in Greoves, 1983 v Č. Sadar, 1991: 76).

V jedrni družini se je razcep med čustvi in razumom utelesil v spolni delitvi: moški postane pristojen za poklic, za pridobitno dejavnost, za ekonomsko oskrbovanje družine, ženska za gospodinjstvo, vzgojo otrok, za ohranjanje dobrega emocionalnega vzdušja v družini (Nastran- Ule, 1993: 224).

Z ločitvijo mezdnege dela (ekonomijo) in gospodinjskega življenja (družino) v času industrializacije zahodnih družb je bila ženskam dodeljena nova delovna naloga - nudenje

emocionalne podpore družinskim članom, ki ga lahko imenujemo »emocionalno delo« (ali emocionalno gospodinjstvo oziroma odnosno delo) (Šadl, 2002: 59). Emocionalno delo obsega uporabo, upravljanje in nadzorovanje lastnih čustev, obenem pa pomeni urejanje čustvovanja drugih ljudi (ibid.: 61).

Ženske poleg gospodinjskega dela skrbijo tudi za čustveno toplino, ljubezen ter za povezovanje družine v skupino. Družinsko delo vključuje gospodinjska dela, skrb za otroke in emocionalno delo.

Statistični podatki in rezultati družboslovnih raziskav kažejo, da v Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela ter da se dualna kariera ženske, kombinacija gospodinjskih obveznosti in skrbstvenega dela v sferi doma ter dela v sferi javnosti nadaljuje. Iz raziskave Kvaliteta življenja 1994 je razvidno, da si s partnerko deli gospodinjska dela 32,8 % moških, 39,3 % pa jih tovrstna opravila v celoti prepušča partnerkam (Kozmik, Jeram 1994: 62,63).

5.4 Zaposlena ženska

Na spreminjanje družinskega življenja v postmodernosti je najbolj neposredno vplivalo množično zaposlovanje žensk (Švab, 2001: 87).

Po začetnem omejevanju so se ženske začele bolj množično zaposlovati v času prve svetovne vojne, ko so bili moški na bojiščih in je primanjkovalo delovne sile. V nekaterih državah, kot so Finska, Avstrija, ZDA, Kanada, Slovenija ... , se je danes delež žensk med zaposlenimi močno približal moškemu deležu. Majhen delež žensk med zaposlenimi pa še vedno najdemo v azijskih in afriških državah, kjer proces industrializacije ni bil tako močan kot na zahodu.

Danes zaposlovanje žensk ni več povezano z vprašanjem eksistence, ampak tudi z izobraževanjem in razumevanjem individualne neodvisnosti. Ženske se odločajo za zaposlitev izven doma zaradi številnih razlogov, osnovna dva pa sta zagotovo objektivni ekonomski in subjektivni razlog. Pri prvem gre za zagotavljanje neobhodnega ali pa dodatnega dohodka za vzdrževanje družine. Drugi razlog pa je v osebnem zadovoljstvu žensk in doseganje poklicne uveljavitve, kar je skladno z njihovo vse višjo izobrazbeno ravni.

Povečan poklicni interes poročenih žensk pomeni nenazadnje tudi njihov odziv na okoliščino, da jim s povišanjem pričakovane življenjske dobe in omejevanjem rojstev po odhodu otroka preostaja še obdobje najmanj dvajsetih let, ko se jim v spremenjenih razmerah znova zastavlja osmišljajoče dejavnosti (Sieder, 1998: 234, 235).

Ženske, ki so zaposlene, si zastavljajo nekaj osnovnih vprašanj: koliko naj bo pomembno delo v primerjavi z ostalimi področji življenja; kako obvladati neizogibne naloge, kot so gospodinjska opravila, ali se poročiti, ali imeti otroke; kako ohraniti nekaj prostega časa; kako doseči ravnovesje med prioritetami in zahtevami. Ženske, ki so poročene in/ali imajo otroke se srečujejo s problemom usklajevanja poklicnega in družinskega življenja. Za večino gospodinjskih opravil in vzgojo oz. varstvo otrok so namreč v veliki večini zadolžene predvsem one same. Zanimivo pa je, da je ena pomembnejših lastnosti uspešne poslovne ženske ravno ta, da zna s smislom razdeliti opravila sodelavcem, upoštevajoč njihove sposobnosti. V zasebnem življenju pa ta mehanizem največkrat ne deluje, kot bi bilo potrebno. Raziskave namreč kažejo, da ženske zaradi različnih gospodinjskih opravil običajno delajo petnajst ur tedensko več kot njihovi moški kolegi (Sittery, 1993 : 49), kar v enem letu znese 325 dni.

Raziskava, ki so jo izvedli sredi sedemdesetih let v Avstriji med mladimi zaposlenimi materami, je pokazala, da urejajo vprašanja, ki se tičejo gospodinjstva, zlasti ženske, medtem ko o stikih z osebami izven družine in o važnih gospodarskih vprašanjih večinoma odločajo njihovi soprogi (Sieder, 1998: 236).

Raziskave, ki poskušajo razkriti povezavo med delom in družino, kažejo naslednje:

- otroci imajo negativen učinek na poklicni položaj žensk, ne pa na poklicni položaj moških, pri katerih sta poroka in družina povezana z večjim uspehom v karieri;
- ženske zaradi poroke velikokrat prekinejo šolanje, moški pa ne;
- z nepopolnim delovnim časom se zaposlujejo predvsem ženske z majhnimi otroki, da lahko opravljajo tudi družinske in materinske dolžnosti;
- samske ženske se glede izobraževanja obnašajo podobno kot moški in se trikrat pogosteje vrnejo k izobraževanju kot ženske, ki so vedno poročene (Jogan, 1990: 4).

Po mednarodni raziskavi vrednot 1992 (Toš, 1992, v Jogan, 2001: 186) je za 96,9 % moških in žensk na Slovenskem delo zelo pomembno ali precej pomembno.

Večina zaposlenih žensk doživlja problem dvojne obremenjenosti kot osebni, privatni problem. Žensko neprestano spremlja bojazen, da jo okolje ocenjuje kot sebično in premalo skrbno, da v družini ne bo več ljubljena in cenjena. Družba je namreč zanjo postavila samosvoja merila in ji zaradi biološke danosti predpisuje drugačne vloge kot moškemu. Če se od njih oddalji, ji lahko okolje kaj hitro očita brezbriznost, zanemarjanje družine in karierizem. Zato se začne spraševati, ali sploh ima pravico uresničiti svoje vizije, cilje, hotenja in potrebe. Z moškimi ni nikoli tako in če uspe vse, kar je načrtoval, uresničiti, je najmanj, kar mu lahko pripiše okolje, da je uspešen poslovnež (Mulej, 1992: 13)

Tudi sociologinja Maca Jogan govori o občutju krivde pri ženskah, pri čemer se opira na rezultate javno mnenjskih raziskav, ki so bile opravljene v Sloveniji leta 1992. Večina obeh spolov (69,6 % moških in 66,5 % žensk) namreč soglaša ali močno soglaša s stališčem – » Gledano v celoti, družinsko življenje trpi, kadar je ženska polno zaposlena.« Samo 17,5% žensk in 13,5% moških ne soglaša ali sploh ne soglaša s tem stališčem (Jogan, 1995: 56-57).

Zaposlenost žene je preusmerila osredotočenost njene produktivnosti navzven, izven doma. Za današnjo zaposleno ženo je značilno, da je tradicionalni vlogi žene in matere dodala še vlogo delavke. Tako se je njen življenjski in delovni prostor močno razširil. Večkratna obremenitev zaposlenih žensk izvira iz njihove nezadostne razbremenitve v gospodinjstvu in družini, kar pa je tudi izraz zapoznelega prilagajanja vloge moškega in ženske v kontekstu strukturnih sprememb družbe.

Pri menedžerkah, ki so poročene in/ali imajo otroke, problem dvojne obremenjenosti (služba + dom, družina, otroci), s katerimi se soočajo vse zaposlene ženske, še dodatno izstopa. Osemurnega delavnika skoraj ne poznajo, pogosto pa tudi del svojega socialnega življenja posvečajo poslovnim stikom. Vladajoča ideologija tiho in očitno krivi zaposlene, zlasti ambiciozne ženske, da zanemarjajo svoje »dolžnosti« žene in matere, skratka, nalaga jim »slabo vest« (Ule, 1989: 306).

Iz Nacionalnega poročila za 4. svetovno konferenco o ženskah, ki ga je pripravila Vlada republike Slovenije, je razvidno, da so ženske zaposlene predvsem v dejavnostih, kot so

zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, gostinstvo, turizem in trgovina, kar pomeni, da lahko pri nas govorimo o feminizaciji poklicev (Akcija za enakost, razvoj in mir 1994: 47).

Ženske se namreč zaposlujejo predvsem v tistih poklicih, kjer posnemajo rutino, gospodinjska dela - monotono ponavljanje operacij, natančnost, skrbnost, nekreativnost, požrtvovalnost, angažiranje za sočloveka in podobno. Feminizacija poklicev pa je tesno povezana z tradicijo.

Ženskam ostanejo področja, ki zahtevajo skrb, nego in pomoč, ki pa so tako v svetu kot pri nas nižje vrednoteni. Raziskave v zahodnih državah prikazujejo, da je žensko delo manj plačano – 70 % moškega in manj odgovorno.

Združljivost poklicnega dela in materinstva predstavlja osrednji element emancipacije ženske v evropskih industrijskih družbah. Do emancipacije žensk pa lahko pride le takrat, ko je ženski priznana pravica in dana možnost, da se udeležuje javnega in političnega življenja. Do tega pa lahko pride šele takrat, ko ženska ne bo več trojno obremenjena, in sicer ko bo delitev dela v gospodinjstvu in družini nekaj vsakdanjega in njeno delovno mesto spremenjeno tako, da ji bo omogočilo večjo identifikacijo in osmišljanje.

6 PARTNERSTVO

6.1 Partnerski odnos

Navezovanje tesnih medosebnih stikov je med najpomembnejšimi dogodki vsakega človeka. Tesno prijateljstvo in partnerstvo sta naravni potrebi in hkrati vrednoti, ki jih priznavajo vse kulture. Partnerski odnos je osnova za doseganje intimnosti in osnova za spolno partnerstvo pri oblikovanju skupnega (zakonskega) življenja. Tesni partnerski odnosi se pogosto povezujejo z ljubeznijo (Musek, 1995: 109).

Partnerski odnos pomeni več kot zgolj priložnostno in bežno prijateljstvo. V partnerskem odnosu sta medosebna bližina in čustvena navezanost bistveno večja. J. Musek opiše kot bližnje odnose tiste, ki pomenijo medosebne povezave (med katere sodijo tudi partnerski odnosi), v katerih posamezniki medsebojno vplivajo drug na drugega, so odvisni drug od drugega in so zmožni razvijati in vzpodbujati močna medsebojna čustva in mišljenja ter so navadno dlje časa angažirani v skupnem življenju ali skupnih aktivnostih (ibid: 109).

Raziskovalci so ugotavljali, da se medosebni odnosi razvijajo v štirih stopnjah (Levinger & Snoek, 1972, v Musek 1995: 110,111). Prvo stopnjo so označili kot »ničelni« stik, kjer ni nobenega odnosa in obe osebi sploh ne vesta druga za drugo. Druga stopnja je »bežni stik« ali »zavedanje«, ko sta ena ali obe osebi dobili informacijo o drugi, npr. tako, da ena oseba opazi drugo, da nekaj sliši o njej s strani tretje osebe itd. Toda tudi na tej stopnji še ni nobenega neposrednega kontakta. Na tretji stopnji se pojav »površni stik«, ko ena izmed oseb začne s površnim neposrednim kontaktiranjem, npr. kratkim nagovorom. Stik je navadno kratek, pogosto je posledica situacijskih okoliščin in vlog. Poglobljanje stikov pa vodi v četrto stopnjo, v »vzajemni stik«, kjer se začenjajo dejavnosti in doživljanja obeh oseb povezovati in prekrivati, začneta si jih »deliti«. Medsebojno vplivanje, odvisnost in prekrivanje lahko še narastejo. Da bi lahko govorili o pravem bližnjem odnosu, mora biti proces oblikovanja odnosov doseči četrto stopnjo, prve tri stopnje morajo biti že opravljene. Velika večina naših odnosov se z drugimi konča na eni izmed prvih treh stopenj. A odnosi z določenim številom oseb se razvijajo naprej in dosežejo četrto stopnjo, kjer se lahko pojavijo tesnejši odnosi. V njih se oblikujejo močne vezi, ki nas osrečujejo, pa tudi razočarajo in

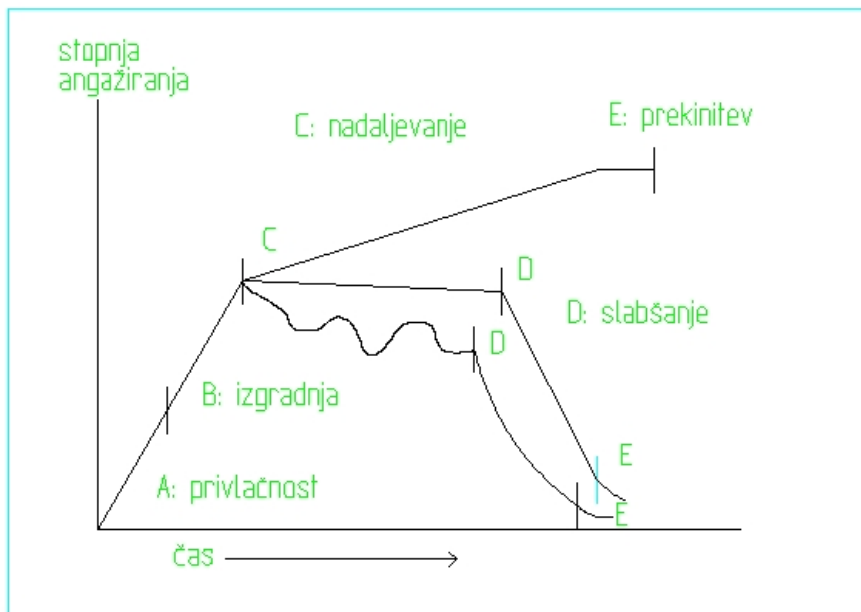
jezijo, če pride v odnosih do motenj in ovir. Stopnja vzajemnosti je izhodišče za prijateljstva, partnerstva in ljubezenske odnose (Musek, 1995: 110,111).

Vsak išče partnerja, ki mu je blizu, s katerim sta povezana in se razumeta. Pri tem nas usmerja notranji glas. Ta notranji glas je last našega življenja iz najzgodnejših let našega otroštva. Takrat smo naredili najbolj grobe in trdne temelje lastne osebnosti. Sprejeli in naučili smo se tistega, kar se je dogajalo v naši primarni družini, in zdaj želimo te znane vzorce vedenja, čutenja in doživljanja igrati naprej v svojem partnerskem odnosu, v lastni družini. Ljubezenski oz. partnerski odnosi se razvijajo in oblikujejo celo življenje.

Mertens (1974: 109 v Čačičnovič Vogrinčič 1998: 110) pravi, da vsak odnos zahteva od partnerjev v interakciji, da se vživita v pričakovanja drugega (roletaking), da hkrati vzpostavita distanco do teh pričakovanj in da vzdržita neskladje med pričakovanji in lastnimi potrebami.

Po Levingerju (1980 v Musek 1995: 113) lahko govorimo o petih stopnjah razvoja partnerskega odnosa. Začne se s prvotnim vtisom privlačnosti (A), z intenzivnim angažiranjem se medosebna privlačnost nato stopnjuje v izgradnjo tesnejšega odnosa (B). Sledi nadaljevanje odnosa (C), ki napreduje in je lahko stabilno in obojestransko zadovoljivo (c1), se ne poslabša in se nadaljuje do smrti enega izmed partnerjev (E- prekinitev odnosa). Vendar so tu še druge možnosti. Nadaljevanje odnosa je lahko statično, ne napreduje (c2) in postopno pride do poslabšanja (D), ki nato bolj ali manj hitro povzroči prekinitev odnosa (E), navadno z ločitvijo. Nadaljevanje odnosa je lahko tudi nemirno, labilno in polno konfliktnih nihanj (c3), kar se navadno prevesi tudi v poslabšanje (D) in nazadnje vodi v prekinitev z ločitvijo (E).

Stopnja angažmaja

Slika 1: Razvoj partnerskega odnosa po Levingerju (1980).

Pomembno se mi zdi tudi razmišljanje G. Čačinovič Vogrinčič (1995: 124), ki govori o tem, da ima človek potrebo po avtonomiji in potrebo po povezanosti. Avtonomijo v odkrivanju svoje edinstvenosti, svojih potencialov, neodvisnosti, samosvojskosti. In povezanost, izkušnjo, da smo drugim pomembni, da nas potrebujejo, da skrbimo, da imamo radi in da nas imajo radi. Že na začetku življenja se začne učenje na tanki meji med tistim, kar je človek zase, in med njegovo skrbjo za druge, tistim, kar mora biti, da bi bil sprejet, vključen, pomemben, spoštovan. Družina kot mala skupina vse življenje išče ravnotežje med skrbjo zase in skrbjo za druge, vedenjem o sebi in vedenjem o drugih.

6.1 Ideologija partnerskega odnosa

Po V. Satir (1995: 116) ljudje gojijo velike upe, da bodo življenjske zadeve po poroki tekle mnogo bolje. Prepričani so, da bo ljubezen v zakonu obogatila vsakdanje življenje in ga izpolnila s pozornostjo, spolno zadostitvijo, z otroki, družbenim položajem, pripadnostjo, z občutkom, da te nekdo potrebuje, materialno obogatitvijo in še čim. Po njenem mnenju je ljubezen, vključno s spolno ljubeznijo, najbolj hvaležno in izpopolnjujoče čustvo, ki ga človek sploh izkusi. Brez možnosti, da imaš koga rad in da ima kdo rad tebe, človekova duša

in duh zakrkneta in umreta, vendar pa sama ljubezen ne more izpolniti vseh življenjskih zadev, in meni, da so tudi razumnost, poučenost, zavedanje in usposobljenost nujno potrebne kvalitete.

R. A. Johnson pravi, da romantična ljubezen ni le oblika »ljubezni«, ampak cel psihološki paket – kombinacija prepričanj, idealov, naravnosti in pričakovanj. Vse to se nahaja nekje v podzavesti ljudi in obvladuje njihove reakcije in vedenje, ne da bi se tega sploh zavedali. Vgrajene imajo avtomatične domneve o tem, kaj je zveza z drugim človekom, kaj bi morali občutiti in kaj bi morali iz tega izveči. Romantična ljubezen je torej edinstven primer zaljubljenosti. Johnson nadaljuje, da romantična ljubezen namreč ne pomeni samo tega, da nekdo nekoga ljubi, ampak, da je vanj zaljubljen. Kadar so ljudje zaljubljeni, so prepričani, da so našli končni smisel življenja, ki se jim je razodel v drugem človeškem bitju. Življenje je naenkrat videti popolno - kot da bi imelo nadčloveško intenzivnost, ki jih dviguje visoko nad objektivno raven bivanja. To so za večino ljudi zanesljivi znaki »prave ljubezni«. Psihološki paket vsebuje ta občutek ekstaze in intenzivnosti (1993: 13).

Ljubezenski odnos med odraslimi partnerji vsaj nekoliko spominja na navezanost in ljubezen, ki jo otrok od zelo zgodnje dobe čuti do staršev. Tip zgodnje navezanosti se oblikuje že v prvem letu starosti, in po Ainsworthu in sodelavcih (1978) lahko razlikujemo tri takšne tipe:

- tip varne navezanosti,
- tip tesnobno ambivalentne navezanosti,
- tip izogibalne navezanosti.

Večina otrok oblikuje prvi tip navezanosti, ki jim dovoljuje, da zaupajo v starše oziroma skrbnike in se čutijo varne. Drugi tip se razvije pri otrocih, ki na ločitev od staršev ali skrbnika reagirajo z velikim strahom in se čutijo negotove. Tretji tip navezanosti je značilen za otroke, ki ne čutijo potrebe po tesni navezavi (Musek, 1995: 117).

Sternberg (1987, v Musek, 1995: 97) je v svoji trikotni teoriji ljubezni skušal zajeti vse pomembne dimenzije in vrste ljubezni. Pravi, da obstajajo tri osnovne sestavine, in sicer intimnost, strastnost in zavezanost. Intimnost naj bi bila bolj čustvena komponenta, ki se kaže

kot težnja po bližini s partnerjem, medsebojni povezanosti, toplini, odprtosti, čustveni podpori, razumevanju, skrbi za partnerja, podpori partnerja ... Strastnost je bolj motivacijska komponenta, ki se kaže kot telesna privlačnost partnerja in predvsem kot želja po zadovoljitvi različnih potreb v odnosu s partnerjem. Zavezanost pa je bolj kognitivna komponenta, ki se kaže kot odločitev, da se na nekoga globoko navežemo, ga ljubimo in ostanemo z njim. Pravi tudi, da s kombinacijo opisanih sestavin lahko razložimo različne oblike ljubezni.

S starostjo se spreminja pogostost stila ljubezni. Raziskave govorijo, da se npr. študentje v svojih stališčih do ljubezni bolj usmerjajo k slogu ludusa, torej ljubezni v stilu igre, odrasli pa bolj k slogu agape, torej ljubezni kot dajanja (Damsteegt 1992 v Musek, 1995 :118).

6.2 Prepoznavanje in reševanje problemov v odnosu

V. Satir (1995) ugotavlja, da največ neuspehov, da bi par razvil dober odnos, izhaja iz neznanja, ki izvira iz naivnih in nestvarnih pričakovanj o tem, kaj ljubezen zmore, in nesposobnosti jasnega komuniciranja.

Zakon ni stanje, temveč je proces. Ljubezen je čustvo, na podlagi katerega se je začela zakonska skupnost, toda vsakodnevno življenje – njun zakonski proces je tisto, ki bo določilo, kako uspešen bo zakon. Vsak zakonski par je sestavljen iz treh delov: ti, jaz in midva; dva človeka, trije deli, vsak del je pomemben in vsak živi lastno življenje. Kako se bo prvotna ljubezen zakonskega para razvijala in razcvetela, je odvisno od tega, kako bosta zakonca te tri dele negovala. Ljubezen razcveta samo tam, kjer je dovolj prostora za vse tri dele in kjer nobeden izmed njih ne prevladuje nad drugima dvema.

Najbolj odločilen dejavnik v medsebojni ljubezni je občutek lastne vrednosti, ki ga ima vsak izmed zakoncev (Satir, 1995: 119). Gabi Čačinovič Vogrinič (1995: 124) govori o temeljnem občutku lastne vrednosti, ki se lahko zgodi le na izkušnji, da si smel in mogel izraziti svoja čustva, misli, želje, da si jih predstavil v odnosih z ljudmi, prevzel odgovornost zanje, se jih učil obvladati. Spoznavanje in iskanje smisla se mora začeti v izkušnji iz pravice do resničnosti, iz temeljnega občutka lastne vrednosti.

Požarnik (1979) meni, da zakon ni le vsota dveh ali več oseb, pač pa skupina. Kot skupina se razvija in reagira na številne zunanje in notranje dejavnike, ki jo ogrožajo in skušajo porušiti. Mnogi konflikti nastanejo prav zaradi tega, ker se zakonca ne prilagodita temu razvojnemu procesu. Zakonca se ne prilagodita novim življenjskim situacijam, temveč se togo oklepata nekih pričakovanj in oblik vedenja, ki že zdavnaj niso več ustrezna in uporabna.

Dr. Gina Steininger (1996) pravi, da sta zakonsko in starševstvo težaški deli, ki pa pogosto temeljita na napačnih mnenjih in principih udeleženih. Predvsem gre za težnjo poročiti se iz ljubezni s partnerjem, ki naj bi bil naša druga polovica, in pričakovanja, da zapolni vrzeli, ki so jih pustili naši pretekli odnosi z ljudmi. Hkrati se je z emancipacijo žensk uveljavila tudi težnja po samoaktualizaciji, kar je v nasprotju s preteklo vlogo zakonske partnerke, ki naj bi bila v službi moža in otrok.

Največja nevarnost za partnersko harmonijo so medosebni konflikti. Odnos je lahko ogrožen, če konfliktnost prevlada. Takrat lahko razdiralne silnice pretehtajo medsebojno privlačnost in ljubezen. Razhajanje v stališčih, prepričanjih, vrednotah, navadah in interesih je najboljši povod za medsebojne konflikte. Različne predstave o zakonski skupnosti, različna področja interesov, razvoj posameznika, nesposobnost sprotnega reševanja problemov, neustrezna komunikacija, spolno neujemanje, nezvestoba, razlike v življenjskem konceptu, pomanjkanje spoštovanja, duševna in značajska neskladnost, življenjski slog (alkoholizem, nasilje, pretirana navezanost na primarno družino ...) povzročijo spremembe v strukturi in stanju družine ter v medsebojnih odnosih družinskih članov vodijo v navzkrižja in nesporazume med zakoncema, kar se nemalokrat konča z razvezo.

Teza W. Mertensa (1974 v Čačinovič Vogrinčič, 1998: 228) je, da je sposobnost za konflikt bistvena lastnost, ki jo potrebujemo. Sposobnost za konflikt pomeni pridobljeno, naučeno sposobnost posameznika, da zazna konflikt za motenimi interakcijami in komunikacijami, ga prepozna in se z njimi sooči, da bi ga bodisi začel reševati bodisi zmoget živeti z njimi. Sposobnost za konflikt je kompetenca »osveščenosti o problemih«, ki so globlji od vsakdanjih, običajnih dostopnih skrbi. Gre za sposobnost posameznika, da v interakciji in komunikaciji zazna konfliktne vsebine in jih metakomunicira. Družina je konfliktna skupina in to pomeni, da se, kot pravi Peseschkian (v Čačinovič Vogrinčič, 1998: 10), vedno znova

sooči z nalogo, da rešuje konflikte - bodisi skupaj v dogovarjanju, sporazumevanju, bodisi spopadu, boju drug proti drugemu.

Ameriški psiholog Buss (1989 v Musek, 1995: 143) je prosil več sto oseb, da so opisale glavne izvore težav, ki so jih imeli s svojim partnerjem. Navajam jih spodaj.

Tabela 1: Izvori težav

Obnašanje partnerjev, ki zelo moti tako ženske kot moške.	Nezvestoba, fizično zlorabljanje, besedno zlorabljanje.
Obnašanje moških partnerjev, ki najbolj moti ženske.	Izsiljevanje spolnih odnosov, zavračanje ali ignoriranje ženskih mnenj, poniževalno ravnanje, prikrivanje čustev, pretirana trdota, preveč kajenja ali pitja, zanemarjanje ali ignoriranje, opuščanje izražanja simpatije in ljubezni, brezobzirnost, grobost, okrutnost.
Obnašanje ženskih partnerjev, ki najbolj moti moške.	Zavračanje seksualnih iniciativ, spolna neodzivnost, muhavost, kaprice, preokupiranost z videzom in oblačenjem.

Tako moške kot tudi ženske pri partnerjih enako odbijajo nezvestoba ter fizično in besedno nasilje. Zanimivo je, da se pojavljajo razlike med moškimi in ženskami pri presojanju nekaterih vidikov spolnosti kot izvora konfliktnosti.

7 RAZPAD PARTNERSKEGA ODNOSA

V tem poglavju bom enačila razpad partnerskega odnosa in razvezo zakonske zveze, ker se postopka razlikujeta le v nekaterih formalnih delih. Pri razlagi razveze zakonske zveze imam torej tudi v mislih razpad partnerskega odnosa.

V preteklosti je družba zavračala razveze, danes pa postaja razveza zakonske zveze normaliziran družbeni vzorec. Pred desetletji je razveza pomenila dejavnik razpada oz. prekinitve življenjskih potekov, danes predstavlja le prehod v družinskem poteku. Razvezam pogosto sledi reorganiziranje družine. Razveza poteka na več ravneh in je posledica motenega partnerskega odnosa, kjer partnerja nista uspela razviti odprte, jasne komunikacije. V zakonu nista znala sprejemati in priznavati drug drugega, sprejemati različnosti drugega, sprejemati sebe, partnerja in partnerskega odnosa.

Razpad zakona je za vsakogar hud pretres, takoj za smrtjo najhujša duševna obremenitev za odrasle. Po lestvici obremenitev, ki sta jo sestavila ameriška znanstvenika Thomas Holmes in Richard Rahe, pomeni smrt zakonskega partnerja 100 točk, ločitev od mize in postelje 73 točk, uradna razveza 65 točk. Ločitveni proces prinaša številne priznane vzroke stresa, na primer selitev, težave s partnerjevimi sorodniki, spremenjene življenjske okoliščine, prešolanje otrok. Rušenje partnerskega odnosa je krizni dogodek, je velika stiska, v kateri je izrečeno veliko sovražnih besed in misli. Celotno dogajanje in doživljanje ob tem vodi v začasno izgubo duševnega ravnovesja. To je nova, obremenilna situacija, za katero z do sedaj znanimi in preizkušenimi načini ravnanja partnerja ne uspeta več rešiti težav. Včasih pa razveza pomeni tudi olajšanje in rešitev problemov.

Zakonska zveza je pretres, ki zapusti v človeku dolgotrajno občutje, da je človek odpovedal na nekem življenjskem področju. Razveza je poslednja stopnja v trajanju medosebnega odnosa dveh partnerjev. Svoje začetke ima že veliko prej, kot do nje dejansko pride, in tudi medosebni odnos dveh, ki sta se razvezala, se s tem dejanjem pogosto ne konča.

V tem obdobju prihaja do sprememb, prehoda iz dosedanje družinske situacije, skozi obdobje motenega ravnovesja, v čas preizkušanja novih korakov, reorganizacije in vzpostavitve novega ravnovesja. Razveza zahteva naporno prilagoditev (čustveno in socialno) novim

okolščinam, ki je še posebej težavna tam, kjer so prizadeti otroci. Razveza je proces, ki v povprečju traja poltretje leto in se odraža tako na širšem sociološko-kulturnem področju kot na ožjem psihološkem področju intra in interpsihičnega dogajanja partnerjev in njihovih bolj ali manj bližnjih oseb.

Starši v odnosu do otroka ob izstopu iz razmerja lahko ravnajo na dva načina, in sicer lahko ohranijo takšna razmerja do otroka in do bivšega partnerja, ki bodo omogočila nadaljnji razvoj vseh. V nasprotnem primeru pa lahko odrasli stopijo po poti toksičnega starševstva in s tem škodijo otrokovemu občutku za osebnostno rast. Potrebe otroka podredijo svojim potrebam. Oba starša morata zagotoviti in dokazati, da otrok zaradi njune razveze ne bo izgubil njune ljubezni in da bo vedno imel mater in očeta, čeprav ne živita več skupaj (Jogan, 1983: 323). Razveza je velikokrat za otroka manjše zlo kot notranje razrvana družina. Družina, polna preprirov in napetosti, je neprimerno okolje za otroka. Kvaliteta razveze je odvisna od kvalitete komunikacije partnerjev, odvisna je od same vsebine zakona ter od osebnostne zrelosti.

Izvenzakonska skupnost preneha po volji izvenzakonskih partnerjev. Tako kot sta jo sama zasnovala, jo tudi sama razdreta. Pri razpadu izvenzakonske skupnosti formalno pravnega postopka ni. Ko izvenzakonska skupnost preneha, nastopijo med partnerjema določene pravne posledice s področja družinskega prava in vrste predpisov z različnih pravnih področij. Starša imata možnost, da sama uredita razmerje do otroka, preživljanja in premoženja. V primeru spora lahko sama poiščeta pomoč na centru za socialno delo ali na sodišču. Pri razvezi zakonske zveze pa sta center in sodišče neizogiben element v njunem odnosu.

Geč-Korošec (1966: 82) govori o tem, da je razveza zakonske zveze prav gotovo neločljiv spremljevalec zakonske zveze. V zgodovini so se razlogi za razvezo kot tudi institucija zveze menjavali s spremembami same zakonske zveze in spremembami pravnega položaja zakoncev. ZZZDR določa (63. člen), da se zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega in z razvezo zakonske zveze. Zakonska zveza je ustanova, ki je urejena z zakonom, in ne navadna življenjska skupnost, ki bi lahko prenehala kadarkoli in po volji kateregakoli izmed udeležencev. Zakonska zveza je družbena in pravna ustanova. Razveže se lahko samo, če obstajajo za to določeni vzroki, ki porušijo sožitje med

zakoncema, in samo s sodelovanjem državnega organa, ki ugotavlja, ali so ti vzroki zakonito določeni razvezni razlogi. Sporazumna razveza, ki pomeni napreden način razveze, je tudi omejena z določenimi pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da se zakonca lahko sporazumno razvežeta.

Sodišče v zaščito pravic in koristi, v primeru, da so v družini mladoletni otroci in otroci, nad katerimi je podaljšana roditeljska pravica, preden razveže zakonsko zvezo, pošlje predlog ali tožbo centru za socialno delo, da opravi z zakoncema svetovalni razgovor. Svetovalni razgovor pred razvezo je obvezen in ga predpisuje ZZZDR. Podrobneje pa ga opredeljuje Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora. V njem so opredeljeni cilji razgovora ter naloge strokovnega delavca. Svetovalni razgovor pomaga zakoncema pri ločitvi k bolj humanemu in kulturnemu dokončanju njunega odnosa. Naloga strokovnega delavca, ki vodi svetovalni razgovor je, da z načelom instrumentalne definicije problema z obema udeležena zakoncema v problemu dela na iskanju rešitev, ki bi bile sprejemljive za vse udeležene. Instrumentalna definicija problema določa delne cilje, prve korake, vsakemu udeležnemu daje nalogo, ki je uresničljiva. Zakoncema daje izkušnjo o lastni kompetentnosti in odgovornosti. Cilj svetovalnega razgovora torej zajema pomoč partnerjema - roditeljema in drugim družinskim članom, da skupaj definirajo probleme, oblikujejo cilje in poiščejo poti za uresničitev najboljših možnosti njihovega nadaljnjega življenja. O ugotovitvah in dogovorih svetovalnega razgovora strokovni delavec vodi zapisnik, ki ga zakonca ob zaključku razgovora podpišeta (6. čl). Na podlagi omenjenega zapisnika strokovni delavec najkasneje v roku treh mesecev sestavi poročilo in mnenje, ki ga pošlje pristojnemu sodišču. Poročilo vsebuje tudi strokovno mnenje glede nadaljnje vzgoje, varstva in preživljanja otroka v primeru razveze zakonske zveze. Do zaključka razveznega postopka imata starše enake pravice in dolžnosti do otroka. Po razvezi se spremenijo življenjski poteki vseh udeleženi v problemu.

S pomočjo raziskave na temo razveze zakonske zveze v upravni enoti Škofja Loka v obdobju od 1998 do 2002 sem preverila naslednjo hipotezo: pobuda za razvezo zakonske zveze je večinoma podana s strani žene. V raziskavo so zajeti zakonci, ki so v obdobju od leta 1998 do 2002 vložili predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze in smo jih na Center za socialno delo Škofja Loka povabili na svetovalni razgovor pred razvezo zakonske zveze.

Tabela 2: Št. vloženih razvez po spolu

Leto vložene razveze	Ženske	Moški	Sporazumno	Skupno št. razvez
1998	19	9	9	37
1999	25	5	3	33
2000	19	3	8	30
2001	12	1	10	23
2002	15	4	6	25

Pobudo za razvezo zakonske zveze lahko da eden od zakoncev ali pa oba skupaj. Iz tabele je razvidno, da so v času od leta 1998 do 2002 v občutno večjem številu tožbo za razvezo zakonske zveze podale žene.

Možno razlago za ta pojav lahko iščemo v tem, da žene niso pripravljene vztrajati v slabem partnerskem odnosu. V današnjem času so ženske tudi ekonomsko samostojne, zagotovljeno imajo socialno varnost in jim ni treba več vztrajati v zakonski zvezi zaradi strahu pred socialno varnostjo. Večina žensk je tudi prepričanih, da jim bo mladoletni otrok zaupan v nadaljnje varstvo, vzgojo in preživljanje, zato se tudi lažje odločajo za ta korak kot moški, ki si ne želijo ločiti od otroka.

ZZZDR v svojem 65. členu govori o tožbi za razvezo zakonske zveze zaradi nevzdržnosti, s čimer želi poudariti, da je pri tovrstnem razveznem postopku zakoncu, ki vloži tožbo, pred sodiščem treba dokazati, da je zakonska zveza zanj postala nevzdržna. Zupančič (1993: tč.112) pravi, da so vzroki za nevzdržnost, ravnanje ali opustitev zakonca (ne spoštovanje pravic drugega zakonca, neizpolnjevanje dolžnosti) ter določene okoliščine, lastnosti in stanja (npr. grdo ravnanje, hude žalitve, nečastno življenje, zlobna zapustitev, neozdravljiva duševna bolezen idr.). Pri oceni vzrokov za nevzdržnost je treba upoštevati njihovo celokupnost, povezanost in trajanje. Pri sporazumni razvezi zakoncema ni treba navesti razlogov za razvezo, tudi sodišče jih ne ugotavlja. S tem je zavarovana intimnost zakoncev, kar je velika prednost tega postopka pred postopkom, vezanim na tožbo za razvezo zakonske zveze.

Pri delu z zakoncema v razveznem postopku ugotavljam, da se večina zakoncev uspe dogovoriti glede razveze in glede zaupanja mladoletnega otroka v nadaljnje varstvo, vzgojo in preživljanje, težje pa se dogovorijo glede delitve skupnega premoženja in tudi zaradi tega je več tožb kot sporazumnih predlogov.

S 1. majem 2004 je prišlo do sprememb in dopolnitev Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Spremembe v zakonu so usmerjene predvsem v zagotavljanje koristi otroka, prinašajo pa tudi novo kakovost v odnosu do enakopravnega starševstva. Spremembe prenašajo odločanje o stikih in preživljanju otrok od centrov za socialno delo na sodišča, odpravljajo pa tudi neskladnost zdaj veljavnega zakona z ustavo RS in ga usklajujejo z določbami Konvencije o otrokovih pravicah ter Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic. Spremembe zakona uvajajo tudi institut skupne vzgoje in varstva otroka, katerega starša ne živita skupaj.

7.1 Proces transformacije družine in zakona (partnerstva) iz matične družine prek razveze in ločitve do enostarševske v dopolnjeno družino (koncept M. Robinson)

Ena od glavnih nalog razveznega procesa je, da v njej oba razvezujoča se partnerja, ki sta tudi starša, redefinirata svoji starševski vlogi, medtem ko opuščata vlogi moža in žene. Spodaj prikazani model temelji na perspektivi družine kot sistema in upošteva razvojni model družinskega premika skozi razvezni postopek, iz nuklearne družine, enoroditeljske do dopolnjene družine.

Margaret Robinson (1993) pokaže, kako je mogoče zastaviti dolgoročen, življenjski projekt starševstva, ki ostaja za vse življenje, saj se otroci ne razvežejo od staršev. S pomočjo trinajstih faz opredeli dva procesa: čustveni proces tranzicije para in spremembe drugega reda, ki jih zahteva družina, da bi lahko nadaljevala razvoj. Vsaka faza ima opisan pripadajoči čustveni proces tranzicije para, ki nakazuje naloge, ki jih morata partnerja opraviti skupaj, če želita doseči naslednjo fazo. V procesu svetovanja ali dela z družino, ki se ločuje, lahko strokovnjak skupaj z staršema razišče ali prepozna, v kateri fazi se nahajata in jima pomaga pri soočenju z nalogami ali pri pogajanjih o konkretnih odločitvah. Namen pomoči družini je, da se na novo organizira in pomoč je usmerjena v smeri dodajanja moči, soustvarjanja nove zgodbe, iskanja dobrih izidov, oblikovanja novih vlog.

Skozi trinajst faz ubesedi dva procesa: čustveni proces tranzicije para in spremembe drugega reda, ki jih zahteva družina, da bi lahko nadaljevala razvoj.

- Prva faza: priznavanje zloma zakona ali partnerstva. Čustveni procesi v tranziciji para so formulirani kot sodelovanje pri odločitvi ali znova sprejeti obvezo, da se nadaljuje razmerje. Potrebne spremembe drugega reda: vzajemno sprejemanje lastnega deleža in deleža drugega pri zlomu zakona.
- Druga faza: odločitev za razvezo ali ločitev. Čustveni procesi v tranziciji para: spoznanje enega ali obeh partnerjev, da ni mogoče razrešiti napetosti do take mere, da bi lahko ostala zakonca. Potrebne spremembe drugega reda: obojestransko sprejemanje neuspeha zakona. Dogovor o tem, da se zakon konča z ločitvijo ali razvezo, upoštevanje otrokovih potreb.
- Tretja faza: priprava in načrtovanje izida. Čustveni proces v tranziciji para: prizadevanje za sposobnost, da si delita odgovornost zdaj in v prihodnosti. Potrebne spremembe drugega reda: sodelovati pri tem kako povedati otroku, sporazum glede dodelitve, stikov in preživnine. Obravnavanje težav z razširjeno družino, prijatelji in kolegi.
- Četrta faza: ločitev. Čustveni procesi v tranziciji para: zmanjševanje navezanosti na partnerja kot zakonca in krepiti sostarševski odnos. Začeti žalovanje zaradi izgube nedotaknjene družine in podpirati otrokovo navezanost na drugega roditelja. Potrebne spremembe drugega reda: rekonstruiranje zakonskega odnosa in odnosov starši - otrok. Objava odločitve razširjeni družini in drugim v skupnosti.
- Peta faza: pravni postopek. Čustveni procesi v tranziciji para: odpovedati se fantazijam o ponovnem združevanju družine. Razreševanje bolečine, jeze, grenkobe itd. v procesu žalovanja. Umakniti čustveno investicijo sebe iz zakona. Potrebne spremembe drugega reda: preveriti odločitve o razvezi na pravnem, finančnem, psihičnem in sostarševskem področju in v skupnosti. Ostati povezan z razširjeno družino in drugimi v skupnosti.
- Šesta faza: družina po razvezi. Čustveni procesi v tranziciji para: zmožnost, da se ohrani stik z bivšim zakoncem in razvijati sostarševski odnos. Spoznanje, da se otroci ne razvežejo od staršev in zato opogumljanje otrokovih odnosov z drugim staršem. Priznanje, da lahko bivši zakonec vzpostavi nove zveze, ki lahko vodijo v ponovno poroko ali izvenzakonsko skupnost. Potrebne spremembe drugega reda: oblikovati bolj fleksibilne odnose, v katerih so stiki možni z minimumom konfliktov. Prestrukturiranje,

organizacija in menedžment dveh ločenih enoroditeljskih gospodinjstev. Ponovno vzpostaviti lastno socialno mrežo in sprejeti roditeljevo socialno mrežo.

- Sedma faza: novi začetki. Čustveni procesi v tranziciji para: priznavanje mitov in fantazijo mačehah, očimih in pastorkah. Potrebne spremembe drugega reda: priznanje potrebe po sostarševstvu v času, ko še teče čustvena razveza. Spoznanje, da je odnos starš - otrok pred odnosom, ki ga vzpostavlja ponovna poroka.
- Osmi faza: napor asimilacije. Čustveni procesi tranzicije para: dovoliti očimu, mačehi, pastorkam čas in prostor, da razvijejo lastne odnose. Potrebne spremembe drugega reda: priznanje žalosti, ljubosumja in konfliktov lojalnosti zaradi izgube intaktne družine.
- Deveta faza: osveščenost. Čustveni procesi tranzicije para: ponovna potrditev meja med generacijami in meja med gospodinjstvi. Potrebne spremembe drugega reda: priznavanje biološkemu staršu, da ima ključno pozicijo in avtoriteto. Priznavanje ponovne poroke in prostora za očima oz. mačeho.
- Deseta faza: prestrukturiranje. Čustveni procesi tranzicije para: mobilizacija in »prezračevanje« težav. Potrebne spremembe drugega reda: preoblikovana razširjena družina sprejme spremembe, ki so potrebne, da dopolnjena družina postane funkcionalna.
- Enajsta faza: akcija. Čustveni procesi tranzicije para: začetek sodelovanja. Potrebne spremembe drugega reda: ustvarjanje novih pravil, ritualov in meja, ki se dosežejo skozi ponovna pogajanja v celotni preoblikovani in razširjeni družinski mreži.
- Dvanajsta faza: integracija. Čustveni procesi tranzicije para: kontakt in intimnost v dopolnjeni družini. Potrebne spremembe drugega reda: očim oz. mačeha doseže edinstveno vlogo, ki niti ne tekmuje niti ogroža vloge bioloških staršev in ki jo sprejema cela reorganizirana in razširjena družinska mreža. Vloge vključujejo generacijske meje med očimom oz. mačeho in pastorki.
- Trinajsta faza: odločitev za dvojedrno družino. Čustveni procesi tranzicije para: zdržati in spustiti. Potrebne spremembe drugega reda: odpovedati se zadnjemu upanju, da bo mogoče živeti kot enojedrna družina. Sprejeti prekinjeno starševstvo in družinsko življenje. Zmožnost pogajanja o družinskih ritualih in spremembah v stikih in skrbi za otroke.

Prehod iz ene faze v drugo je dolg, kompleksen proces, ki zahteva soočenje z sedanostjo, da bi bilo mogoče uzreti prihodnost. Vsaka faza ima opisan pripadajoči čustveni proces

tranzicije para, ki nakazuje naloge, ki jih morata roditelja opraviti skupaj, če želita doseči naslednjo fazo. Za čustvene procese tranzicije para je treba narediti prostor za novo zgodbo in se dogovoriti za potrebne spremembe drugega reda. Tu je potrebna pomoč socialnega dela, da družini skozi strokovno voden projekt pomaga zaživeti starševstvo v novi fleksibilni inačici. Za koncept socialnodelavskega projekta je pomembno, da razberemo togost, nepripravljenost ali celo predsodke do drugačnih oblik skupnosti tudi pri udeleženi v problemu.

8 NALOGA SOCIALNEGA DELA V PROCESU TRANSFORMACIJE DRUŽINE

Naloga socialnega delavca pri delu z družino je vzpostaviti spoštljiv delovni odnos, najprej za to, da raziščemo probleme, želje, sanje družine, v nadaljevanju zastavimo projekt, ki bo omogočil prve korake v smeri ugodnih razpletov. Predmet socialnega dela z družino je pomoč družini pri reševanju kompleksnih socialnih problemov. Ključni pojmi so pomoč, reševanje problema, soustvarjanje novih rešitev prek socialnodelavskega delovnega odnosa, tako da se mobilizira moč družine same (Čačinovič Vogrinčič, 2002: 11). Koncept pomoči temelji na paradigmatski postavki, da so udeleženi v problemu tisti, ki morajo participirati v oblikovanju rešitve (ibid.: 2002: 11).

Socialno delo z družino skozi razvezo zakonske zveze obsega širok spekter različnih ravnanj in strategij, ki zakoncema pomagajo pri razreševanju nastalih težav. V procesu pomoči družini skupaj z vsemi udeleženi socialni delavec postavlja parcialne možne cilje, dela na večji razvidnosti družine in dodaja moč. V vlogi katalizatorja prispeva potrebne informacije, tehta preizkušene rešitve, raziskuje nove poti. V vlogi udeleženega opazovalca pa v delovni odnos vnaša izkušnjo iz odnosov, ki se oblikujejo, spreminjajo kot element delovnega procesa (Čačinovič Vogrinčič, 2002: 13).

Kot pravi De Vries (1995), gre pri vseh nalogah za osebno vodenje socialnega delavca. Socialnodelavsko ravnanje je namreč vodenje k dogovorjenim ciljem, vodenje k rešitvam in oblikam pomoči. P. Lussi govori o tem, da socialni problem določajo trije elementi: prvi element je pomanjkanje (Not) tistega, kar je razumno pričakovati, da človeku in družini pripada, drugi je stiska, obremenitev (Belastung), ki jo povzroča pomanjkanje nečesa, tretji element pa so težave pri reševanju pomanjkanja in stiske (Losungsschwierigkeiten) (Lussi, 1990: 84). Pri delu z ljudmi so pomembni majhni koraki, ki povečujejo večjo razvidnost v družini in usmerjajo družino k spremembam.

Da bi vsi »udeleženi v problemu« postali »udeleženi v rešitvi« mora socialni delavec upoštevati metodična načela socialnega dela (P. Lussi, 1991: 230), ki mu pomagajo pri ravnanju, da bi v sistemu udeleženih v problemu vzpostavil odnose, ki bodo omogočili dogovarjanje in rešitev problema.

- Načelo instrumentalne definicije problema pravi, da socialni delavec z vsemi udeleženi v problemu dela na iskanju rešitve, ki bi bila sprejemljiva za vse in bi spremenila udeležence v problemu v udeležence v rešitvi.
- Načelo vsestranske koristnosti govori o tem, da socialni delavec vzpostavlja projekt za rešitve tako, da upošteva interese vseh udeleženi v problemu, kar pomeni, da dogovorjena rešitev prinese vsem uresničljivo korist.
- Načelo kontakta pomeni, da socialni delavec vzpostavi kontakt z vsemi udeleženi v problemu, vzpostavi neposredno komunikacijo z vsemi, ki so vpleteni v problem in lahko prispevajo k rešitvi. Vzpostavlja komunikacijo, jo spodbuja, omogoča, vzdržuje.
- Načelo interpozicije vlogo socialnega delavca definira tako, da ga postavlja med vse udeležence v problemu. Interpozicija pomeni vlogo, ki omogoča spreminjanje bližine in oddaljenosti, empatijo in sočutje, pa tudi distanco.
- Socialnoekološko načelo govori o tem, da socialni delavec najprej aktivira, mobilizira, krepi »naravne socialne mreže«, v katerih klienti živijo. To so družina, prijateljske skupine, delovni tovariši, sosedje. Klientu, ki nima nosilne mreže za svoje življenje, jo pomaga oblikovati.
- Načelo pogajanja pomeni, da je iskanje rešitev strukturirano kot pogajanje, ki ga vodi socialni delavec, upoštevajoč načelo interpozicije. Naloga socialnega delavca je vzdrževati iskanje sporazuma, uresničljivega dogovora o mogočem.
- Načelo sodelovanja govori o sodelovanju z vsemi za problem pomembnimi, ostalimi.
- Načelo odpiranja problema dovoli socialnemu delavcu, da tudi svojo nemoč podeli z udeleženi v problemu.

Lussijev nauk o socialnem delu, ki temelji na teoriji sistemov, opredeljuje načine ravnanja, med katerimi ima osrednjo mesto socialno svetovanje. Socialno svetovanje je morda najustreznejši pojem za prakso socialnega dela s starši in družinami v projektih urejanja življenja po razvezi in ločitvi (Čačinovič Vogrinčič, 200: 11). Socialno svetovanje zajema socialno učenje in pridobivanje novih veščin. Reorganizacija družine po razvezi prinaša nove izzive, za katere morajo najti ustrezna ravnanja.

Po Lussiju v pogovoru z družino pogosto naletimo na »lebdenje«, na kaotično, nejasno poročanje o problemu. Naloga socialnega delavca je, da »lebdenje« strukturira. Walter Kemper in S. de Vries (1995) opredelita ravnanje strokovnjaka kot osebno, konkretno, tukaj

in zdaj. »Osebnost« poudari udeležnost socialnega delavca v dialogu, razgovoru, sodelovanju, »konkretno« ga usmerja v to, da govori o konkretnih dogodkih, situacijah, »tukaj in zdaj« pa govori o tem, da se socialni delavec loti problema v sedanjosti. V sedanjosti lahko načrtujemo korake za prihodnost. Okvir socialnega dela ostane sedanjost, v kateri vsi udeleženi v problemu reflektirajo svoje videnje ravnanja in družinske resničnosti. Poudarek je na sedanjosti, socialni delavec nikakor ne zanika preteklosti, vendar je preteklost pomembna samo zaradi nalog v sedanjosti in projekta prihodnosti. Ker je socialni delavec režiser in udeleženi opazovalec (Stierlin, 1987 v Gačinovič Vogrinčič, 2002: 25), ubesedi, poimenuje, raziskuje, omogoča nove izkušnje za spreminjanje.

Socialni delavec prispeva več razvidnosti družinski resničnosti zavestno, eksplicitno, ko povezuje pogovor o rešitvah s pogovori o spreminjanju odnosov v družini in ravnanje posameznika, postavi in poveže s potrebnimi spremembami v ravnanju drugih, z odkritimi ovirami in konflikti (Gačinovič Vogrinčič, 2002: 25).

Po razvezi, ko se konča partnerski odnos in nadaljuje starševstvo, se morajo vsi udeleženci učiti drugačnih poti za določanje lastnega deleža pri opravljanju temeljne naloge družine, da na svoj edinstveni način obvlada raznolikost razlik med posamezniki in ustvari sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost. Spremembe, ki jih v družino prinašajo procesi transformacije, so spremembe v vlogah, v pravilih, v ciljih ter v organiziranosti in s tem nujno konflikti. Naloga socialnega dela je, da družini da znanje, da v sebi najde vir moči, izkušnjo, da je kompetentna za svoje življenje, izkušnjo o spoštovanju in dostojanstvu.

Deninis Saleeby (v Čačinovič Vogrinčič, 2000: 14) trdi, da praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse, kar kot socialni delavec delaš, nekako utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, olupšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vir, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje, razbije okove oviranosti in nesreče. Govori o tem, da socialni delavec mobilizira klientovo moč, talent, znanja, sposobnosti, vir z namenom, da podpre njegova prizadevanja, da doseže svoje vizije. Kjer zakoncema zmanjka izkušenj in znanj o ravnanju v situaciji, jima to omogoči. Fokus socialnega dela se tako premakne od problemov in njihovih rešitev k novim možnostim v življenju (Čačinovič Vogrinčič, 1999/2000).

Salomon (1989: 550) je v svojem članku Nove strategije za prakso socialnega dela razvila koncept treh strategij za dodajanje moči družini. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2000: 15) pravi, da jih dodajamo leksikonu, saj razširjajo vednost o socialnem delu. Strategije je poimenovala usposabljanje (enabling), povezovanje (linking) in kataliziranje (catalyzing).

Usposabljanje pomeni, da ima vsaka družina svoje vire, potrebuje pa pomoč, da bi jih zmogla in znala uporabiti. Sem spadajo dodatne informacije ali vzpostavljanje kontakta z ustreznimi ustanovami.

Povezovanje pomeni, da lahko družine zvečajo svojo moč, če se povežejo z drugimi, ki imajo podobne probleme, in na ta način oblikujejo skupine za samopomoč ali skupine pritiska. Gre za akcijo povezovanja posameznih družin v že obstoječo mrežo ali skupino oziroma ustvarjanje mreže, ki omogoča nove poglede na problem in odkrivanje novih, uporabnejših strategij.

Kataliziranje temelji na ugotovitvi, da obstajajo družine, ki imajo svoje vire moči, vendar potrebujejo dodatne vire, ki bi jih lahko uporabili.

Socialni delavec pomaga najti in ojačati moč, ki jo ima družina, pomaga ji poiskati moč in vire v skupnosti ter ustvariti potrebne pogoje in možnosti za nadaljnji napredek.

Družinska dinamika se uravnava po določenih predvidljivih in objektivno podprtih zakonitostih, toda večji del dogajanja v družini je povsem iracionalen in neformalen. Čeprav so si družine po svojih osnovnih značilnostih (na primer po sestavi, temeljnih pogojih življenja, socialnoekonomskem statusu odraslih članov ...) med seboj podobne, pa so povsem nepredvidljive v tistih svojih težah in vsebinah, ki so za potek družinskega življenja in oblikovanje odnosov med člani družine v resnici najbolj pomembne, čeprav so povsem neoprijemljive in že po svoji naravi zgolj subjektivne. Tudi zato družinski terapevti nikoli ne ostanemo pri tem, da družino, ki jo terapevtsko obravnavamo, čim bolje spoznamo, ampak svoje delo temeljimo tudi na globljih, dinamičnih in za vsako družino subjektivnih dejavnikih, ki še zdaleč niso vidni in razpoznavni v zunanji družinski podobi (Bergman, 1985: 100).

9 OPREDELITEV PROBLEMA

Raziskava Kakovost življenja žensk pred in po razvezi/ razpadu partnerskega odnosa je usmerjena k proučevanju posameznih stanj in dogodkov iz življenja žensk v omenjenih obdobjih.

Za postmoderno družbo je značilno raziskovanje majhnih zgodb in tako bom v empiričnem delu naloge s pomočjo delno strukturiranih intervjujev raziskala kakovost življenja žensk pred in po razvezi/razpadu partnerskega odnosa. Raziskovanje življenjskih zgodb in stanj, ki nastopajo v življenju žensk v omenjenih obdobjih, nam kažejo izbire, s katerimi se ženske odzivajo na strukturno nastala in individualna doživljanja tveganja. Kakovost življenja opredeljujemo z materialnim stanjem, socialnim stanjem in subjektivnim blagostanjem.

Raziskovanje življenjskih zgodb je zanimivo tudi z vidika postmodernih sprememb, v katerih se zmanjšuje kolektivna varnost, povečuje pa se pomen zagotavljanja individualne varnosti. Z izvedenimi intervjuji želim raziskati, kako se spreminja kakovost življenja žensk v skladu z spremembo življenjske situacije. Zanima me, na katerih področjih najbolj pogosto pride do sprememb v kakovosti življenja ženske v primerjavi z življenjem pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ter kakšne so te spremembe glede na kakovost. Zanima me torej ali ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja izboljšajo ali se jim le-ta poslabša ter kako so ženske zadovoljne s svojim življenjem po razvezi/razpadu partnerskega odnosa.

Delo bo prispevalo k identifikaciji sprememb, s katerimi se ženske v specifičnih situacijah procesa razveze/razpada partnerskega odnosa srečujejo. Odkrivanje kakovosti življenja žensk v življenjskih situacijah pred in po razvezi/razpadu partnerskega odnosa bo relevantni prispevek k razvijanju učinkovitih oblik pomoči in intervencij socialnih služb in družbenih institucij, ki naj bi v tem procesu pripomogle k bolj osveščenim, socializiranim akcijam.

9.1 Osnovne teze

Kakovost življenja žensk se z razvezo zakonske zveze oz. razpadom partnerskega odnosa spremeni. Največ sprememb pričakujem na naslednjih področjih.

- Na področju socialnega in ekonomskega položaja, in sicer, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljevale s šolanjem. Pričakujem, da bodo ženske ostale v istem bivališču in da bodo stanovanje po razvezi/razpadu partnerskega odnosa odkupile in postale lastnice stanovanja.
- Na področju socialne integracije/podpore pričakujem, da si bodo ženske po razvezi/razpadu partnerske zveze ustvarile novo partnersko zvezo. Pričakujem, da bodo vzpostavile nova poznanstva in razširile krog ljudi, s katerimi se bodo družile. Druženje z prijatelji oz. sorodniki jim bo predstavljajo tudi novo kvaliteto. Pričakujem, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa deležne v primeru bolezni osamljenosti pomoči od večjega števila ljudi.

Pričakujem, da se bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vključile v društvo, ker si bodo vzele več časa zase in za svoje interese.

- Pričakujem, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa imele več prostega časa zase in da bodo s preživljanjem le-tega bolj zadovoljne.
- Pričakujem, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa s svojim življenjem bolj zadovoljne.
- Pričakujem, da se bo večini žensk po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja dvignila.

Na vseh ostalih področjih ne pričakujem sprememb.

9.2 Metodologija

9.2.1 Vrsta raziskave

Raziskava temelji na načelu kvalitativne metodologije – raziskovati ženske v njihovem realnem kontekstu. Raziskala bom posamezne primere in jih primerjala med seboj. Gre za kvalitativno raziskavo, in sicer za študijo majhnega števila primerov.

9.2.2 Merski instrument in viri podatkov

V okviru kvalitativne raziskave sem kot metodo zbiranja empiričnega gradiva uporabila metodo spraševanja kot delno strukturiran intervju, temelječ na zgolj okvirnih temah, in ne na podrobnih vprašanjih. Tehnika intervjujev je omogočila, da je intervjuvanka sama strukturirala intervju, nakazala, kaj je zanjo najpomembnejše, in spregovorila kot subjekt.

Iz gradiva sem z metodo kvalitativne statistike izluščila stališča intervjuvank in na osnovi kodiranja identificirala dejavnike, ki vplivajo na razlike v življenjskih situacijah in doživljanju življenja pred in po razpadu partnerskega odnosa.

Pri raziskovanju sprememb v kakovosti življenja sem se usmerila na naslednje variable:

- Socialni in ekonomski položaj: starost, izobrazba, kraj bivanja, število otrok, zaposlitev, stanovanjski pogoji, dohodek.
- Socialna integracija/podpora: sostarševski odnos z roditeljem otroka, življenje z novim partnerjem, druženje z prijatelji in sorodniki, sodelovanje v društvih in politični organizaciji, pomoč v primeru bolezni, osamljenosti.
- Prosti čas: dejavnosti v prostem času, količina prostega časa, preživljanje dopusta.
- Subjektivno blagostanje: zadovoljstvo z življenjskimi pogoji, zadovoljstvo z delom, zaslužkom, prostim časom, splošno zadovoljstvo z življenjem, nadzor nad lastnim življenjem.

V raziskavi sem med seboj primerjala kazalce življenjskih situacij pred in po razpadu partnerskega odnosa.

9.2.3 Populacija in vzorčenje

V študijo primerov sem zajela osemnajst žensk z izkušnjo razpada zakonskega/partnerskega odnosa v slovenskem prostoru. V raziskavo so zajete ženske, ki so sporazumno prekinile odnos z zakoncem/partnerjem in je od tega minilo že najmanj dve leti, ki so stare od 30 do 50 let, imajo otroka in so zaposlene ter imajo končano najmanj peto stopnjo izobrazbe.

Oseba	Starost	Št. otrok	Čas trajanja partnerskega odnosa	Čas od razpada partnerskega odnosa	Kraj bivanja
1	34	3	16 let	3 leta	vas
2	40	2	16 let	3 leta	mesto
3	34	2	10 let	4 let	mesto
4	39	2	6 let	3 leta	vas
5	30	1	7 let	2 let	vas
6	50	1	17 let	7 let	mesto
7	30	1	5 let	3 leta	mesto
8	39	3	7 let	2 leti	mesto
9	37	1	7 let	5 let	mesto
10	50	2	20 let	7 let	mesto
11	30	2	3 leta	6 let	mesto
12	40	2	16 let	4 leta	mesto
13	37	1	9 let	4 leta	mesto
14	45	2	18 let	8 let	mesto
15	31	1	7 let	3 leta	mesto
16	34	1	8 let	5 let	mesto
17	50	1	19 let	9 let	mesto
18	45	1	7 let	10 let	vas
Povprečje	38,6	1,6	11	4,8	4 vas, 14 mesto

Povprečna starost intervjuvank je malo čez 38 let. Ženske imajo povprečno skoraj dva otroka. V zakonskem oz. partnerskem odnosu so bile povprečno 11 let, od razpada

zakonskega oz. partnerskega odnosa je minilo povprečno nekaj manj kot pet let. Kar 14 intervjuvank živi v mestu, štiri pa na vasi.

9.2.4 Metoda zbiranja podatkov

V okviru raziskave sem kot metodo zbiranja empiričnega gradiva uporabila metodo spraševanja kot delno strukturiran intervju, temelječ na zgolj okvirnih temah, in ne na podrobnih vprašanjih. Iz gradiva sem z metodo kvalitativne statistike izluščila stališča intervjuvank in na osnovi kodiranja identificirala dejavnike, ki vplivajo na razlike v življenjskih situacijah ter doživljanju pred in po razpadu partnerskega odnosa.

Intervjuje sem opravila na njihovem domu, osebno, in jih snemala na magnetofon.

9.2.5 Obdelava in analiza podatkov

9.2.5.1 Urejanje dokumentacije in zapisi intervjujev

Izhodišče analize je bilo osemnajst intervjujev. Vse intervjuje sem s pomočjo magnetofonskega posnetka dobesedno zapisala v računalnik. Namesto z imenom sem posamezno žensko označila s številko, tako da je posameznica vodena vedno pod isto številko.

9.2.5.2 Razčlenitev opisov in izbor relevantnih delov besedila

Prepisano gradivo, posamezne fraze, stavke, odstavke in dogodke sem podčrtala in razvrstila po področjih. Podčrtala sem glede na predmet raziskave relevantne dele besedila (izjave, ki se nanašajo na življenje pred in po razvezi/razpadu partnerskega odnosa). Izjave sem glede na vsebino kodirala in tako dobila enote kodiranja (glej prilogo 1). Za enote sem skušala izbrati smiselne zaključene dele besedila.

9.2.5.3 Prosto pripisovanje pojmov ali poimenovanje (odprto kodiranje)

Gradivo sem kodirala razčlenjeno na manjše pomenske enote. Vsaki izbrani enoti sem pripisala pojem (neposredno poimenovanje (Mesec 1995: 107)) glede na vsebino: pri izbiri pojmov sem izhajala iz dveh virov - teoretičnih izhodišč in zdravorazumskih pojmov. Postopek je prikazan v naslovu Ureditev izjav v skupine po pojmi (št. poglavja 10.5).

9.2.5.4 Ureditev izjav v skupine po pojmi, združitve v kategorije in dopolnjevanje klasifikacije

Izjavam sem pripisala vsebinske pojme in jih združila v skupine po skupnih kodah. Množico dobljenih pojmov sem združila tako, da sem iskala spremembe in tudi večanje, slabšanje ali nespremenjenosti v kakovosti življenja. Pri določenih pojmi, kot je npr. materialni položaj, ki zajema stanovanjski standard in finančni položaj, sem tudi razložila, kaj zajema oznaka višji, nižji in enak stanovanjski standard in finančni položaj. Kriteriji so opisani v nalogi pod naslovom Ureditev izjav v skupine po pojmi (10.5).

Pri analiziranju sem izhajala iz načel kvalitativne analize (Mesec, 1998: 102-103)..

9.2.5.5 Izbor in definiranje relevantnih pojmov

Po združitvi delov besedila po kodah in kategorijah sem izbrala relevantne pojme in kategorije in jih glede na namen raziskave definirala.

Poskušala sem izraziti bistvo pojma ali kategorije in podati njegovo definicijo. Pri tem sem izhajala iz empirično dobljenih opisov in iz teoretičnih izhodišč. V tej fazi sem še naknadno združila posamezne pojme v kategorije, predstavila določene dele besedila k drugi kategoriji ali tudi delno preimenovala kategorijo, če se mi je med postopkom definiranja to izkazalo za smiselno.

Iz množice podatkov sem tako vedno bolj dobivala pregledno gradivo in na ta način odkrivala življenje žensk pred in po razvezi/razpadu partnerskega odnosa.

9.2.5.6 Ureditev modela odnosov med pojmi in zapis poskusne teorije

Po definiranju pojmov in kategorij sem le-te med seboj primerjala in jih razporedila v domnevne odnose. Posameznice sem združila glede na podobnost izboljšanja ali poslabšanja kakovosti življenja na raziskanih področjih (glej poglavje Skupine žensk glede na spremembe v kakovosti življenja)(10.6).

V drugem delu pa sem med seboj primerjala posamezne pojme. Kvalitativno sem analizirala in interpretirala posamezne sklope vprašanj. Pri tem sem si pomagala s kodiranimi enotami. Več različnim opisom, v katerih sem prepoznala skupno potezo, sem na koncu dala skupno ime. Na ta način sem odkrivala življenje žensk pred in po razpadu partnerskega odnosa. Ob koncu sem poskušala ugotovitev analizirati in interpretirati ter preveriti postavljene teze.

9.2.6 Ureditev izjav v skupine po pojmi

1 Kraj bivanja in bivališča

- Isti kraj bivanja, drugo bivališče

Ženske so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa ostale v kraju, menjale so samo bivališče.

03 Z bivšim možem sva živela v hiši, katere lastnika sva bila oba. Po razvezi sem se preselila nazaj domov v domačo hišo. Že pred razvezo sem živela v mestu, v katerem živim še sedaj.

10 Živim v urbanem kraju, kjer sem živela že pred razpadom. Ko sem bila poročena, sem živela v trosobnem podnajemniškem stanovanju. Sedaj sem tudi podnajemnica. Imam dvojn polsobno stanovanje.

17 Z partnerjem sva živela v manjšem kraju na vasi, kjer sem ostala tudi po razvezi. Živela sva v bloku z njegovo mamo, ki se je kasneje izselila. Sedaj s hčerko živim v najemniškem stanovanju, katerega lastnica je občina.

- Sprememba kraja in bivališča

Ženske so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjale kraj bivanja in bivališče.

04 Z bivšim možem sva živela skupaj z njegovimi starši. Živeli smo v mestu. Po razvezi sem najela stanovanje v bloku in imam svoje gospodinjstvo, kar mi veliko pomeni. Sedaj živim v drugem kraju v mestu.

12 Z partnerjem sva živela na vasi, kjer sva imela v najemu hišo. Po razpadu partnerske zveze sva se z otrokom preselila v domači kraj v mesto, kjer živiva v najemniškem stanovanju, ki sem ga na novo uredila.

14 Z bivšim partnerjem sva živela v vaškem okolju. Stanovanje sva si uredila v zgornji etaži hiše njegovih staršev. Po razpadu zveze sem se z otrokom preselila v mesto. Najela sem dvosobno stanovanje.

15 Z bivšim partnerjem sva živela v hiši njegovih staršev na vasi. Po razpadu sem se preselila nazaj k staršem v hišo. Živim v mestu.

- **Nespremenjen kraj bivanja in bivališča**

Ženske so ostale po razvezi/razpadu partnerskega odnosa v istem kraju ter istem bivališču

01 Ko sem bila poročena, sem živela v tem mestu in stanovanju, v katerem živim sedaj.

02 Z bivšim možem sva živela v hiši na vasi, kjer živim z otroki še sedaj. Hiša je na vasi.

05 Z bivšim možem sva živela na mojem domu, kjer sem ostala po razvezi skupaj z sinom. Živim na vasi.

06 Ostala sem v istem stanovanju, v mestu.

07 S partnerjem sva živela v mestu v hiši mojih staršev, kjer sva imela svoje gospodinjstvo. V tem stanovanju živim še sedaj.

08 Živim v mestu, v stanovanju v bloku, v katerem sem živela že, ko sem bila poročena.

09 Živim v istem mestu v istem stanovanju, kot sem že živela z bivšim možem.

11 Že pred razvezo sem živela v mestu v stanovanju, v katerem živim še sedaj.

13 Že pred razvezo sem živela v mestu, v stanovanju, v bloku, kjer živim še sedaj.

16 Ko sem bila še poročena, sva živela v hiši mojih staršev, kjer sem ostala tudi po razvezi. Živim v mestu.

18 Z bivšim možem sva živela v stanovanjskem bloku v središču mesta. Po razvezi sem ostala v tem stanovanju.

Nekaj žensk je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjalo bivališče, ostale pa so v istem kraju. Nekatere ženske so poleg bivališča menjale tudi kraj bivanja. Nekatere od žensk, ki so menjale kraj bivanja in bivališče, so e z bivšim partnerjem živele v hiši njegovih staršev.

Več kot polovica žensk po razvezi/razpadu partnerskega odnosa ni spremenilo kraja bivanja in bivališča.

2 Materialni položaj (stanovanjski standard in osebni dohodek)

- Stanovanjski standard

Kriteriji, na podlagi katerih sem označila stanovanjski standard na višji, nižji in enak, so naslednji:

- **višji stanovanjski standard zajema pridobitev lastništva, izboljšanje stanovanjske komoditete (več oz. večji prostori bivanja);**
- **nižji stanovanjski standard zajema izgubo lastništva, manjšo stanovanjsko komoditeto;**
- **enak stanovanjski standard: stanovanjski standard nespremenjen.**

Višji stanovanjski standard

04 Z možem sva živela skupaj z njegovimi starši. Imeli smo skupno gospodinjstvo. Po razvezi sem najela stanovanje v bloku in imam lastno gospodinjstvo, kar mi veliko pomeni.

05 Z bivšim možem sva živela na mojem domu, kjer sem po razvezi ostala skupaj s sinom. Imam svoje gospodinjstvo. Po razvezi sem si uredila stanovanje. Bivanjska komoditeta je danes mnogo boljša kot pred razvezo.

06 Pred razvezo sem z možem imela stanovanje v najemu, po razvezi sem ga odkupila.

09 Lastnik stanovanjske pravice je bil bivši mož, po razvezi sem dobila stanovanjsko pravico jaz. Nekaj let po razvezi sem stanovanje tudi odkupila.

11 V zakonu je bil lastnik stanovanja mož, sedaj pa sem lastnica stanovanja jaz.

13 Pred razvezo je bil lastnik stanovanjske pravice mož, po razvezi pa sem stanovanje odkupila.

15 Imeli smo skupno gospodinjstvo z njegovi starši, kar je pomenilo souporabo kuhinje in dnevne sobe. Po razpadu sem se z otrokom preselila nazaj k staršem v hišo. Tu imam svoje gospodinjstvo.

18 Z bivšim možem sva živela v stanovanju v bloku, v središču mesta. Bivši mož je bil nosilec stanovanjske pravice. Po razvezi pa sem nosilka stanovanjske pravice jaz.

Nižji stanovanjski standard

03 Z bivšim možem sva živela v hiši, katere lastnika sva bila oba. Po razvezi sem se preselila nazaj domov v domačo hišo. Tu sem si uredila svoje stanovanje in imam svoje gospodinjstvo.

10 Ko sem bila poročena, sem živela v trosobnem podnajemniškem stanovanju. Sedaj sem tudi podnajemnica. Imam dvosobno stanovanje.

12 S partnerjem sva živela na vasi, kjer sva imela v najemu hišo. Po razpadu partnerske zveze sva se z otrokom preselila v domači kraj, v mesto, kjer živiva v najemniškem stanovanju.

14 Stanovanje sva si uredila v zgornji etaži hiše njegovih staršev. Imela sva lastno gospodinjstvo. Bila sva lastnika triinposobnega stanovanja. Po razvezi sem najela dvosobno stanovanje.

Enak stanovanjski standard

01 Lastnik stanovanja je bivši mož, ki je bil lastnik že takrat, ko sem bila poročena.

02 V spodnjem nadstropju živi moja mama, jaz pa živim z otroki v zgornjem nadstropju hiše in sem lastnica stanovanja, kakor že v času zakona.

07 Z partnerjem sva živela v mestu v hiši mojih staršev, kjer sva imela svoje gospodinjstvo. V tem stanovanju živim še sedaj.

08 Pred razvezo sem živela v mestu, v stanovanju, katerega lastnica je občina. Po razvezi sem skupaj z otrokoma ostala v stanovanju.

16 Ko sem bila še poročena, sva živela v hiši mojih staršev, kjer sem ostala tudi po razvezi.

17 Živela sva v bloku z njegovo mamo, ki se je kasneje izselila. Ostala sva v stanovanju, katerega lastnica je bila njegova mama. Sedaj s hčerko živiva v najemniškem stanovanju, katerega lastnica je občina.

Večini žensk se je stanovanjski standard po razvezi/razpadu partnerskega odnosa spremenil. Več kot polovici žensk se je stanovanjski standard izboljšal. Ženske so pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa imele v najemu stanovanje ali pa je bil lastnik stanovanja mož/partner, po razvezi/razpadu partnerskega odnosa pa so stanovanje

odkupile. Nekaj žensk pa ima sedaj svoje gospodinjstvo, ki ga pred razvezo/razpadom niso imele.

Nekaj žensk ima po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nižji stanovanjski standard. Ena od njih se je preselila iz hiše, katere solastnica je bila nazaj v matično družino. Nekaj žensk ima sedaj manj prostora za bivanje.

Nekaj žensk je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa ostalo v stanovanju, hiši in se jim lastništvo nad stanovanjem ali bivanjska komoditeta ni spremenila.

Finančni položaj (osebni dohodek in preživnina)

Kriteriji, na podlagi katerih sem označila finančni položaj na višji, nižji ali enak, so naslednji.

Višji finančni položaj pomeni, da ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa prejema višje osebne dohodke, ki so vezani bodisi na menjavo delovnega mesta ali na pridobljeno izobrazbo.

Nižji finančni položaj pomeni, da imajo ženske sedaj nižji osebni dohodek ali so brez dohodka zaradi izgube zaposlitve.

Enak finančni položaj pomeni, da se osebni dohodek ženske ni spremenil.

Višji osebni dohodek

04 Menjala sem delovno področje, imam višji položaj in glede na to tudi višji dohodek. Oče otroka plačuje preživnino.

05 Dohodek je višji. Oče plačuje preživnino za otroka.

06 Dohodek je po razvezi boljši glede na to, da imam sedaj končano sedmo stopnjo izobrazbe. Oče otroka preživnine takoj po razvezi ni plačeval, sedaj pa jo.

10 Imam malo boljše dohodke kot prej. Otrokov oče preživnino redno plačuje.

17 Sedaj imam višji dohodek kot takrat, ko sem bila poročena. Otrokov oče redno plačuje preživnino.

18 Imam višji dohodek kot pred razvezo. Tudi materialno imam sedaj več kot prej. Otrokov oče plačuje preživnino.

Nižji osebni dohodek

01 Ko sem se razvezala, sem trgovino zaprla, ker se finančno ni izšlo. Sedaj sem nezaposlena. Denarno pomoč prejemam prek centra za socialno delo. Otroka morata očeta

spomniti, da plača preživnino. V primeru, da tega ne stori, gresta otroka v trgovino in nakupita stvari za določen znesek ter povesta očetu, naj gre v trgovino poravnat račun. Včasih mu izročita račun, da ga poravna.

07 V zakonu sem imela svojo firmo, knjigovodstvo in sem imela višji dohodek. Sedaj imam nižji dohodek. Oče poleg preživnine, ki jo redno plačuje, da še posebej denar za nakup večjih stvari za otroka.

08 Takoj po razvezi sem izgubila zaposlitev in prejemale denarno pomoč. Po razvezi sem imela minimalen dohodek. Preživnine otrokov oče ne plačuje in jo prejeman prek preživninskega sklada.

12 Osebni dohodek sem imela višji, ker sem bila zaposlena, sedaj rednega dohodka nimam. Oče finančno redno prispeva k preživljanju sina, včasih da še več, kot je dogovorjeno.

Enak osebni dohodek

02 Imam približno enak dohodek kot pred razvezo. Oče redno prispeva k preživljanju otrok.

03 Dohodek imam približno isti. Preživnino prejeman redno.

09 Dohodek je približno isti, seveda glede na dokončano izobrazbo. Preživnino za otroka oče redno plačuje.

11 Opravljam isto delo in imam dohodek približno enak kot pred razvezo. Preživnino za otroke oče plačuje.

13 Osebni dohodek je približno enak. Otrokov oče plačuje preživnino.

14 Zaposlena sem v istem podjetju, tako da imam približno enak dohodek. Oče redno prispeva k preživljanju sina.

15 Imam isto delovno področje in približno enak osebni dohodek. Preživnino za otroka redno dobivam.

16 Dohodek imam približno enak. Otrokov oče redno plačuje preživnino.

Večini žensk se je finančni položaj spremenil. Nekaj žensk ima sedaj višji osebni dohodek, ki je povezan bodisi z menjavo delovnega mesta bodisi s pridobljeno izobrazbo. Vse prejemale tudi preživnino, ki jo oče prispeva za preživljanje otroka. Nekatere ženske pa imajo sedaj nižje dohodke ali so celo izgubile zaposlitev in prejemale denarno socialno pomoč. Razen ene, ki prejema preživnino prek preživninskega sklada, ostale prejemale preživnino od drugega roditelja.

Nekaterim ženskam pa se osebni dohodek ni spremenil, kar je povezano tudi s tem, da so še na istem delovnem mestu.

3 Izobrazba

Ženska ima isto stopnjo izobrazbe kot pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa.

- 01 Izobrazbo imam enako, končano imam peto stopnjo.
- 02 Po razvezi se nisem vključila v nobeno izobraževanje.
- 03 Končano imam sedmo stopnjo izobrazbe, ki sem jo imela že, ko sem bila poročena.
- 04 Imam isto stopnjo izobrazbe kot pred razvezo, in sicer sedmo. Lansko leto pa sem se vpisala na podiplomski študij.
- 05 Končano imam šesto stopnjo izobrazbe. Isto izobrazbo sem imela že v času zakona..
- 07 Končano imam peto stopnjo izobrazbe, ki sem jo dosegla že pred razvezo.
- 08 Končala sem peto stopnjo izobrazbe in po razvezi nisem nadaljevala šolanja.
- 10 Po razpadu sem se vpisala na podiplomski študij, ki ga končujem.
- 11 Končano imam srednjo šolo, ki sem jo imela že pred poroko.
- 12 Imam sedmo stopnjo izobrazbe, ki sem jo dosegla že pred razpadom zveze.
- 13 Končano imam peto stopnje izobrazbe, ki sem jo imela že, ko sem bila poročena.
- 14 Imam sedmo stopnjo izobrazbe in nisem nadaljevala s študijem.
- 15 Imam peto stopnjo izobrazbe, ki sem jo dosegla že pred poroko.
- 16 Takoj po razpadu zveze sem se vpisala na magisterij, ki pa ga še nisem končala. Tudi sedaj sem vključena v izobraževanje.

Višja stopnja izobrazbe

Ženska je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljevala s šolanjem in dosegla višjo stopnjo izobrazbe.

- 06 Pred razvezo sem imela končano višjo šolo, po razvezi pa sem šolanje nadaljevala tako, da imam sedaj sedmo stopnjo izobrazbe.
- 09 Ko sem bila poročena, sem imela končano peto stopnjo izobrazbe, sedaj imam končano šesto stopnjo.
- 17 Končala sem šolo za kemijskega laboranta, po razvezi pa sem opravila prekvalifikacijo za ekonomsko komercialnega tehnika.

18 Ko sem bila poročena, sem imela končano peto stopnjo izobrazbe, med razveznim postopkom in po razvezi pa sem nadaljevala s šolanjem in končala šesto stopnjo

Pri večini žensk se izobrazba po razvezi/razpadu partnerskega odnosa ni spremenila. Nekatere od njih so se po razvezi/razpadu odločile nadaljevati šolanje, ki pa ga niso še zaključile. Nekaj žensk pa je šolanje že zaključilo in imajo sedaj višjo stopnjo izobrazbe kot pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa.

4 Delovno mesto

Menjava delovnega mesta

03 Po razvezi sem zamenjala službo, v kateri se boljše počutim. Opravljam podobno delo kot prej.

04 Zaposlena sem v istem podjetju kot pred razvezo, in sicer na istem delovnem mestu. Menjala sem samo delovno področje, imam višji delovni položaj in glede na to imam tudi višji dohodek.

05 Zaposlena sem v istem podjetju. Po razvezi sem postala vodja oddelka.

07 Ko sem bila poročena sem imela svoje podjetje, in sem imela višji dohodek. Po razvezi sem si poiskala službo.

10 Zaposlena sem bila v družbenem podjetju, kjer sem delala na več izmen. Po razpadu sem se zaposlila v drugem podjetju in tukaj sedaj delam samo dopoldne. Imam višji položaj.

17 Ko sem bila poročena, sem bila zaposlena v večjem podjetju v bližini doma, kjer sem delala kot kontrolor. Po razvezi sem menjala zaposlitev in se zaposlila kot trgovski potnik.

18 Že pred razvezo sem delala v podjetju, kjer delam še danes. Po razvezi sem menjala delovno področje glede na novo pridobljeno izobrazbo.

Izguba zaposlitve

01 Ko sem bila poročena, sem imela svoje podjetje. Ko sem se razvezala, sem trgovino zaprla, ker se finančno ni sešlo. Sedaj občasno delam »na črno«.

08 Pred razvezo sem bila zaposlena v državnem podjetju. Takoj po razvezi sem izgubila zaposlitev in prejemala denarno pomoč. Sedaj sem si našla novo službo v državnem podjetju.

12 Zaposlena sem bila v vzgojnem zavodu kot vzgojiteljica, po razpadu sem službo pustila. Sedaj sem prijavljena na Zavodu za zaposlovanje in letos jeseni nameravam odpreti podjetje s sprostilnimi tehnikami.

Delovno mesto nespremenjeno

02 Že pred razvezo sem delala v tovarni kot delavka, sedaj sem še vedno na istem delovnem mestu v isti tovarni.

06 Delam v istem podjetju na istem delovnem mestu.

09 Zaposlena sem v istem družbenem podjetju, v katerem sem bila že, ko sem bila poročena. Delam na istem delovnem mestu.

11 Zaposlena sem v družbenem podjetju, kjer sem delala že pred razvezo. Opravljam isto delo in imam približno enak dohodek kot pred razvezo.

13 Zaposlena sem v istem družbenem podjetju kot pred razvezo in sicer na istem delovnem mestu.

14 Zaposlena sem v istem družbenem podjetju na istem delovnem mestu, tako da imam približno enak dohodek.

15 Zaposlena sem v privatnem podjetju, v katerem sem bila zaposlena že, ko sem bila v zvezi. Imam isto delovno področje in približno enak osebni dohodek.

16 Zaposlena sem v družbenem podjetju v upravi na delovnem mestu, kjer sem delala že pred razvezo.

Nekaj žensk je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjalo delovno mesto, kar je lahko povezano s pridobljeno izobrazbo, in imajo sedaj višji položaj. Nekatere ženske so menjale delovno mesto znotraj podjetja, nekatere pa so menjale tudi podjetje. Ena ženska si je delo organizirala tako, da sedaj dela samo dopoldne in ima višji delovni položaj, ena ženska pa je menjala zaposlitev, kjer se sedaj bolje počuti. Ena ženska je pred razvezo/razpadom imela svoje podjetje, po razvezi/razpadu partnerske zveze pa si je poiskala službo. Nekaj žensk je po razvezi/razpadu izgubilo ali pustilo zaposlitev in se jim je glede na to bistveno spremenila kakovost življenja, saj so ostale brez rednega vira preživljanja. Polovica žensk pa je po razvezi/razpadu še vedno na istem delovnem mestu.

5 Sodelovanje in dogovarjanje glede otroka med staršema

V času skupnega življenja sta si starša skrb za otroka delila, po razvezi/razpadu partnerskega odnosa pa med njima sodelovanja ni več.

03 Skrb za otroka sva si delila. Od razveze dalje je sodelovanje slabše.

10 Pred razvezo sva se glede vzgoje včasih pogovarjala in tudi otroka je varoval, ko sem bila jaz zadržana. Od razveze dalje imam občutek, da je skrb za otroka prepuščena meni.

11 Skrb zanje sva si delila. Odločitve sva sprejemala skupaj. Po razvezi je sodelovanje slabše. Sedaj sama sprejemam odločitve glede šolanja otrok.

13 Nekako sva se uspela dogovarjati glede otroka. Takoj po razvezi sem želela, da bi se z njegovim očetom več pogovarjala glede vzgoje, šolanja, toda z njegove strani ni bilo prevelikega interesa.

V času skupnega življenja starša nista sodelovala pri skrbi za otroka, od razveze/razpada partnerskega odnosa dalje pa sodelujeta.

02 Sedaj se glede vzgoje otrok pogovarjava, pogovarjava se o tem, kaj bova otrokom kupila. Ko smo še živeli skupaj, tega ni bilo.

06 Odgovornost za otroka je bila pred razvezo na meni. Po razvezi se uspešno dogovarjava glede vzgoje, stikov. Če imam kakšne obveznosti, oče poskrbi za varstvo otroka.

12 Sedaj se več pogovarjava o otroku, česar prej ni bilo.

16 Sodelovanje med nama je po razvezi boljše, vendar šele zadnje leto.

Starša sta že v času skupnega življenja sodelovala in se dogovarjala glede otroka in to sodelovanje poteka še sedaj.

04 Z očetom sva si skrb za varstvo, vzgojo otroka delila že pred razvezo in ta delitev poteka tudi po razvezi.

07 Z bivšim možem sva si skrb za hčerko delila. Tudi sedaj se uspešno pogovarjava o vzgoji, šolanju hčerke. Očeta redno obveščam, kaj se dogaja z njo.

15 Z očetom otroka sva si skrb za sina delila. Vse pomembne odločitve sva sprejemala skupaj. Najin starševski odnos se po razvezi ni spremenil. Oba se zelo trudiva, da nadaljujemo komunikacijo glede otroka tako, kot je potekala pred razpadom.

Starša že v času skupnega življenja nista sodelovala in se dogovarjala glede otroka in tudi sedaj ne sodelujeta.

01 Ko smo še živeli skupaj, sem želela, da bi se glede važnejših stvari, ki so se dotikale otrok, pogovorila, toda njihov oče se je vedno izmikal tem pogovorom. Od razveze dalje pa z očetom otrok praktično nimava stikov, čeprav živiva v istem kraju.

05 Skrbi za otroka si nisva nikoli delila niti pred niti po razvezi.

08 Ko smo še živeli skupaj, sem večinoma sama skrbela za oba otroka. Sedaj otroka v celoti vzgajam sama.

09 Po razvezi je sodelovanje glede vzgoje otrok med nama zamrlo, a že pred razvezo ni bilo najboljše.

14 Do prave delitve skrbi za otroka z očetom otroka nikoli ni prišlo. Ni bil pripravljen prevzeti odgovornosti in pomagati pri negi in skrbi.

17 Z bivšim možem si nisva v enakem deležu delila skrbi za hčerko, po razvezi pa sem skrb zanjo prevzela jaz. Sodelovanja med nama tudi po razvezi ni bilo.

18 Sprejemanje odgovornosti, odločitve v zvezi z vzgojo, šolanjem sina so bile že v času skupnega življenja moja domena in tako je še sedaj.

Razvidno je, da je nekaj staršev pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa sodelovalo in se dogovarjalo glede otroka, sedaj pa med njima sodelovanja ni več. Isto število staršev pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ni sodelovalo, sedaj pa sodelujejo in se dogovarjajo o otroku.

Več pa je staršev, ki že v času zakona/partnerskega odnosa niso sodelovali pri skrbi za otroka in tudi sedaj ne, ter staršev, ki so sodelovali in se dogovarjali prej in potem, kar pomeni, da se starševski odnos ni spremenil.

6 Socialna mreža (druženje z prijatelji, sorodniki, znanci ...)

Ženska je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa razširila krog ljudi (prijateljev, znancev, sorodnikov ...), s katerimi se druž

01 Pred razvezo sva z možem imela skupaj ozek krog prijateljev, s katerimi smo se dobivali enkrat mesečno. Sedaj sem pridobila ogromno novih prijateljev.

02 Ko sem bila še poročena, nisem imela veliko prijateljev, imela sem več znancev. Menim, da imam sedaj bolj tesne prijatelje. Nekatere sem spoznala po razvezi.

04 Oba z bivšim možem sva se veliko družila s prijatelji in sorodniki. Imela sva nekaj skupnih prijateljev, nekaj pa vsak svojih. Po razvezi pa sem si pridobila nekaj novih prijateljic, ki so prav tako razvezane in s katerimi se družim. Menim, da imam dovolj prijateljic.

05 Že pred razpadom sem se veliko družila s sorodniki. Skupnih prijateljev nisva imela veliko. Družila sem se tudi s sodelavkami. Sedaj imam več prijateljev in znancev, s katerimi se družim.

06 Ko sem bila poročena, smo imeli zelo malo prijateljev. Druženja z njegovimi in mojimi sorodniki ni bilo veliko. Po razvezi sem se več družila z mojimi sorodniki. Poiskala sem tiste prijatelje, za katere sem vedela, da so pravi, in se z njimi več družila.

08 Pred razvezo je bilo veliko druženja s prijatelji, sorodniki. Po razvezi je nekaj teh prijateljev ostalo, nekaj pa sem jih spoznala na novo.

09 Ko sem bila poročena z očetom otrok je bilo veliko druženja. Veliko smo hodili k mojimi na obiske k mojimi sorodnikom. Kasneje pa sem spoznala še nove ljudi

12 Pred razvezo je bilo veliko druženja s prijatelji, sorodniki. Po razvezi pa je nekaj teh prijateljev ostalo, spoznala pa sem tudi nekaj novih.

13 Ko sem bila poročena, ni bilo veliko časa za druženje z prijatelji, sorodniki. Po razvezi sem spoznala nekaj novih ljudi.

14 Ko sem še bila skupaj s partnerjem, nisva imela veliko stikov s prijatelji, znanci. Sedaj sem bolj odprta oseba, rajši zahajam med ljudi kot prej, ko sem še bila v zvezi. Obiskujem sorodnike, bivše sošolke, kolegice, ki imajo družino. Sedaj imam več prijateljev.

16 Imela sva veliko stikov z njegovimi sorodniki, ki so nama veliko pomagali in veliko prijateljev, ki sem jih ob razvezi izgubila. Po razvezi pa sem spoznala veliko novih ljudi, s katerimi se družim.

17 V času zakona sem imela s prijatelji in sorodniki bolj malo stikov. Sedaj imam več stikov s sorodniki. Menim, da pa imam sedaj več prijateljev kot prej.

Ženska je pred razvezo/razpadom partnerske zveze imela večji krog ljudi, s katerimi se je družila, sedaj je krog prijateljev, s katerimi se družijo, ožji.

03 Druženja z prijatelji, sorodniki je bilo veliko. Imela sva tudi skupne prijatelje. Po razvezi sem nekaj skupnih prijateljev izgubila. Po razvezi se manj družim z prijatelji, toda menim, da jih imam zadosti.

10 Pred razpadom sem se družila veliko s prijatelji, sorodniki. Sedaj se manj družim z prijatelji. S tistimi, s katerimi se družim, pa imam zelo tesne odnose.

11 Z bivšim možem sva imela veliko skupnih prijateljev, s katerimi sva se pogosto družila. Po razvezi sem nekaj skupnih prijateljev izgubila.

18 Pred razvezo smo imeli dobre in pogoste stike z njegovo in mojo družino. Imela sva veliko prijateljev. Sedaj imam manj prijateljev, toda tiste res prave.

Ženski se po razvezi/razpadu ni bistveno spremenila socialna mreža; že pred razvezo je imela dovolj ljudi, s katerimi se je družila, in jih ima še sedaj.

07 V času zakona sem se veliko družila z moževimi in mojimi sorodniki. S prijatelji sem se družila manj. Še naprej pa imam stike s sorodniki, kot sem jih imela že, ko sem bila poročena. Po razvezi nimam nič več prijateljev kot prej.

15 Že ko sem bila v zvezi in sedaj, ko sem sama z otrokom, imam pogoste stike z mojo sestro, ki ima družino. Z bivšim partnerjem sva imela veliko skupnih prijateljev, s katerimi smo se družili med vikendom. Z nekaterimi sem ohranila stike.

Večina žensk je po razvezi/razpadu partnerske zveze razširila socialno mrežo. Spoznala je nove ljudi, s katerimi se sedaj družijo. Nekaj žensk pa je po razvezi/razpadu partnerske zveze krog prijateljev izgubila, toda nekatere od njih menijo, da pa imajo s tistimi prijatelji, s katerimi se družijo, bolj tesne odnose. Dve ženski pa menita, da se jima socialna mreža po razvezi/razpadu ni bistveno spremenila. Še naprej se družita z istimi ljudmi kot pred razvezo/razpadom.

7 Pomoč v primeru bolezni, osamljenosti

Ženska je deležna pomoči v primeru bolezni, osamljenosti od širšega kroga ljudi kot pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa.

01 Pomoči v primeru bolezni ali osamljenosti v času zakona nisem dobila od nikogar. Odvisna sem bila od sebe. Sedaj mi pomagata otroka. Če je kakšna sila, mi pomagata tudi sosedi.

02 Ko sem bila poročena, mi je pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti nudila moja mami, ne mož. Sedaj so mi v oporo dobre prijateljice in mami.

03 Ko sem bila še poročena, sem pomoč v primeru bolezni, osamljenosti dobila od sorodnikov ali prijateljic iz šolskih in študentskih let. Po razvezi sem pomoč ravno tako dobila od mojih sorodnikov, svojih prijateljic in od drugih žensk, ki so imele za seboj izkušnjo razpada zveze.

04 Pomoč v primeru bolezni in osamljenosti sem dobila od bivšega moža, ki mi je tudi še vedno pripravljen pomagati. Sedaj dobim pomoč tudi od sestre in prijateljice.

05 Pomoč v primeru bolezni osamljenosti sem dobila v matični družini tudi po razvezi, in sicer pri materi, bratu in sestri, pa tudi v službi ter pri prijateljici iz otroških let.

07 V primeru bolezni, osamljenosti mi je ob strani v času zakona stal mož, sedaj pa partner in starši.

10 Pred razpadom mi je pomagal mož, po razpadu pa mi pomagajo moji starši in prijatelji.

11 Pomoč v primeru bolezni sem, ko sem bila še poročena, dobila od moža, otrok. Po razpadu mi pomoč nudijo starši in tašča ter tast..

12 V primeru bolezni, osamljenosti sta mi bila v pomoč starša. Sedaj pa menim, da bi mi pomagal tudi bivši partner ter seveda tudi starša.

16 Pomoč v primeru bolezni sem dobila od moža, sedaj jo od prijateljev.

Ženska je bila pred in po razvezi/razpadom partnerskega odnosa deležna pomoči v primeru bolezni, osamljenosti od enakega števila ljudi.

06 Pred in po razpadu sem dobila pomoč v primeru bolezni od mojih prijateljev, sorodnikov

08 Pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti sem, ko sem bila še poročena, in tudi po razvezi dobila od bivše tašče.

09 Pomoč sem pred razvezo dobila od sodelavk. Vso podporo sem tudi po razvezi dobila v službi.

13 Ko sem bila še poročena, sem pomoč v primeru bolezni dobila od sorodnikov, nekaj pri sodelavkah. Nekaj pomoči sem dobila tudi na centru za socialno delo. Pomagali so mi tudi prijatelji. Sedaj mi pomagajo še vedno isti ljudi.

14 Če sem tako zbolela, da nisem zmogla skrbeti zase in posledično niti za otroka, sem odšla domov k staršem. Včasih mi je pomoč nudila tudi prijateljica. Sedaj mi pomagajo prijateljica in starši.

15 Pomoč v primeru bolezni, osamljenosti sem, ko sem bila še v zvezi, dobila s strani partnerja vedno, ko sem jo potrebovala. Sedaj to pomoč dobim od sestre.

17 V primeru bolezni, osamljenosti so mi pomagali prijatelji in starši, predvsem brat. Prijatelji, starši in brat mi pomagajo tudi sedaj.

18 Pomoč sem kot poročena dobila s strani moža, po razvezi pa s strani prijatelja.

Večina žensk je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa deležna pomoči od širšega kroga ljudi kot prej. Pomoč jim nudijo sodelavke, starši, sorodniki, prijatelji. Ženske govorijo o tem, da so tako pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa kot tudi sedaj dobijo podporo in pomoč s strani ožje družine, kar pomeni s strani moža, staršev, brata, sestre, nekaj žensk pa tudi s strani prijateljev, prijateljic, sodelavk, sorodnikov.

Nekaj žensk po razvezi/razpadu partnerskega odnosa dobi pomoč v primeru bolezni, osamljenosti od drugih oseb kot prej. V času trajanja zakona/partnerske zveze jim je pomoč nudil mož/partner, sedaj pa prijatelji, starši.

Nekaj žensk je v primeru bolezni in osamljenosti prejela pomoč od istih oseb. Ena ženska v času zakona/partnerske zveze ni bila deležna pomoči v primeru bolezni, osamljenosti, sedaj pa ji pomagajo otroci in sosedi.

8 Sodelovanje v društvu, politični organizaciji

Ženska pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ni bila vključena v društvo, politično organizacijo, po razvezi/ razpadu partnerskega odnosa pa se je vključila.

04 Pred razvezo nisem bila vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo, po razvezi pa sem se vpisala v športno društvo in hodim dvakrat tedensko na aerobiko.

05 Pred razvezo nisem bila v nobenem društvu, po razvezi pa sem bila nekaj časa aktivna v društvu, ki je kasneje razpadlo.

08 Pred razpadom nisem bila v nobenem društvu, sedaj pa sem aktivna v društvu Ostržek in Podos.

Ženska je bila pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vključena v društvo, politično organizacijo, po razvezi/ razpadu partnerskega odnosa pa se ni nikamor vključila.

18 Aktivno sem bila vključena v akviziterstvo. Delala sem tudi v nekem društvu za posredovanje partnerjev. Po razvezi se nisem vključila v nobeno društvo ali politično organizacijo.

Ženska ni bila in tudi sedaj ni vključena v nobeno društvo, politično organizacijo.

01 Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo, politično organizacijo.

02 Že ko sem bila poročena, nisem bila v nobenem društvu ali organizaciji, in tudi sedaj nisem.

07 Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo.

09 Sodelovala nisem v nobenem društvu ali politični organizaciji.

10 Nisem sodelovala in ne sodelujem v nobenem društvu ali politični organizaciji.

11 Nisem sodelovala in tudi sedaj ne sodelujem v nobenem društvu ali politični organizaciji.

13 Nisem bila in nisem vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo.

14 Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo ali organizacijo, kjer bi uresničevala lastne interese.

Ženska je bila že pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vključena v društvo ali politično organizacijo in je še sedaj vključena

03 Že ko sem bila poročena, sem bila vključena v strokovno društvo, po razvezi pa sem še bolj aktivna v tem društvu.

06 Pred in po razpadu sem bila aktivna v sindikatu.

12 Ko sem živela z partnerjem, nisem bila včlanjena v nobeno društvo ali politično organizacijo, neformalno pa sem se dobivala z materami dojiljami. Sedaj pa se dobivam dvakrat tedensko z ljudmi, ki se ukvarjajo z alternativnim zdravljenjem, enkrat tedensko hodim na tečaj orientalskega plesa. Vsak drugi torek se dobivam tudi z mamicami in otroki, ki ne hodijo v vrtec z namenom druženja.

15 Že pred razpadom sem bila vključena v planinsko društvo, tudi sedaj sem.

16 Pred razvezo sem bila kot ustanoviteljica vključena v društvo, ki se ukvarja z naravnim zdravilstvom. Po razpadu sem se vključila v več neformalnih skupin.

17 Že v času življenja z partnerjem sem bila vključena v planinsko društvo, kjer sem še vedno dejavna.

Le nekaj žensk se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vključilo v društvo ali politično organizacijo. Ena ženska je bila vključena v društvo, po razvezi/razpadu partnerskega odnosa pa ni več. Kar nekaj žensk, ki že v času zakona/partnerskega

odnosa niso bile vključene v društvo ali politično organizacijo, tudi po razvezi/razpadu niso. Nekatere ženske pa so bile že pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vključene v društva ali politične organizacije in so še sedaj.

9 Prosti čas

Ženska pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ni imela dovolj prostega časa, sedaj ga ima več.

01 Ko sem bila še poročena, prostega časa praktično nisem imela. Sedaj ga imam vsekakor več prostega časa, ki pa ga zapolnim.

02 Ko sem bila poročena, nisem imela veliko prostega časa. Sedaj ga imam več.

05 Ko sem bila še poročena, sem še študirala, tako da veliko prostega časa nisem imela. Danes si vzamem čas zase zvečer, ko berem, delam stvari, ki mi ugajajo.

06 Pred razpadom nisem imela veliko prostega časa, sedaj ga je malo več.

07 V zakonu prostega časa skoraj nisem imela. Tudi sedaj moram skrbeti za otroka, toda če primerjam menim, da imam sedaj nekoliko več prostega časa.

08 Ko sem bila še poročena, sem imela malo prostega časa. Sedaj ga imam več.

09 Pred razvezo sem imela zelo malo prostega časa. Sedaj ga imam več.

11 Takrat sem imela manj prostega časa, sedaj ga imam več.

12 Menim, da imam sedaj več prostega časa kot prej.

13 Sedaj imam več prostega časa, ki ga preživim na vrtu. Po razvezi imam tudi več časa za športne aktivnosti.

14 Sedaj imam več prostega časa, tudi preživljam ga bolj kvalitetno.

15 Mislim, da ima sedaj več prostega časa kot takrat, ko sem bila še v zvezi.

16 Ko sem bila še poročena, nisem imela veliko prostega časa. Menim, da imam sedaj več prostega časa kot prej.

17 Sedaj imam več prostega časa, pa tudi več berem, se izobražujem.

18 Prostega časa sem imela že pred razvezo zelo malo. Tudi sedaj ga imam zelo malo, vendar vseeno nekoliko več.

Ženska ima po razvezi/razpadu partnerskega odnosa manj prostega časa kot pred razvezo/razpadom.

04 Prostega časa imam sicer manj, toda takrat delam tisto, kar mi ustreza.

10 Pred razpadom sem imela več prostega časa.

Ženska že pred razvezo/razpadom ni imela dovolj prostega časa in ga tudi po razvezi/razpadu nima

03 Mislim, da mi je prostega časa tako sedaj kot tudi v zakonu vedno zmanjkovalo.

Večina žensk je pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa imela manj prostega časa v primerjavi s količino prostega časa sedaj. Sedaj imajo več prostega časa in s kvaliteto preživljanja so bolj zadovoljne. Dve ženski pa menita, da imata sedaj manj prostega časa kot pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa. Ena ženska pa že pred razvezo/razpadom ni imela dovolj prostega časa in ga tudi sedaj nima. Meni, da ji je tako v zakonu kot tudi sedaj prostega časa vedno zmanjkovalo.

10 Zadovoljstvo, kakovost življenja

Ženska pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ni bila zadovoljna s svojim življenjem, sedaj je zadovoljna

01 Mislim, da zadnja leta zakona nisem bila več zadovoljna. Sedaj pa sem s svojim življenjem bolj zadovoljna.

02 S svojim življenjem sem sedaj veliko bolj zadovoljna.

03 S svojim življenjem sem po razvezi bolj zadovoljna.

05 Če primerjam čas mojega življenja, ko sem bila še poročena, in sedaj, lahko rečem, da sem sedaj bolj zadovoljna. Ko sem bila poročena, je bila prisotna čustvena bolečina. Razveza mi je pomenila rešitev.

06 Po razvezi pa mi je všeč to, da sama načrtujem svoj dan, vikend. Po razvezi sem pričela delati stvari, ki jih v času zakona nisem, pa sem si jih želela. Sedaj imam večji nadzor nad življenjem.

07 Z življenjem sem bolj zadovoljna. Rada hodim v službo, fizično sem bolj zdrava, z novim partnerjem se bolje razumeva.

08 Sedaj sem se umirila in tudi otroka sta bolj umirjena.

09 Sedaj sem z življenjem bolj zadovoljna. Imam večji občutek svobode. Ko sem bila poročena, mi je bivši mož krojil moje življenje od jutra do večera, sedaj si ga kreiram sama.

10 Sedaj si več stvari upam narediti sama kot prej. Z življenjem sem bolj zadovoljna.

11 Sedaj živim bolj umirjeno. Ko sem bila še poročena, sem se sploh zadnja leta pred razpadom počutila pod pritiskom

12 Sedaj sem zelo zadovoljna s svojim življenjem, saj lahko počnem dosti več kot prej. Nisem več tako negativno naravnana, bolj sem vesela, pridobila sem na samozavesti, dobila sem moč, da si lahko zaupam. Ko sem bila v zvezi, sem se večkrat zatekla v depresijo, sedaj sem bolj družabna, komunikativna, odziv drugih ljudi name je drugačen, bolj pozitiven. Sedaj se imam rada, kajti takrat se nisem imela, ker nisem bila sposobna. Počutim se bolj svobodna.

13 Sedaj imam večji nadzor nad življenjem.

14 Sedaj imam notranji mir, spim cele noči, ne obremenjujem se zaradi manjših stvari. Lahko bolj kvalitetno delam v službi, kjer sem tudi bolj zadovoljna..

15 V partnerski zvezi se nisem dobro počutila. Sedaj, ko živim sama z otrokom, se boljše počutim. S svojim življenjem sem bolj zadovoljna.

16 Sedaj sem zelo zadovoljna s svojim življenjem.

17 Sedaj sem bolj zadovoljna s svojim življenjem.

18 Sedaj sem bolj zadovoljna, imam občutek, da svoje življenje obvladujem. Menim, da imam sedaj več varnosti kot prej. Tudi materialno imam sedaj več kot prej.

Ženske so z življenjem bolj zadovoljne. Imajo večji občutek svobode, nadzora nad svojim življenjem. Veliko žensk sedaj počne stvari, ki jih veselijo, uresničujejo si želje.

11 Odločitev za dvojedrno družino

Ženska ni v novi partnerski zvezi

01 Če bom imela priliko spoznati partnerja, ki bo sprejel mene in moja otroka s tem, da ne bi stopila nazaj stopničko, kvečjemu naprej, da bi eden drugemu pomagala, potem bi se odločila.

02 Sedaj še ne razmišljam o tem, da bi si poiskala novega partnerja.

04 Željo imam ustvariti si novo partnersko zvezo, toda ne za vsako ceno.

08 Če bom spoznala moškega, ki mi bo ustrezal, in jaz njemu, bom stopila v zvezo z njim.

10 Želim si stopiti v čustveno vezo z novim prijateljem, toda pogoj je, da sprejme tudi otroka.

11 Za novo zvezo še nisem pripravljena.

12 Trenutno živim sama z otrokom in nimam nobenega partnerja.

15 Ko bom spoznala kakšnega prijatelja, se mi bo zdelo zelo pomembno, da bo sprejel otroka.

17 Sedaj nimam nobenega partnerja. Ko ga bom našla, se mi bo zdelo pomembno, da se bo razumel s hčerko.

Ima prijatelja/partnerja, s katerim živi.

03 Imam prijatelja, s katerim živim.

06 Sedaj sem poročena.

07 Živim z partnerjem, ki sem ga spoznala ob razvezi.

09 Ponovno sem se poročila.

13 Sedaj živim z novim partnerjem.

18 Živim s prijateljem.

Ima prijatelja, s katerim pa ne živita skupaj.

05 Imam prijatelja, s katerim pa ne živiva skupaj. Zaradi neuspehov me je strah tesnega partnerstva.

14 Imam prijatelja, s katerim načrtujem skupno življenje v novem stanovanju.

16 Imam prijatelja, toda ne živi pri meni.

Večina žensk si ni ustvarila nove partnerske zveze, nekatere o njej niti še ne razmišljajo. Nekaj žensk ima prijatelja, s katerim živita skupaj, dve sta se ponovno poročili. Nekaj pa jim ima prijatelja, s katerim ne živijo skupaj.

Odločitev za dvojedrno družino zajema soočenje se z izgubo enojedrne družine. V družini se vzpostavijo nova pravila.

9.2.7 Skupine žensk glede na spremembe v kakovosti življenja

Tabela 3: stanovanjski standard, osebni dohodek, izobrazba, skrb za otroka, sodelovanje v društvu, politični organizaciji, socialna mreža, prosti čas

	Intervjuvanke	5	6	17	2	16	9	15	4	1	8	13	7	14	12	18	11	3	10	Skupaj
Boljša	stanovanjski standard	X	X				X	X	X			X				X	X			8
	osebni dohodek	X	X	X					X							X			X	6
	izobrazba		X	X			X									X				4
	skrb za otroka (sod. med staršema)		X		X	X									X					4
	društvo, pol. org.	X							X		X									3
	soc. mreža	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X						12
	pomoč v primeru bol., osam.	X			X	X			X		X		X		X		X	X	X	10
	prosti čas	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X		15
								X												
Slabša	stanovanjski standard													X	X			X	X	4
	osebni dohodek									X	X		X		X					4
	izobrazba																			0
	skrb za otroka (sod. med staršema)											X					X	X	X	4
	društvo, pol. org.															X				1
	soc. mreža															X	X	X	X	4
	Pomoč v primeru bol., osam.																			0
	prosti čas								X										X	2
Enako	stanovanjski standard			X	X	X				X	X		X							6
	osebni dohodek				X	X	X	x				X		X			X	X		8
	izobrazba	X			X	X		X		X	X	X	X	X	X		X	X	X	13
	skrb za otroka (sod. med staršema)	X		X			X	X	x	X	X		X	X		X				10
	društvo, pol. org.		X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X		X	X	X	14
	soc. mreža						X	X					X							3
	pomoč v primeru bol., osam.		X	X			X	X			X			X		X				8
	prosti čas																	X		1

Število sprememb	na bolje	6	6	4	4	4	4	2	5	3	3	3	2	2	4	4	3	1	2	
	na slabše	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	4	
	razlika (na bolje -na slabše)	6	6	4	4	4	4	2	4	2	2	2	1	1	2	2	1	-2	-2	
Kraj bivanja in bivališče	sprememba kraja in bivališča							X	X					X	X					4
	isti kraj, drugo bivališče			X														X	X	3
	nespremenjen kraj in bivališče	X	X		X	X	X			X	X	X	X			X	X			1 1
Delovno mesto	menjava	X		X			X						X			X		X	X	7
	izguba									X	X				X					3
	nespremenjeno		X		X	X		X	X			X		X			X			8
Odločitev za dvojevrno družino	nima partnerja			X	X			X		X	X				X		X		X	8
	ima partnerja, s katerim ne živi.	X				X								X						3
	ima partnerja, s katerim živita skupaj.		X				X		X			X	X			X		X		7

Pri raziskovanju zadovoljstva žensk z življenjem pred in po razvezi/razpadu partnerskega odnosa so ženske odgovorile, da so sedaj s svojim življenjem bolj zadovoljne. Počutijo se bolj umirjene, imajo večji občutek svobode. Nekatere od njih so razvezo/razpad partnerskega odnosa sprejele kot možnost za nov začetek, kot možnost, da delajo na sebi, sledijo svojim željam in potrebam.

10 REZULTATI IN RAZPRAVA

10.1 Analiza, interpretacija in komentar rezultatov

Raziskava Kakovost življenja žensk pred in po razpadu zakonskega/partnerskega odnosa je narejena s pomočjo intervjujev z osemnajstimi ženskami, ki imajo za seboj to izkušnjo.

Vsem intervjuvanim ženskam se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja spremenila najmanj na štirih, največ pa na osmih od desetih raziskovanih področjih. Petnajstim ženskam se je kakovost življenja izboljšala na področju prostega časa, dvanajst žensk pa je izboljšala socialno mrežo. Deset žensk dobi sedaj več pomoči v primeru bolezni, osamljenosti, osem žensk pa ima višji stanovanjski standard. Šest žensk ima višji osebni dohodek, štiri ženske bolje sodelujejo z drugim roditeljem glede skrbi in vzgoje otroka. Štiri ženske so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljevale s šolanjem in dosegle višjo stopnjo izobrazbe, tri pa so se po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vključile v društva.

Štirim ženskam se je kakovost življenja poslabšala na področju osebnega dohodka, stanovanjskega standarda, na področju sodelovanja z roditeljem glede skrbi, vzgoje otroka ter na področju socialne mreže. Dvema ženskama se je kakovost življenja poslabšala na področju prostega časa, eni pa na področju vključenosti v društvo ali politično organizacijo, kar pomeni, da je bila pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vključena, sedaj pa ni.

Štiri ženske so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjale kraj bivanja in bivališča. Tri ženske so menjale samo bivališče, kraj bivanja pa je ostal nespremenjen. Delovno mesto je menjalo šest žensk, izgubile pa so ga tri ženske. Osem žensk si ni ustvarilo nove partnerske zveze, tri imajo partnerja, s katerim ne živijo skupaj, sedem pa jih živi skupaj z novim partnerjem.

Sedmim ženskam, torej nekaj manj kot polovici intervjuvank, se je kakovost življenja po razvezi/razpadu partnerskega odnosa izboljšala. Šestim ženskam se je kakovost življenja izboljšala na nekaterih od raziskovanih področij, na enem pa je kakovost življenja sedaj slabša. Trem ženskam se je na štirih oz. treh raziskovanih področjih izboljšalo in tudi na dveh poslabšalo. Dve ženski pa imata na treh oz. štirih raziskovanih področjih sedaj slabšo kakovost življenja ter samo na enem oz. dveh področjih boljšo kakovost življenja.

SKUPINA ŽENSK, KI IMA NA VEČINI RAZISKOVANIH PODROČJIH BOLJŠO KAKOVOST (SEDEM ŽENSK)

Dvema od teh sedmih žensk se je kakovost življenja izboljšala na šestih od osmih raziskovanih področjih, kot so stanovanjski standard, osebni dohodek ženske, sodelovanje z drugim roditeljem glede skrbi za otroka, sodelovanje v društvu, politični organizaciji, socialna mreža, pomoč v primeru bolezni, osamljenosti ter prosti čas.

Štirim ženskam se je izboljšala kakovost življenja na štirih področjih od osmih, eni pa se je kakovost življenja izboljšala na dveh področjih.

Na nobenem od navedenih področjih se kakovost življenja tem ženskam v primerjavi z kakovostjo življenja pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa ni poslabšala. Vsem sedmim ženskam se je kakovost življenja izboljšala pri količini in kvaliteti preživljanja prostega časa. Šest žensk je razširilo socialno mrežo. Sedaj imajo več prijateljev, za katere si vzamejo tudi več časa. Nekatere od žensk govorijo o tem, da so po razvezi/razpadu partnerske zveze obnovile prijateljstvo s prijateljico iz otroških let, nekatere so si poiskale nov krog prijateljev. Tri ženske dobijo sedaj več pomoči v primeru bolezni, osamljenosti.

Tri ženske so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa z drugim roditeljem vzpostavile tudi boljše sodelovanje glede otroka. Tri ženske imajo sedaj višji osebni dohodek; dve sta pridobili višjo izobrazbo, ena je zato menjala delovno mesto, ena pa je samo zamenjala delovno mesto. Štiri ženske imajo sedaj višji stanovanjski standard, in sicer so tri ženske ostale v istem stanovanju, ena pa je menjala kraj bivanja in bivališča. Ena ženska se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vpisala tudi v društvo.

Pet žensk od sedmih, ki so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa izboljšale kakovost življenja, je ostalo na istem bivališču, kjer so že živele prej.

Samo ena od njih je po razpadu/razvezi zakonske zveze menjala kraj bivanja, ena pa je menjala bivališče v istem kraju.

Tri ženske nimajo partnerja in živijo z otrokom, dve ženski imata partnerja, s katerim ne živita skupaj, dve pa živita skupaj s partnerjem.

SKUPINA ŽENSK, KI SO NA NEKATERIH RAZISKOVANIH PODROČJIH IZBOLJŠALE KAKOVOST ŽIVLJENA, NA ENEM OD RAZISKOVANIH PODROČIJ PA IMAJO SEDAJ SLABŠO KAKOVOST ŽIVLJENJA (ŠEST ŽENSK)

Šestim ženskam se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja izboljšala na največ petih ter najmanj dveh področjih, na enem od raziskovanih področij pa se je poslabšala. Vsem šestim ženskam se je kakovost življenja izboljšala na področju prostega časa in socialne mreže, tri ženske dobijo sedaj več pomoči v primeru bolezni ali osamljenosti, dve ženski pa imata tudi višji stanovanjski standard. Dve ženski sta vključeni v društvo ali politično organizacijo, pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa pa nista bili nikamor vključeni. Ena ženska ima sedaj višji osebni dohodek, kar tri ženske nižjega, od tega sta dve ženski delovno mesto izgubili, ena zamenjala. Ena ženska, ki je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjala bivališče in kraj bivanja, ima sedaj slabši stanovanjski standard.

Ena ženska slabše sodeluje z drugim roditeljem glede skrbi, vzgoje otroka. Ena ženska, ki je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjala kraj bivanja, ima sedaj tudi manj prostega časa v primerjavi s količino prostega časa pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa. Dve ženski nimata partnerja, tri ženske imajo partnerja s katerim živijo, ena ženska pa ima partnerja, s katerim ne živi skupaj.

SKUPINA ŽENSK, KI IMAJO NA NEKATERIH RAZISKANIH PODROČJIH BOLJŠO KAKOVOST ŽIVLJENA, NA DVEH RAZISKANIH PODROČJIH PA SLABŠO (TRI ŽENSKE)

Tem ženskam se je kakovost življenja na nekaterih raziskovanih področjih izboljšala, na drugih pa poslabšala. Trem ženskam se je na treh oz. štirih področjih izboljšala, na dveh pa poslabšala. Vse tri ženske imajo na področju prostega časa več le tega. Dve ženski sta deležni več pomoči v primeru bolezni ali osamljenosti. Dve ženski imata sedaj višji stanovanjski standard in sta stanovanje po razvezi/razpadu partnerskega odnosa odkupili ter bivata še naprej na istem bivališču. Ena ženska je po razvezi/razpadu partnerske zveze

nadaljevala s študijem in ima sedaj višjo stopnjo izobrazbe, menjala je tudi delovno mesto in ima višji osebni dohodek ter boljši stanovanjski standard. Menjala pa je bivališče in ima sedaj manjšo socialno mrežo ter ni vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo.

Dve ženski imata sedaj manjšo socialno mrežo. Ena ženska po razvezi/razpadu partnerskega odnosa tudi slabše sodeluje z drugim roditeljem glede skrbi in vzgoje otroka. Eni ženski se je kakovost življenja spremenila na več raziskovanih področjih; spremenila je kraj bivanja, ima slabši stanovanjski standard, izgubila je delovno mesto in je brez rednega osebnega dohodka. Po razvezi/razpadu partnerskega odnosa pa je izboljšala sodelovanje z drugim roditeljem glede skrbi in nege otroka, ima več prostega časa in večjo socialno mrežo. Živi sama z otrokom in ni v novi partnerski zvezi.

SKUPINA ŽENSK, KI IMA NA VEČINI RAZISKANIH PODROČJIH SLABŠO KAKOVOST ŽIVLJENJA (DVE ŽENSKI)

Dvema od osemnajstih intervjuvank pa se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa bistveno poslabšala kakovost življenja na zajetih raziskanih področjih.

Obe ženski sta deležni večje pomoči v primeru bolezni, osamljenosti, ena ima z menjavo delovnega mesta tudi boljši osebni dohodek. Obe ženski sta po razvezi/razpadu partnerskega odnosa menjali bivališče in imata sedaj slabši stanovanjski standard, manjšo socialno mrežo ter slabše sodelovanje z roditeljem otroka. Ena ženska ima tudi manj prostega časa. Ena ženska si po razvezi/razpadu partnerskega odnosa ni ustvarila nove partnerske zveze, ena pa si jo je.

Na začetku raziskovanja sem postavila teze. Nekatere teze lahko potrdim, nekatere pa so se uresničile le deloma.

Ugotavljam, da so štiri ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljevale s šolanjem in ga že uspešno zaključile. Osem žensk se je po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vključilo v nadaljnje izobraževanje, ki pa ga še niso zaključile.

Vse štiri ženske, ki so šolanje že zaključile, imajo po razvezi/razpadu partnerskega odnosa več prostega časa. Tri ženske imajo tudi večjo socialno mrežo. Vse štiri so ostale v istem kraju, tri tudi v istem bivališču. Tri ženske so po pridobitvi višje izobrazbe menjale delovno mesto, ena pa je še vedno na istem. S pridobitvijo višje izobrazbe imajo tri ženske tudi višji osebni dohodek.

Postavljena teza, da ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljujejo s šolanjem in dosežejo višjo izobrazbo, torej drži. Od osemnajstih intervjuvank je dvanajst žensk po razvezi/razpadu partnerskega odnosa nadaljevalo s šolanjem, štiri ženske pa so šolanje tudi že zaključile.

Postavljena teza, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa izboljšale stanovanjske pogoje, se je potrdila pri raziskovanju kakovosti stanovanjskega standarda pri osmih od osemnajstih intervjuvank. Šest žensk po razvezi/razpadu partnerskega odnosa biva še naprej v istem bivališču, dve pa sta spremenili tako bivališče kot tudi kraj bivanja. Pet žensk, ki so ostale na istem bivališču je stanovanje odkupilo, ena pa je izboljšala stanovanjsko komoditeto.

Obe ženski, ki sta pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa imeli skupno gospodinjstvo z partnerjevimi starši, imata sedaj svoje gospodinjstvo.

Teza, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vzpostavile nov partnerski odnos, se je potrdila pri desetih ženskah. Sedem žensk ima novega partnerja, s katerim živijo, tri pa imajo partnerja, s katerim ne živijo. Ostale ženske, ki nimajo partnerja, razmišljajo o novi partnerski zvezi. Dve ženski pa ne razmišljata o tem, da bi si ustvarili novo partnersko zvezo.

Ob razvezi/razpadu partnerskega odnosa se srečamo z dvema enostarševskima gospodinjstvoma. Najvišji delež v skupini enostarševskih družin predstavljajo matere z otroki. Po neuspeli zvezi in nato razvezi eden ali oba starša skleneta novo zvezo in otrok dobi očima ali mačeho, polsestro, polbrata.

Teza, da ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vzpostavijo nova poznanstva in razširijo krog ljudi, s katerimi se družijo, se je potrdila pri dvanajstih ženskah, štiri pa imajo sedaj slabšo socialno mrežo. Razvidno je, da ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa razširijo socialno mrežo oz. utrdijo odnose s starimi prijatelji. Socialna mreža se premika od starih prijateljev k novim, v začetku k bolj vsakdanjim priložnostnim znanstvom.

Nekatere ženske so pomoč in podporo pri reorganiziranju življenja dobile od žensk, ki imajo podobno izkušnjo razveze/razpada partnerskega odnosa.

Teza, da bodo ženske v primeru bolezni, osamljenosti deležne pomoči od širšega kroga ljudi kot pred razvezo/razpadom, se je potrdila pri desetih ženskah. Ena ženska, ki pred razvezo ni dobila pomoči, sedaj pomoč dobi od sosed in otrok. Nekatere ženske sedaj dobijo pomoč s strani prijateljev, sodelavk, matične družine, prej pa so dobile pomoč od ožjega kroga ljudi, in sicer od moža in staršev.

Teza, da se bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vključila v razna društva, politične organizacije, se je potrdila pri treh ženskah. Ena ženska pa je bila pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vključena v društvo, sedaj pa ni.

Človek svojo potrebo po povezanosti in pripadnosti zadovoljuje tudi izven družine. Stike z drugimi išče tudi v širši družbi prek vključitve v razna društva, politične organizacije.

Postavljena teza, da bodo ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa imele več prostega časa in da bodo s preživljanjem prostega časa bolj zadovoljne, se je potrdila pri petnajstih ženskah. Petnajst žensk je z količino in kvaliteto preživljanja prostega časa po razvezi/razpadu partnerskega odnosa bolj zadovoljnih. Štiri ženske opisujejo, da se je njihovo življenje pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa vrtelo okrog službe, skrbi za otroka in gospodinjskega dela, tako da jim je časa zase in svoje potrebe zmanjkovalo. Nekatere ženske prosti čas preživljajo skupaj z otrokom, čas zase pa si vzamejo tudi ko je otrok pri drugem roditelju. Ženske si torej tudi lažje vzamejo časa zase, če ima otrok stike z očetom, kajti to je zanje lahko edini čas, ko lahko same odločajo, kaj bodo delale.

Dve ženski pa imata manj prostega časa, kot sta ga imeli pred razvezo/razpadu partnerskega odnosa. Obe sta menjali bivališče, ena ženska sedaj tudi slabše sodeluje z drugim roditeljem in ima tudi slabšo socialno mrežo.

Osnovni element prostega časa je osebna svoboda in izbira, na kakšen način in koliko prostega časa si bo ženska vzela. Dejstvo je, da na kakovost preživljanja prostega časa poleg količine časa vplivajo tudi finančna sredstva, ki jih ima ženska na razpolago pri izbiri načina preživljanja prostega časa.

N. Černigoj-Sadar (1997: 97) razmišlja o prostem času kot množičnem pojavu, ki je produkt industrijske družbe, za katero je značilno ločevanje med delom in bivalnim okoljem, med produkcijo, reprodukcijo in potrošnjo. Prosti čas ima različne funkcije socialne, kulturne, pedagoške, zdravstvene itd. Iz raziskave je razvidno, da večina žensk meni, da v času skupnega življenja niso imele veliko prostega časa. Sklepam lahko, da je še vedno prisoten tradicionalen in stereotipni način preživljanja prostega časa, ki omeji žensko na področje gospodinjstva, vzgoje otrok. Strinjam se z N. Černigoj-Sadar, ki meni, da spremenjena vloga ženske daje le-tej tudi možnost, da prosti čas ne bo več v takšnem obsegu, kot je bil do sedaj, opredeljen s spolom (1991: 98).

Ko se izboljšajo življenjske razmere, se kvalitativno spreminja tudi prosti čas, ki vpliva na kakovost življenja posameznice in posledično tudi družine ter še širše družbe.

Teza, da bodo ženske s svojim življenjem po razvezi/razpadu partnerskega odnosa se je potrdila pri sedemnajstih. Te ženske govorijo o tem, da so sedaj bolj zadovoljne. Ponovno so pričele delati stvari, ki jih veselijo, imajo večji nadzor nad svojim življenjem. Nekatere od njih govorijo o tem, da so razvezo/razpad partnerskega odnosa sprejele kot priložnost za nadaljnji razvoj, kot priložnost, da razmislijo o sebi, o tem, kaj si želijo, in temu tudi sledijo. Blizu mi je razmišljanje J. Peklaja, ki govori o tem, da razveza, če jo razumemo kot vzpostavitev distance do sebe in do drugega, predstavlja priložnost za nadaljnji človekov razvoj. Razveza tako ponuja priložnost za soočenje z osebnimi razvojnimi konflikti in realizacijo pozitivnih razvojnih premikov, seveda če je posameznik pripravljen tvegati kakšno spremembo (Peklaj, 1995: 137).

Teza, da se bo ženskam po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja dvignila, se je potrdila pri šestnajstih ženskah. Vsem tem ženskam se je kakovost življenja na več raziskovanih področjih dvignila kot pa poslabšala.

Dve ženski pa imata sedaj slabšo kakovost življenja, saj se jima je na več raziskovanih področjih kakovost poslabšala, kot pa dvignila. Šestim ženskam se je kakovost življenja izboljšala na največ šestih in najmanj na dveh raziskovanih področjih. Na nobenem raziskovanem področju se jim kakovost življenja ni poslabšala. Petim ženskam se je na več raziskovanih področjih kakovost življenja dvignila in sicer največ na petih in najmanj na dveh na enem raziskovalnem področju pa se je poslabšala.

Trem ženskam pa se je kakovost življenja izboljšala na največ štirih ter najmanj treh raziskovanih področjih, na dveh pa se je poslabšala.

Razvidno je torej, da se je šestnajstim ženskam kakovost življenja na več raziskovanih področjih dvignila v primerjavi z kakovostjo življenja pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa.

11 SKLEPI

Raziskovanje kakovosti življenja postaja pomembno predvsem za razvojno usmerjanje posameznih družb in celotnega človeštva. Tako posameznik kot tudi širša družba teži k dvigu kakovosti življenja. Kakovost življenja zajema tri stebre » imeti, ljubiti, biti«, to naj bi bili stebri, ki zagotavljajo obstoj in razvoj človeka. Nekateri strokovnjaki govorijo o domnevni povezanosti med (objektivno) izmerljivo življenjsko situacijo v smislu njene vidnosti in opaznosti in (subjektivnim) občutenim zadovoljstvom z življenjem, kar pomeni, da naj bi višja izobrazba, boljši dohodek, boljše stanovanjske razmere vplivale na izboljšanje kakovosti življenja. Drugi strokovnjaki pa menijo, da je blaginja izmerjena na agregatni ravni in občutek o njej (izmerjen na individualni ravni) mnogo celovitejši in pomembnejši, kot pa se izmeri z družbenimi kazalci.

V zadnjih letih se v Sloveniji število razvez zakonske zveze in razpadov izvenzakonskih skupnosti veča. Gre za novo kulturo, ki jo izkuša vedno več posameznic in posameznikov v svojem življenjskem poteku. V letu 1996 je bilo 2004 razvez zakonske zveze, v letu 1999 jih je bilo 2074, v letu 2000 pa že 2135. Posledica razvez zakonske zveze ali odločitve za življenje brez partnerja je naraščajoče število enostarševskih družin. Vedno več parov živi neporočenih. Družinsko življenje danes zaznamujejo raznolikost, kompleksnost in spremenljivost.

V magistrskem delu sem raziskovala kakovost življenja osemnajstih žensk, ki imajo za seboj izkušnjo razveze/razpada partnerskega odnosa v slovenskem prostoru. Gre za ženske, ki so sporazumno prekinile zakonski/partnerski odnos in je od tega minilo že najmanj dve leti. Ženske so stare od 30 do 50 let, imajo otroka in so zaposlene ter imajo končano najmanj peto stopnjo izobrazbe. Povprečna starost žensk je 38,6 let, povprečno imajo 1,6 otroka, v partnerskem odnosu so bile povprečno 11 let, čas od razpada partnerske zveze je 4,8 let. Štirinajst intervjuvanih žensk živi v mestu, štiri ženske pa na vasi.

V raziskavo sem zajela naslednja področja: stanovanjski standard, osebni dohodek ženske, izobrazba, sodelovanje z roditeljem otroka glede skrbi, nege, vzgoje in preživljanja otroka, sodelovanje v društvu ali politični organizaciji, socialna mreža, pomoč v primeru bolezni

ali/in osamljenosti, količina in kvaliteta preživljanja prostega časa ter zadovoljstvo z življenjem. Navedena področja so ženske primerjale z obdobjem pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa. Zanimalo me je, ali ženske po razvezi/razpadu partnerskega odnosa spremenijo bivališče in kraj bivanja ter delovno mesto, kako so ženske zadovoljne s svojim novim življenjem in ali so vstopile v novo partnersko zvezo.

Ugotavljam, da se je vsem intervjuvanim ženskam po razvezi/razpadu partnerskega odnosa kakovost življenja spremenila. Šestnajst žensk ima na več raziskovanih področjih boljšo kakovost kot pred razvezo/razpadom partnerskega odnosa, dve ženski pa imata na več raziskovanih področjih sedaj slabšo kakovost življenja. Gre za ženski, ki imata sedaj obe manjšo socialno mrežo, slabše sodelovanje z roditeljem otroka glede skrbi in nege otroka ter slabši stanovanjski standard. Obe ženski sta menjali bivališče ter zaposlitev. Ena ženska živi sedaj sama z otrokom, ena pa si je ustvarila novo partnersko zvezo.

Največjemu številu žensk, in sicer petnajstim se je kakovost življenja izboljšala na področju prostega časa, in sicer imajo ženske sedaj več prostega časa in so s preživljanjem le-tega bolj zadovoljne. Dvanajst žensk ima po razvezi/razpadu partnerskega odnosa tudi večjo socialno mrežo, deset žensk pa je v primeru bolezni ali osamljenosti deležnih pomoči od širšega kroga ljudi. Osem žensk ocenjuje, da ima sedaj tudi večji stanovanjski standard. Šest žensk ima večji osebni dohodek, štiri ženske pa so po razvezi/razpadu partnerskega odnosa dosegle višjo izobrazbo. Štiri ženske sedaj bolje sodelujejo z roditeljem otroka glede skrbi in nege otroka, v društvo in/ali politično organizacijo pa so se po razvezi/razpadu partnerskega odnosa vpisale tri ženske.

Šestnajst žensk je s svojim življenjem po razvezi/razpadu partnerskega odnosa bolj zadovoljnih. Iz raziskave je razvidno, da večina žensk razvezo/razpad partnerskega odnosa vzame kot možnost za nov začetek. Ženske se še bolj posvetijo sebi in svojim željam, na prvo mesto postavijo svoje potrebe. Vzamejo si čas za svoje hobije in interese.

Dejstvo je, da v sedanji vedno bolj individualistični zahodni kulturi razpadanje še tako tesnih in intimnih odnosov ni več nobena izjema ali presenečenje. Najjasneje se to vidi v vztrajnem naraščanju zakonskih razvez in razpadov družin. Največkrat so pobudnice za razvezo zakonske zveze ženske, kar je razvidno tudi iz krajše raziskave narejene, na Centru za

socialno delo Škofja Loka, kjer beremo, da je v letu od 1998 do 2002 dalo tožbo za razvezo zakonske zveze 90 žensk in samo 22 moških.

Statistike v vseh razvitih državah kažejo naraščanje števila razvez, naraščanje enostarševskih družin, naraščanje števila dopolnjenih družin in pa tudi naraščanje števila ljudi, ki se poročijo in vodijo samsko gospodinjstvo. Če želi družina še naprej opravljati svoje temeljne funkcije, se mora spremeniti oziroma sprejeti načelo spreminjanja in pluralizacije. Razveza je postala družben pojav, ki ne predstavlja le potencialne realne alternative neustreznemu odnosu, temveč se v nekem smislu zastavlja kot vrednota, saj je zanjo pogosto potreben določen pogum in samospoštovanje.

V tej družbi imamo možnost, da izbiramo, ali v družini ostanemo ali pa iz nje povezani in neodvisno odidemo. Srečamo se torej s pluralističnimi težnjami v zasebnem, družinskem in javnem, družbenem. Nuklearna družina torej ne more biti edina alternativa človekovega življenja. Na podlagi raziskave ugotavljam, da ženske z razvezo/razpadom partnerskega odnosa pridobijo na kakovosti življenja, razvezo/razpad partnerskega odnosa vzamejo kot izziv za spreminjanje in delo na sebi. Nekaj žensk je življenje po razvezi/razpadu partnerskega odnosa opisala, kot obdobje ko se je morala srečati sama s seboj, na novo oceniti svoje vrednote, odnose z primarno družino, prijatelji, materinsko nalogo, pomembne reči v življenju, poklicne cilje in tudi odnos z bivšim partnerjem.

Menim, da družine ni treba demontirati, treba pa ji je najti obliko in vsebino, ki ustreza duhu in zahtevam časa. Družina kot naravna celica naj sodobnemu človeku z njegovimi mnogoterimi interesi, svobodo in individualnostjo omogoči osebno rast in izpolnitev na način, ki mu največ pomeni. Uspešno partnerstvo uspe kompleksnost sodobnega življenja obeh partnerjev umestiti v pomene odnosa, kjer se težave in problemi partnerjev osmislijo. Vsak problem, pa naj si bo delovni, eksistenčni, vzgoji ali osebnostni, je za partnerski odnos potencialna grožnja ali izziv za osebno ali odnosno rast. V primeru, da partnerja sprejmeta, da je odnos pomembnejši od problemov in njihove razrešitve, praviloma ne bosta odnosa žrtvovala za praktično reševanje težav. V zadnjih letih sta kompleksnost družbenega in stresnost osebnega «učinkovitega življenja» vse večja, kar občutita tudi partnerja in njun odnos, ki zdaj zahteva vse več kreativnosti, prilagajanja ter samospominjanja. Za mnoge je to mnogo več, kot zmorejo, znajo ali so pripravljeni narediti zase, za odnos in partnerja.

Tako je lahko v primeru, da v družinskemu življenju ni subjektivne kakovosti – intimnosti, čustvene topline, medsebojne naklonjenosti, pripadnosti in ljubezni - razveza/razpad partnerskega odnosa edina možna rešitev, da človek ponovno sreča samega sebe. Približno dve leti traja, da se družina sooči z izgubo starša, da se na novo organizira ter da se odnosi normalizirajo. V tem obdobju gre ta družina skozi različne faze, ki pa imajo svoje zakonitosti delovanja in potrebujejo časovno dimenzijo. Te faze so: prebolevanje izgube partnerja in starša; zavedanje, da si ostal sam z otroki; delitev premoženja; odločanje, kje bodo otroci živeli; urejanje stikov. V tej fazi se dogajajo spremembe tudi na socialnem področju. Spremenijo se razmerja v sorodstvu, nekateri partnerji se približajo, nekateri se oddaljijo. Včasih sledi tudi preselitev v drugo okolje in menjava službe, vrtca, šole. Vsi člani v družini se srečujejo z velikimi spremembami.

Pomembno je tudi, kako družba definira dogodek razveze/razpada partnerskega odnosa. Korenita sprememba skupnega življenja je zakonsko dovoljen postopek. Ob razvezi/razpadu partnerskega odnosa ni treba dokazovati krivde. Otežujoče okoliščine ob razvezi/razpadu partnerskega odnosa so, če je okolje zelo prežeto s strahom in negativno nastrojeno do odločitve enega ali obeh parterjev, da končata partnerski odnos. Ideologija, ki temelji na demokraciji, lahko pomeni začetek notranjega preobrata in iskanja novih organizacijskih načinov za zadovoljivo življenje posameznika. Stroka socialnega dela lahko prispeva k ozaveščanju, da je avtonomnost posamezne osebe predstavlja vrednoto, kar pa ne pomeni, da si družbo predstavljamo kot množico nepovezanih in neodvisnih ljudi.

V Sloveniji smo vsaj v okviru zakonskih možnosti formalno omogočili visoko raven enakopravnosti moških in žensk, izenačili smo zakonske in izvenzakonske skupnosti, uvedli pomoč za družine z otrokom, uvedli očetovski dopust. Vse pogosteje srečamo ženske na visokih položajih. Ženske si lahko čedalje bolj svobodno izbirajo svoj življenjski stil, način življenja. Javnost je vedno bolj odprta in podpira odločitve posameznika, da nastopi kot avtonomen individuum.

V tranzicijskih družbah se socialne službe srečujejo z novimi nalogami na področju nudenja pomoči družinam. Socialne službe morajo zagotoviti svetovalno delo in pomoč pri odločanju o zakonski zvezi, pomoč pri dogovarjanju staršev pri uresničevanju starševskih nalog v primeru reorganizacije družine in načina življenja. Socialne službe morajo zagotoviti pomoč

pri reševanju vseh vprašanj, ki so povezana z posebnimi potrebami otroka ter pri uresničevanju otrokovih pravic. Pripravljenost socialne stroke pomeni, da mora imeti odgovore in znanje za delo z raznolikimi skupinami. Praksa zahteva, da natančno razumemo principe kulturne dinamike in njen vpliv na človeško delovanje, zato je v stroki socialnega dela treba znati ceniti človeško raznolikost in z njo ravnati spoštljivo. Naloga stroke socialnega dela je sposobnost organizirati procese pomoči s selektivno in raznoliko uporabo znanja, pristopov, veščin in vedenja.

12 LITERATURA IN VIRI

1. Adams, R., Dominelli, P., Payne, M. (ed), (1998): *Social Work, Issues and Critical Debates*; Macmillan Press LTD, London.
2. Avguštin, A., (1993): *Zakonski stan in poželenje*; Krt, Ljubljana.
3. Barnes, M., Maple, N., (1992): *Women and Mental Health, Challenging the Stereotypes*, Venture Press, Birmingham.
4. Beltram, Ž., Bergant, M., Bunta, S., Canki, N., Jogan, M., Kranjc, A., Kranjc-Simoneti, S., Kristančič, A., Kuštrin, M., Milošević, V., Zupančič, K., (1979): *Svetovanje za skupno življenje*; Delavska enotnost, Ljubljana.
5. Bergant, M., (1970): *Družina - zakon - ljubezen na razpotjih*, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana.
6. Bergman, JS., (1985): *Fishing for Barracuda*, WW Norton Comp, London.
7. Boh, K., (1986): Delitev dela v družini; v: *Demokratična družina - Kaj je to?*; str.69-80, Tisk ČGP Delo, Zveza prijateljev mladine Slovenija.
8. Bogovič, L., (1996): *Spol: Ž*; Ljubljana, KUD France Prešeren.
9. Brajša, P., (1986): *Se da živeti v dvoje*; Delavska enotnost, Ljubljana.
10. Brečko, D., (1998): Mati in uspešna poslovna ženska; v: *Otrok in družina*, XLVII, 7-8; str.74- 75, Revija za družinsko in družbeno vzgojo, Ljubljana.
11. Brownmiller, S., (1987): *Proti naši volji*; Krt, Ljubljana.
12. Butler, J., (2001): *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*, Škuc, Ljubljana.
13. Charlish, A., (1998): *Med dvema ognjema*; Državna založba, Ljubljana.
14. Coward, R., (1989): *Ženska želja*; Knjižnica revolucionarne teorije, Ljubljana.
15. Čacinovič-Vogrinčič, G., (1992): *Psihodinamski procesi v družinski skupnosti*; Advance, Ljubljana.
16. Čacinovič-Vogrinčič, G., (1998): *Psihologija družine*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
17. Čacinovič-Vogrinčič, G., (1999/2000): *Socialno delo z družino* (študijsko gradivo za predmet Socialno delo z družino); VŠSD, Ljubljana.
18. Černič Istenič, M. (1995): *Spremembe v družbenem položaju žensk in upadanje rodnosti v Sloveniji*, v : *Družine: različne-enakopravne*, Vitrum, Ljubljana.
19. Černigoj-Sadar, N. (1996): *Kvaliteta življenja družin (raziskava)*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

20. Černigoj-Sadar, N., (1991): *Moški in ženske v prostem času*, Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
21. Černigoj-Sadar, N. (1991): *Možnosti za spremembo delitve dela med moškim in žensko*, v *Ženska- Politika- Družina*, Časopis za kritiko znanosti, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
22. Dolesh, D., Lehman, S. (1991): *Ljubi me, ne ljubi me*, Založba Drava, Celovec.
23. Drobnič, S.(1984): *Razvoj informacijskega sistema kot osnova proučevanja socialnega razvoja in kvalitete življenja*, str.174-184 v zborniku *Kvaliteta življenja*, Slovensko sociološko društvo, Ljubljana.
24. Ferligoj, A., Rene, T., Ule, M.,(1990): *Ženska, zasebno, politično*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
25. Gillert, I., A. (1993): *Two Careers/One Family*, Sage publications Ltd., Newbury Park, London, New Delhi.
26. Goršak, N. (1992): *Ženska v Evropi-ženska v Sloveniji*, v *Ko odgrneš sedem tančic*, Zbornik ženske v Sloveniji, Ljubljana.
27. Heinsohn, G., Steiger, O. (1993): *Uničenje modrih žensk*, Knjižna zbirka Krt.
28. Hertz, L. (1994): *Amazonke poslovnega sveta*, Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
29. Jalušič, V., (1992): *Dokler se ne vmešajo ženske*, Krt, Ljubljana.
30. Jogan, M., (1986): *Ženska, Cerkev in družina*, Delavska enotnost, Ljubljana.
31. Jogan, M., (1990): *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*; FSPN, Ljubljana.
32. Jogan, M. (1992): *Seksizem, politika in politična kultura*, Teorija in praksa, št.11-12, Ljubljana.
33. Jogan, M. (1992): *«Ženska, religija in cerkev»*, v : *Ko odgrneš sedem tančic*(zbornik *Ženske v Sloveniji*), Društvo Iniciativa, Ljubljana.
34. Jogan, M., Fisher, J., Končar, P., Košak, M., Renner, T., Boh, K., Milošević, V., (1986) v: *Ženske in diskriminacija*, Delavska enotnost, Ljubljana.
35. Jogan, M. (1986): *Ženske na poti od delne družinske do celostne uveljavitve*. v: M. Jogan (ur.), *Ženske in diskriminacija*, Ljubljana, Delavska enotnost.
36. Jogan, M., (1989): *K problematizaciji tradicije: produkcija ženske (naravne) identitete*; v: *Žensko vprašanje in socialno delo*, Jogan, M. (et.al.); str.266-281, Socialno delo- Časopis za teorijo in prakso, letnik XXVII, ŠT. 3, Ljubljana.
37. Johnson, A., R., (1993): *Midva: psihologija romantične ljubezni*; Ganes, Ljubljana.

38. Johnson, A., R., (1997): *Ona, knjiga o ženski duši*; Vodnikova založba, Ljubljana.
39. Južnič, S., (1977): *Socialna in politična antropologija*; Partizanska knjiga, Znanstveni tisk.
40. *Kaj so izhodišča za ukrepanje ali kako izboljšati položaj žensk do leta 2000?* (1996), Vlada RS, Urad za žensko politiko, Ljubljana.
41. Kelly J. R. (1987): *Freedom to be, A New Sociology of Leisure*, MacmillanPublishing Company, New York.
42. Kirk, M., (1999): *Dober zakon*; DZS, Ljubljana.
43. Kitzinger, S. (1994): *Me matere*, Ljubljana, Ganeš.
44. Kollontaj, A., (1982): *Ženska v socializmu*, Krt, Ljubljana.
45. Košiček, M., (1993): *Zakon na razpotju*, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
46. Kranjc, A., (1986): *Demokratizacija odnosov v družini*; v: *Demokratična družina- Kaj je to?*; str.10-22, Tisk ČGP Delo, Zveza prijateljev mladine Slovenija.
47. Leskovšek, V., (2002): *Zavrnjena tradicija*, *cf., Ljubljana.
48. Lerner V, J., (1994): *Working mother and their family*, London, Sage Publications, Ltd.
49. Mladenović, M., (1974): *Razvod braka i uzroci za razvod braka*, Izdavačko preduzeće Rad, Beograd.
50. Mlinar, Z., (1994): *Individualizacija in globalizacija v prostoru*; Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana.
51. Montagu, A., (1970): *Močnejše od moških*; Cankarjeva založba, Ljubljana.
52. Mulej, N., (1992): *Ženska na poti k sebi*; Tangram, Ljubljana.
53. Musek, J., (1995): *Ljubezen, družina, vrednote*; Educy, Ljubljana.
54. Novak, M., (1996): *Konceptualna vprašanja proučevanja kakovosti življenja*; v *Kakovost življenja v Sloveniji*, Fakulteta za družbene vede (Knjižna zbirka Teorija in praksa), Ljubljana.
55. Oakley, A., (2000): *Gospodinja*; Lila zbirka, Ljubljana.
56. Posner, J., (1992): *The feminine mistake: Women, work and identity*; New York, Warner books.
57. Ramovš, J., (1988): *Slovenska sociala med včeraj in jutri*; Ljubljana, Inštitut Antona Trstenjaka.
58. Renner, T., (1992): *Razmerje med zasebno in javno dimenzijo družine in spolna struktura zasebnosti*; Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

59. Rijavec, V., (1992): *Pravni položaj ženske v zakonski zvezi in v izvenzakonski skupnost*; str.145-157 v Ko odgrneš sedem tančic, Zbornik ženske v Sloveniji, Ljubljana.
60. Riley, D., (1991): *Ali ima spol zgodovino*; v *Ženska – Politika - Družina*, str.44-61, Časopis za kritiko znanosti, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
61. Robinson, M., (1993): *Family Transformation Through Divorce and Remarriage; a Systemic Approach*, Routledge, London, New York.
62. Rus, V. (1984): *Kvaliteta življenja in država blaginje*, str. 31-49 v zborniku Kvaliteta življenja, Slovensko sociološko društvo, Ljubljana.
63. Satir, V., (1995): *Družina za naš čas*; Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
64. Savić, M. (1988): *Izbor bračnog druga, brak i bračna kriza*, Beograd.
65. Sieder, R., (1998): *Socialna zgodovina družine*; Studia Humanitatis, Ljubljana.
66. Svetlik, I. (1999): *Proučevanje socialne kakovosti*, v *Kakovost življenja, Stanja in spremembe*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
67. Svetlik, I. (1996b): Predgovor.V: Svetlik (ur.) (1996a), *Kakovost življenja v Sloveniji: 5-6*; Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
68. *Sveto pismo (Stare in Nove zaveze)* (1996); Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana.
69. Švab, A., (2001): *Družina: od modernosti k postmodernosti*; Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
70. Tavčar, P., A., (1995): *Matere, žene in ženske hkrati*; *Otrok in družina*, XLIV, 7-8.
71. Trstenjak, A., (1994): *O družini*; Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
72. Tysol, M., (1997): *Ljubezen ni dovolj*; Vodnikova založba, Ljubljana.
73. Venta-Kolarič Z.,(1984): *Definirano in »odprto« v proučevanjih kvalitete življenja*; str. 11-20 v zborniku Kvaliteta življenja, Slovensko sociološko društvo, Ljubljana.
74. Wollstonecraft, M. (1993): *Zagovor pravic ženske*, Krt, Ljubljana.
75. Zaviršek, D., (1994): *Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi*; VŠSD Ljubljana.
76. Zaviršek, D., (1991): *O čem govorimo, ko govorimo o spolu?* Problemi - Eseji, letnik 29 št.1, Ljubljana.
77. Zaviršek, D.(1991): *Oženi se, če hočeš dolgo živeti*, str.134-132, v *Ženska – Politika –*
78. *Družina*, Časopis za kritiko znanosti, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
79. Zeihe, T., (1996): *Adieu 70ER Jahre*; *Padagogik und Postmoderne*, Padagogik 7-8/96 Hannover.

13 PRILOGE

A Vsebinske kode izjav žensk

1 KRAJ BIVANJA

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	Ko sem bila poročena, sem prav tako žvela <u>v mestu in stanovanju, v katerem živim sedaj.</u>	- isti kraj in bivališče
02	Z bivšim možem sva žvela <u>v tej hiši na vasi, v kateri živimo z otroki še sedaj.</u>	- isti kraj in bivališče
03	Z bivšim možem sva žvela v hiši, katere lastnika sva bila oba. Po razvezi sem <u>se preselila nazaj domov v domačo hišo. Že pred razvezo sem žvela v mestu, kjer živim še sedaj.</u>	-isti kraj, sprememba bivališča
04	<u>Z bivšim možem sva žvela skupaj z njegovimi starši. Živeli smo v mestu. Po razvezi sem najela stanovanje v bloku in imam svoje gospodinjstvo, kar mi veliko pomeni. Sedaj živim v drugem kraju v mestu.</u>	- menjava kraja in bivališča
05	<u>Z bivšim možem sva žvela na mojem domu, kjer sem jaz po razvezi ostala skupaj z sinom.. Živim na vasi.</u>	- isti kraj in bivališče
06	<u>Ostala sem v istem stanovanju, v mestu.</u>	- isti kraj in bivališče

07	<u>Z partnerjem sva živela v mestu, v hiši mojih staršev, kjer sva imela svoje gospodinjstvo. V tem stanovanju živim še sedaj.</u>	- isti kraj in bivališče
08	<u>Živim v mestu, v stanovanjskem bloku, kjer sem živela že, ko sem bila poročena.</u>	- isti kraj in bivališče
09	<u>Živim v istem kraju v mestu, v istem stanovanju, kot sem živela z bivšim možem.</u>	- isti kraj in bivališče
10	<u>Živim v urbanem okolju, kjer sem živela že pred razpadom zveze. Ko sem bila poročena, sem živela v trosobnem podnajemniškem stanovanju. Sedaj sem tudi podnajemnica. Imam dvojnopolobno stanovanje.</u>	- isti kraj, drugo bivališče
11	<u>Že pred razvezo sem živela v mestu, v stanovanju, kjer živim še sedaj.</u>	- isti kraj in bivališče
12	<u>Z partnerjem sva živela na vasi, kjer sva imela v najemu hišo. Po razpadu partnerske zveze sva se z otrokom preselila v domači kraj, v mesto, kjer živiva v najemniškem stanovanju, ki sem ga na novo uredila.</u>	- menjava kraja in bivališča
13	<u>Že pred razvezo sem živela v mestu, v stanovanju, kjer živim še sedaj, in sicer v bloku.</u>	- isti kraj in bivališče
14	<u>Z bivšim partnerjem sva živela v vaškem okolju. Stanovanje sva si uredila v zgornji etaži hiše njegovih staršev. Po razpadu sem se z otrokom preselila v mesto. Najela sem dvosobno stanovanje.</u>	- menjava kraja in bivališča
15	<u>Z bivšim partnerjem sva živela v hiši njegovih staršev na vasi. Po razpadu sem se preselila nazaj k staršem v hišo. Živim v mestu.</u>	- menjava kraja in bivališča
16	<u>Ko sem bila še poročena, sva živela v hiši mojih staršev, kjer sem ostala tudi po razvezi. Živim v mestu.</u>	- isti kraj in bivališče

17	<u>Z partnerjem sva žvela v manjšem kraju na vasi, kjer sem ostala tudi po razvezi. Žvela sva bloku z njegovo mam, ki se je kasneje izselila. Sedaj z hčerko žvim v najemniškem stanovanju, katerega lastnica je občina.</u>	- isti kraj, menjava bivališča
18	<u>Z bivšim možem sva žvela v stanovanju v bloku, v središču mesta. Po razvezi sem ostala v tem stanovanju</u>	- isti kraj in bivališče

2 MATERIALNI POLOŽAJ

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<u>Lastnik stanovanja je bivši mož, ki je bil lastnik že takrat, ko sem bila poročena. Ko sem bila poročena, sem imela svojo podjetje. Po razvezi sem trgovino zaprla, ker se finančno ni sešlo. Sedaj sem nezaposlena. Denarno pomoč prejeman tudi prek centra za socialno delo. Če primerjam finančno plat, žvim precej na nižji ravni kot pred razvezo. Finančno smo takrat lažje žveli, ker je oče otrok glede na svojo izobrazbo imel dober dohodek. Z prežvinnoso težave, čeprav je bivši partner socialni službi obljubil, da jo bo redno plačeval, in to na roko. Otroka ga morata spomniti, da plača prežvinnino. Če jima oče ne da prežvinnine, gresta otroka v trgovino in kupita stvari za določen znesek, očetu pa povesta, naj gre v trgovino poravnat račun. Včasih mu tudi prineseta kakšen račun, da ga poravna.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Lastnik stanovanja bivši mož. - Pred razvezo je imela svoje podjetje. - Sedaj je nezaposlena in prejema denarno pomoč. - Finančno gledano žvi na nižji ravni. - Težave s prežvinnino.
02	<u>Z bivšim možem sva žvela v hiši na vasi, kjer žvimo z otroki še sedaj. V spodnjem nadstropju žvi moja mama, sama pa žvim z otroki v zgornjem nadstropju hiše in sem lastnica stanovanja, kar sem bila že v času zakona. Imam približno enak dohodek kot pred razvezo. Oče redno prispeva k preživljanju otrok.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Že pred razvezo in tudi sedaj lastnica stanovanja. - Približno enak odhodek. - Prejema prežvinnino.
03	<u>Z bivšim možem sva žvela v hiši, lastnika sva bila oba. Po razvezi sem se preselila nazaj domov v</u>	- Pred razvezo je bila skupaj z možem lastnica

	<u>domačo hišo. Tu sem si uredila svoje stanovanje in imam svoje gospodinjstvo. Dohodek imam približno isti. Bivši partner redno plačuje preživnino.</u>	<p>hiše, po razvezi se je preselila nazaj domov in ima svoje gospodinjstvo.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dohodek ima približno isti. - Prejema preživnino.
04	<u>Z možem sva živela skupaj z njegovimi starši. Imeli smo skupno gospodinjstvo. Po razvezi sem najela stanovanje v bloku in imam svoje gospodinjstvo, kar mi veliko pomeni. Želim si, da bi stanovanje odkupila. Zamenjala sem delovno področje in imam višji položaj, glede na to imam tudi višji dohodek. Bivši partner je plačeval preživnino.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je bivala v skupnem gospodinjstvu, po razvezi pa v svojem. - Po razvezi prejema višji dohodek. - Prejemala je preživnino.
05	<u>Z bivšim možem sva živela na mojem domu, kjer sem po razvezi ostala skupaj z sinom.. Imam svoje gospodinjstvo. Po razvezi sem si uredila stanovanje. Na razpolago imam več površine. Bivanjska komoditeta je danes mnogo boljša kot pred razvezo. Dohodek je višji. Oče plačuje preživnino za sina.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Ostala je v stanovanju. - Boljša bivanjska komoditeta. - Dohodek je višji. - Prejema preživnino.
06	<u>Pred razvezo sva z možem imela v najemu stanovanje, po razvezi sem to stanovanje odkupila. Dohodek je boljši glede na to, da imam sedaj končano sedmo stopnjo. Bivši partner takoj po razvezi ni plačeval, sedaj jo.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej je živela v najemniškem stanovanju. - Po razvezi je to stanovanje odkupila. - Po razvezi prejema boljši dohodek. - Preživnine sprva ni plačeval, sedaj jo.

07	<p><u>Z partnerjem sva živela v mestu v hiši mojih staršev, kjer sva imela svoje gospodinjstvo. V tem stanovanju živim še sedaj. V zakonu sem vodila svoje podjetje knjigovodstvo, in sem imela višji dohodek. Sedaj imam nižjega. Poleg preživnine, ki jo redno plačuje, bivši partner prispeva posebej denar za nakup večjih stvari za otroka.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred in po razvezi živi v stanovanju v hiši njenih staršev. - Pred razvezo je prejela višji dohodek kot sedaj. - Poleg preživnine prejema še denar za nakup večjih stvari za otroka.
08	<p><u>Pred razvezo sem živela v mestu, v stanovanju, katerega lastnica je občina. Po razvezi sem skupaj z otrokoma ostala v tem stanovanju. Takoj po razvezi sem izgubila zaposlitev in prejela denarno pomoč, toda sedaj sem si našla novo službo v državnem podjetju. Bivši partner preživnine za otroka ne plačuje in jo prejema prek preživninskega sklada.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej in po razvezi živi v stanovanju, katerega lastnica je občina. - Po razvezi je prejela denarno socialno pomoč. - Preživnine ne prejema.
09	<p><u>Prej je bil lastnik stanovanjske pravice mož, po razvezi pa sem to dobila jaz. Nekaj let po razvezi sem stanovanje tudi odkupila. Prejemam približno isti dohodek kot prej. Preživnino za otroka je bivši partner plačeval.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej je bil lastnik stanovanjske pravice mož, po razvezi je to postala ženska. - Stanovanje je odkupila. - Prejema isti dohodek. - Preživnino prejema.
10	<p><u>Ko sem bila še poročena, sem živela v trisobnem podnajemniškem stanovanju. Sedaj sem tudi podnajemnica. Imam dvosobno stanovanje. Prejemam malo boljše dohodke kot prej. Bivši partner redno plačuje preživnino.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej živel v trosobnem podnajemniškem stanovanju. - Po razvezi živi v dvosobnem stanovanju. - Po razvezi ima boljše dohodke kot prej - Preživnino prejema.
11	<p><u>V zakonu je bil lastnik stanovanja mož, sedaj pa sem jaz. Stanujem v bloku, v dvosobnem stanovanju. Opravljam isto delo in imam približno</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V zakonu je bil lastnik stanovanja mož, po razvezi je to postala ženska.

	<u>enak dohodek</u> kot pred razvezo. Bivši partner plačuje preživnino za otroke..	<ul style="list-style-type: none">- Po razvezi prejema približno enak dohodek.- Prejema preživnino.
--	--	--

12	<p><u>Z partnerjem sva živela na vasi, kjer sva imela v najemu hišo. Po razpadu partnerske zveze sva se z otrokom preselila v domači kraj, v mesto, kjer živiva v najemniškem stanovanju, ki sem ga na novo uredila. Pred razvezo sem imela višji osebni dohodek, ker sem bila zaoslena sedaj rednega osebnega dohodka nimam. Bivši partner redno prispeva k preživljanju sina, včasih da še več, kot je dogovorjeno.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je živela v najeti hiši, po razvezi v najemniškem stanovanju. - Osebni dohodek je bil prej višji, sedaj nima rednega osebnega dohodka. - Preživnino prejema, včasih bivši mož, da tudi več, kot je dogovorjeno.
13	<p><u>Pred razvezo je bil lastnik stanovanjske pravice mož, po razvezi pa sem stanovanje odkupila. Osebni dohodek je približno enak. Bivši partner plačuje preživnino za otroka..</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je bil lastnik stanovanjske pravice mož, po razvezi je to postala žena. - Osebni dohodek je po razvezi približno enak - Prejema preživnino.
14	<p><u>Stanovanje sva si uredila v zgornji etaži hiše njegovih staršev. Imela sva svoje gospodinjstvo. Bilo je troinposobno stanovanje, lastnika sva bila oba..</u></p> <p><u>Po razvezi sem najela dvosobno stanovanje. Konec julija se bom skupaj z otrokom ponovno selila, ker sem dobila neprofitno dvoinposobno stanovanje. Stanovanjski problem sem ugodno rešila, kajti sedaj bo najemnina nižja in se bom lažje preživljala.. Kar se tiče materialne preskrbljenosti je bila, v zvezi večja kot sedaj. Preživljam sebe in otroka, kar je dragocena življenjska izkušnja. Zaposlena sem v istem družbenem podjetju, tako da, da imam približno enak dohodek. Oče redno prispeva k preživljanju sina.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razpadom zveze je živela v hiši njegovih staršev, kjer sta imela svoje gospodinjstvo. - Bila sta lastnika stanovanja. - Po razvezi je najela stanovanje. - Materialna varnost je bila pred razvezo večja. - Dohodek je približno enak. - Preživnino prejema.
15	<p><u>Z bivšim partnerjem sva živela v hiši njegovih staršev na vasi. Imeli smo skupno gospodinjstvo, kar pomeni souporabo kuhinje in dnevne sobe. Po razpadu zveze sem se z otrokom preselila nazaj k</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Živela sta v hiši njegovih staršev. - Imeli so skupno gospodinjstvo.

	<u>staršem v hišo. Tu imam svoje gospodinjstvo. Živim v mestu.</u> <u>Ima isto delovno področje in približno enak osebni dohodek. Preživnino za otroka redno dobivam.</u>	- Po razvezi živi pri starših. - Ima svoje gospodinjstvo. - Enak dohodek. - Preživnino prejema.
16	<u>Ko sem bila poročena, sva živela v hiši mojih staršev sem ostala tudi po razvezi. Živim v mestu.</u> <u>Dohodek imam tako približno enak. Bivši partner plačuje preživnino..</u>	- Ostala je v hiši svojih staršev. - Dohodek približno enak. - Preživnino prejema.
17	<u>Z bivšim partnerjem sva živela v bloku z njegovo mamo, ki se je kasneje izselila. Ostala sva v stanovanju, katerega lastnica je bila njegova mama.</u> <u>Sedaj s hčerko živim v najemniškem stanovanju, katerega lastnica je občina.</u> <u>Sedaj imam višje dohodke kot takrat, ko sem bila poročena.. Bivši partner plačuje preživnino. .</u>	- Živela v bloku, v stanovanju, katerega lastnica je bila moževa mama. - Sedaj živi v stanovanju, katerega lastnica je občina. - Prejema višje dohodke kot pred razvezo. - Prejema preživnino.
18	<u>Z bivšim možem, ki je bil tudi nosilec stanovanjske pravice sva živela v stanovanju v bloku v središču mesta. Po razvezi sem postala nosilka stanovanjske pravice jaz, in ostala v tem stanovanju.</u> <u>Imela sem višji dohodek kot pred razvezo. Bivši mož je plačeval preživnino..</u>	- Pred razvezo je bil nosilec stanovanjske pravice mož, po razvezi je to postala žena. - Po razvezi prejema višji dohodek. - Preživnino prejema.

3 IZOBRAZBA

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<u>Izobrazbo imam, enako in sicer sem končala peto stopnjo. Želim si, da bi nadaljevala s šolanjem.</u>	- Izobrazba je nespremenjena.
02	<u>Po izobrazbi sem šiviljski tehnik, četrta stopnja. Po razvezi se nisem vključila v nobeno izobraževanje.</u>	- Po razvezi ni nadaljevala šolanja.
03	<u>Končano imam sedmo stopnjo izobrazbe, ki sem jo imela že, ko sem bila poročena. V prostem času sem</u>	- Po razvezi ni nadaljevala šolanja.

	se sama izobraževala.	- V prostem času se je sama izobraževala.
04	<u>Imam isto stopnjo izobrazbe kot pred razvezo, in sicer sedmo stopnjo.</u> Lansko leto pa sem se vpisala na podiplomski študij.	- Po razvezi je nadaljevala šolanje.
05	<u>Končano imam peto stopnjo izobrazbe, ki sem jo končala že pred razvezo</u>	- Izobrazba je nespremenjena.
06	<u>Pred razvezo sem končala višjo šolo, po razvezi pa sem šolanje nadaljevala, tako da imam sedaj sedmo stopnjo izobrazbe.</u>	- Po razvezi je nadaljevala šolanje in dosegla višjo izobrazbo.
07	<u>Že pred razvezo sem končala peto stopnjo izobrazbe..</u>	- Po razvezi ni nadaljevala šolanja.
08	<u>Končano imam peto stopnjo izobrazbo in po razvezi nisem nadaljevala šolanja. Ko sem bila še poročena sem se vpisala na višjo šolo, ki pa je nisem zaključila. Sedaj imam željo, da bi nadaljevala s šolanjem..</u>	- Izobrazba je nespremenjena.
09	<u>Ko sem bila poročena, sem imela končano peto stopnjo izobrazbe, sedaj sem končala šesto stopnjo.</u>	- Po razvezi je nadaljevala s šolanjem in dosegla visoko izobrazbo.
10	<u>Imam visoko izobrazbo. Po razpadu zveze sem se vpisala na podiplomski študij, ki ga končujem.</u>	- Po razpadu je nadaljevala s šolanjem.
11	<u>Že pred razvezo sem končala peto stopnjo. Šolanje nameravam nadaljevati.</u>	- Po razvezi ni nadaljevala šolanja.
12	<u>Ima sedmo stopnjo izobrazbe, ki sem jo dosegla že pred razpadom zveze.</u>	- Po razpadu ni nadaljevala s šolanjem.
13	<u>Že pred poroko sem končala peto stopnjo izobrazbe.</u>	- Po razvezi ni nadaljevala s šolanjem.
14	<u>Končala sem sedmo stopnjo izobrazbe in nisem nadaljevala z študijem.</u> Trenutno razmišljam, da bi	- Po razvezi ni nadaljevala s šolanjem.

	se ponovno vključila v kakšno daljše izobraževanje. Obiskujem seminarje, ki so povezani z mojim delovnim mestom. Ko sem bila še v zvezi, nisem hodila na seminarje.	<ul style="list-style-type: none"> - Razmišlja, da bi s vključila v daljše izobraževanje. - Sedaj hodi na seminarje, ki so povezani z delovnim področjem, ko je bila v zvezi, ni hodila na seminarje.
15	<u>Pred poroko sem končala peto stopnjo izobrazbe.</u> Redno obiskujem seminarje iz mojega delovnega področja, hodim na razne delavnice.	- Izobrazba je nespremenjena.
16	<u>Pred razvezo sem končala sedmo stopnjo izobrazbe.</u> Izobraževanje. <u>Takoj po razpadu zveze sem se vpisala na magisterij, ki pa ga nisem še končala.</u> <u>Tudi sedaj sem vključena v izobraževanje.</u>	- Po razvezi je nadaljevala s šolanjem.
17	<u>Končala sem šolo za kemijskega laboranta, po razvezi pa sem se prekvalificirala za ekonomsko komercialnega tehnika.</u>	- Po razvezi je opravila prekvalifikacijo.
18	<u>Prej sem imela končano peto stopnjo izobrazbe, med razveznim postopkom in po razvezi pa sem nadaljevala šolanje in končala šesto stopnjo.</u>	- Po razvezi je nadaljevala s šolanjem in dosegla višjo izobrazbo.

4 DELOVNO MESTO

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	Ko sem bila poročena, <u>sem imela svoje podjetje</u> . Ko sem se razvezala, sem trgovino zaprla, ker se finančno ni izšlo. <u>Sedaj občasno delam »na črno«.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela svoje podjetje. - Po razvezi je podjetje zaprla in sedaj dela »na črno«.
02	<u>Že pred razvezo sem delala v tovarni kot delavka, sedaj sem še vedno na istem delovnem mestu v isti tovarni.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo in sedaj dela v istem podjetju na istem delovnem mestu.
03	Po razvezi <u>sem zamenjala službo</u> . V njej se bolje počutim. <u>Opravljam podobno delo kot prej.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je zamenjala službo.
04	Zaposlena sem <u>v istem družbenem podjetju</u> kot pred razvezo, in sicer na istem delovnem mestu.	<ul style="list-style-type: none"> - Zaposlena v istem podjetju na istem delovnem mestu.
05	<u>Zaposlena sem še vedno v istem podjetju. Po razvezi sem postala vodja oddelka</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Dela v istem podjetju na drugem delovnem mestu.
06	<u>Delam v istem podjetju na istem delovnem mestu.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Dela v isti firmi na istem delovnem mestu.
07	<u>V zakonu sem vodila svoje podjetje</u> , knjigovodstvo in sem imela višji osebni dohodek. <u>Po razvezi sem si poiskala službo</u> . Zaposlena sem v zasebnem računovodstvu.	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo imela svojo firmo - Pred razvezo je vodila svoje podjetje. - Po razvezi je menjala zaposlitev.
08	<u>Pred razvezo sem bila zaposlena v državnem podjetju</u> . Takoj <u>po razvezi sem izgubila zaposlitev</u> in sem prejemale denarno pomoč, toda <u>sedaj sem si našla novo službo</u> v državnem podjetju.	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je bila zaposlena v državnem podjetju. - Po razvezi je izgubila zaposlitev - Pred kratkim je ponovno

		dobila zaposlitev.
09	<u>Zaposlena sem v istem družbenem podjetju, kot sem bila že, ko sem bila poročena. Delam na istem delovnem mestu.</u>	- Ves čas je zaposlena v istem podjetju in istem delovnem mestu.
10	<u>Zaposlena sem bila v družbenem podjetju, kjer sem delala na več izmen. Po razpadu sem se zaposlila v drugem družbenem podjetju, kjer delam samo dopoldne Imam višji položaj.</u>	- Prej je bila zaposlena v podjetju, kjer je delala na več izmen. - Sedaj dela v drugem podjetju, samo na eno izmeno. - Imava višji položaj.
11	<u>Zaposlena sem v družbenem podjetju, kjer sem delala že pred razvezo. Opravljam isto delo, dohodke imam približno enak kot pred razvezo.</u>	- Zaposlena v istem podjetju na istem delovnem mestu.
12	<u>Zaposlena sem bila v vzgojnem zavodu kot vzgojiteljica, po razpadu zveze sem službo pustila. Sedaj sem prijavljena na zavodu za zaposlovanje in jeseni letos nameravam odpreti podjetje s sprostitevni tehniki</u>	- Po razpadu je pustila službo. - Prijavljena je na zavodu za zaposlovanje.
13	<u>Zaposlena sem v istem družbenem podjetju kot pred razvezo, in sicer na istem delovnem mestu.</u>	- Zaposlena v istem podjetju na istem delovnem mestu.
14	<u>Zaposlena sem v istem družbenem podjetju na istem delovnem mestu, tako da imam približno enak dohodek.</u>	- Zaposlena v istem podjetju na istem delovnem mestu. - isto delovno mesto
15	<u>Zaposlena sem v zasebnem podjetju, kjer sem bila zaposlena že, ko sem bila v zvezi. Delam na istem delovnem področju in imam približno enak osebni dohodek.</u>	- Zaposlena v istem podjetju na istem delovnem mestu.
16	<u>Zaposlena sem v družbenem podjetju, v upravi na delovnem mestu, kjer sem delala že pred razvezo.</u>	- Zaposlena v istem podjetju na istem

		delovnem mestu.
17	<u>Ko sem bila poročena, sem bila zaposlena v večjem podjetju v bližini doma, kjer sem delala kot kontrolor. Po stečaju podjetja sem sprejela delo v proizvodnji. Po razvezi sem menjala zaposlitev in se zaposlila kot trgovski potnik. Pred tem pa sem se prekvalificirala za ekonomsko komercialnega tehnika.</u>	- Po razvezi je zamenjala delovno mesto.
18	<u>Že pred razvezo sem delala v podjetju, kjer delam še danes. Po razvezi sem glede na novo pridobljeno izobrazbo menjala delovno področje.</u>	- Zaposlena v istem podjetju . - Po razvezi je zamenjala delovno področje

5 SODELOVANJE IN DOGOVARJANJE O VZGOJI OTROKA MED STARŠEMA

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<u>Ko smo še živeli skupaj, sem si želela o važnejših stvareh, ki so se dotikale otrok, pogovoriti z očeto otrok toda on se je temu vedno izmikal. Od razveze dalje praktično nimava stikov, čeprav živiva oba v istem kraju.</u>	- Sodelovanja med staršema glede otroka v zakonu ni bilo in ga tudi po razvezi ni.
02	<u>Po razvezi pri vzgoji otrok sodelujeva, pogovarjava se o tem kaj, bova otrokom kupila. Tega, ko smo še živeli skupaj, ni bilo. Bivši mož pride k nam na kavo ali mi gremo k njemu, včasih gremo skupaj na izlet. Res se nisva ujemala kot partnerja, kar pa ne pomeni, da ne moreva sodelovati kot starša. Menim, da imajo sedaj otroci od očeta več kot prej, ko smo še živeli skupaj.</u>	- Sodelovanja med staršema v času skupnega življenja ni bilo, sedaj sodelujeta.
03	<u>Z bivšim partnerjem sva pred razvezo dobro sodelovala pri vzgoji, šolanju otrok. Skrb za otroka sva si delila. Od razveze dalje je sodelovanje slabše.</u>	- Pred razvezo je bilo med staršema sodelovanje, od razveze dalje je

	Odločitve glede otrok sprejemam sama.	sodelovanje slabše.
04	<u>Z očetom otroka sva si skrb za varstvo, vzgojo otroka delila že pred razvezo in ta delitev poteka tudi po razvezi.</u> Že ko sva se pogovarjala o razvezi, sva se dogovorila, da bova sodelovala in skupno vzgajala otroka. Oba se trudiva, da bi otrok imel čim bolj brezskrbno otroštvo.	- Starša sta že v času skupnega življenja sodelovala glede vzgoje otrok in tudi sedaj sodelujeta.
05	<u>Skrbi za otroka si nisva delila niti pred niti po razvezi.</u>	- Starša nista sodelovala pri vzgoji otroka in tudi sedaj ne.
06	Pri skrbi za otroka sta mi že pred razvezo bolj pomagala moja starša, kot mož. Ga ni hodil iskat v vrtec, ni šel na roditeljske sestanke. . <u>Odgovornost za otroka je padla izključno name. Kasneje sva se uspešno dogovarjala glede terminov za stike. Po razvezi je oče poskrbel za varstvo otroka, če sem imela obveznosti.</u>	- Odgovornost za otroka je bila pred razvezo preložena na mater. - Uspešno sta se starša dogovarjala glede stikov. - Oče je po razvezi poskrbel za varstvo otroka.
07	<u>Z bivšim možem sva si skrb za hčerko delila. Imela sva podobne želje, na kakšen način skrbeti za zanjo, jo vzgajati. Tudi po razvezi se uspešno pogovarjava o njeni o vzgoji, šolanju.</u> Tu sva si enotna. <u>Očeta redno obveščam, kaj se dogaja s hčerko.</u>	- Starša sta že v času skupnega življenja sodelovala glede otroka in tudi sedaj sodelujeta.
08	<u>Ko sem še živela skupaj z bivšim partnerjem, sem večinoma sama skrbela za oba otroka. Sedaj ju v celoti vzgajam sama.</u>	- Mati je pred razvezo večinoma sama skrbela za otroka. - Sedaj otroka v celoti vzgaja sama.
09	<u>Po razvezi je že prej slabo sodelovanje glede vzgoje otrok med nama povsem zamrlo.</u> Skrb za vrtec ali za šolanje otrok je na mojih ramenih	- Po razvezi je sodelovanje, ki že pred njo ni bilo najboljšo, zamrlo.

10	<u>Pred razvezo sva se o vzgoji včasih pogovarjala in tudi otroka je varoval, ko sem bila zadržana. Od razveze dalje imam občutek, da je skrb za otroka prepuščena meni. Varstvo za otroka moram poiskati sama. O vzgoji se ne pogovarjava veliko.</u>	- Pred razvezo sta starša sodelovala glede otroka, od razveze dalje sodelovanja ni
11	<u>Ko sem bila še poročena, sva z bivšim partnerjem otroke skupaj vzgajala in skrbela zanje. Skrb zanje sva si delila. Odločitve sva sprejemala skupaj. Po razvezi je sodelovanje slabše. Sedaj sama sprejemam odločitve glede šolanja otrok.</u>	- Pred razvezo sta starša skupaj vzgajala otroke. - Po razvezi je sodelovanje slabše. - Mati sama sprejema odločitve glede šolanja otrok.
12	<u>Sedaj se več pogovarjava o otroku, česar prej ni bilo.</u>	- Starša se sedaj več pogovarjata o otroku kot v času skupnega življenja.
13	<u>Pred razvezo sva se nekako s partnerjem uspela dogovarjati glede otrok. Kasneje sem si želela, da bi se z očetom otrok več pogovarjala o vzgoji, šolanju otrok, toda z njegove strani ni bilo prevelikega interesa.</u>	- Sodelovanje med staršema je pred razvezo bilo, po razvezi ga ni več.
14	<u>Do prave delitve skrbi za otroka, z otrokovim očetom nikoli ni prišlo. Ni bil pripravljen prevzeti odgovornosti in pomagati pri negi in skrbi. Z moje strani večkrat prihaja do pobude, da bi se pogovorila o vzgoji, skrbi za otroka. Nazadnje sem načela vprašanje ali vpisati otroka v vrtec ali ga še</u>	- Sodelovanje že v času skupnega življenja ni bilo najboljšo, sedaj sodelovanja praktično ni.

	eno leto zaupati varuški, pri kateri je sedaj. Bivši partner mi je marsikaj svetoval. <u>Njegove predloge bom upoštevala, odločila pa se bom sama.</u>	
15	<u>Z otrokovim očetom sva si skrb za sina delila že ko, sva živela skupaj. On je prav tako vozil otroka k zdravniku, v vrtec kot jaz. Vse pomembne odločitve glede otroka sva sprejemala skupaj. Najin starševski odnos se po razpadu ni spremenil.</u> Oba se zelo trudiva, da nadaljujema komunikacijo glede otroka, tako kot je potekala pred razpadom.	- Starša že ves čas sodelujeta glede otroka. - Odločitve sprejemata skupaj.
16	<u>Starševske vloge nisva znala izpeljati na način, da bi bil on oče in jaz mama.</u> Včasih sva drug drugemu nasprotovala pri vzgoji. <u>Sodelovanje med nama je po razvezi boljše, sploh to zadnje leto.</u> Želela bi, da bi tudi kdaj skupaj šli ven vsi trije, ker je tudi to želja otroka.	- Sodelovanje med staršema je po razvezi boljše.
17	<u>Z bivšim možem si nisva v enakem deležu delila skrbi za hčerko, po razvezi pa sem skrb zanjo v celoti prevzela jaz. Sodelovanja med nama tudi po razvezi ni bilo.</u>	- Sodelovanja nikoli ni bilo
18	<u>Sprejemanje odgovornosti, odločitve v zvezi z vzgojo in šolanjem sina so bile že v času skupnega življenja prepuščene meni in tako je še sedaj.</u> Oče je prevzel zelo malo teh odgovornosti.	- Odgovornost za otroka je preložena na mater.

6 SOCIALNA MREŽA

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<p>Pred razvezo sva z možem imela <u>ozek krog prijateljev</u>, s katerimi smo se dobivali enkrat mesečno. <u>Ob koncu tedna sva hodila na obisk ali k moji mami ali k njegovimi staršem</u>. Z možem nisva bila preveč aktivna pri spoznavanju novih ljudi. Kot poročena pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti <u>nisem dobila od nikogar</u>. <u>Odkvisna sem bila od sebe</u>. Ko sem bila še poročena, sem prostovoljno delala pri Karitasu, v vrtcu. <u>Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo, organizacijo</u>. <u>Takoj po razpadu so nekateri najini skupni prijatelji, prisluhnili možu, nekateri meni, nekateri pa so se odtujili obema</u>. <u>Iz krize so mi takoj po razvezi pomagale tri prijateljice</u>. <u>Sedaj sem pridobila ogromno novih prijateljev</u>. Imam tudi dve tesni prijateljici. <u>Če kaj potrebujem mi pomagata otroka</u>. <u>Če je kakšna sila, mi pomagata tudi sosedi</u>. Nanju se resnično lahko zanesem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela ozek krog prijateljev. - Pomoči v primeru bolezni, osamljenosti ni dobila od nikogar. - Po razpadu so nekateri skupni prijatelji prisluhnili ženski, nekateri možu, nekateri pa so se odtujili obema. - Ni bila in ni vključena v društvo, organizacijo. - Iz krize so ji pomagale tri prijateljice. - Sedaj ima ogromno novih prijateljev. - Pomagata ji otroka in sosedi.

02	<p>Ko sem bila še poročena, <u>nisem imela veliko prijateljev, pač pa precej znancev</u>. Že ko sem bila poročena, <u>nisem bila v nobenem društvu ali organizaciji</u> in tudi sedaj nisem. Ko sem bila poročena, mi je <u>pomoč v primeru bolezni nudila moja mami, ne pa mož</u>. Sedaj pa imam občutek, da ločene ali samske ženske predstavljamo za druge žene »nevarnost«, da jim bomo prevzele njihove partnerje. <u>Menim, da imam sedaj bolj tesne prijatelje</u>. Nekatero sem spoznala <u>po razvezi</u>. Sedaj so mi v oporo dobre prijateljice in <u>mami</u>. Vsak <u>četrtak zvečer prek računalnika klepetam z tremi ženskami</u>. Z njimi si izmenjamo izkušnje glede vzgoje otrok, podelimo si izkušnje iz preteklosti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je bila poročena, ni imela veliko prijateljev, več znancev. - Že pred razvezo in tudi sedaj ni vključena v nobeno društvo, politično organizacijo. - V času zakona ji je pomagala mama. - Po razvezi je spoznala nove prijatelje. - Sedaj ima bolj tesne prijatelje. - Sedaj so ji v oporo dobre prijateljice in mama.
----	---	--

03	<p><u>Z bivšim možem sva se veliko družila s prijatelji in sorodniki . Imela sva tudi skupne prijatelje.</u></p> <p><u>Že ko sem bila poročena, sem bila vključena v strokovno društvo, po razvezi pa sem v njem še bolj aktivna. Ko sem bila še poročena, sem pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti dobila od sorodnikov ali svojih prijateljic iz šolskih in študentskih let. Pomoč sem dobila vedno, ko sem jo potrebovala. Po razvezi sem nekaj skupnih prijateljev izgubila. Nehote so se vmešavali in jih nisem več videla kot prijatelje. Po razvezi se manj družim z prijatelji, toda menim, da jih imam zadosti. Po razvezi sem pomoč ravno tako dobila od sorodnikov in od žensk, ki so imele za seboj izkušnjo razpada zveze. Ženske so same pristopile k meni in mi ponudile pomoč. Nikoli si nisem mislila, da taka » tiha« organizacija deluje. Tudi otroka sta mi pomagala, da sem se »dvignila« in se na novo organizirala.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je bilo veliko druženja z prijatelji, sorodniki. - Bivša zakonca sta imela tudi skupne prijatelje. - Že v času zakona je bila vključena v strokovno društvo, kjer je po razvezi še bolj aktivna. - V času zakona je pomoč v primeru bolezni, osamljenosti dobila od sorodnikov, prijateljic iz šolskih in študentskih let. - Pomoč je dobila vedno, ko jo je potrebovala. - Po razvezi je nekaj skupnih prijateljev izgubila. - Po razvezi se manj družim z prijatelji. - Meni, da ima zadosti prijateljev. - Po razvezi pomoč dobila od sorodnikov in od žensk, ki imajo za seboj izkušnjo razpada zakona. - Da se je »dvignila« sta ji pomagala tudi otroka.
----	--	--

04	<p><u>Oba z bivšim možem sva se veliko družila s prijatelji in sorodniki. Imela sva nekaj skupnih prijateljev, nekaj pa vsak svojih. Vzela pa sem si tudi čas za prijateljice, da smo šle še same na kakšen izlet ali v kino. Pred razvezo nisem bila vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo, po razvezi sem se vpisala v športno društvo, dvakrat tedensko hodim na aerobiko. Pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti sem dobila od bivšega moža, ki mi je tudi sedaj še vedno pripravljen pomagati.</u></p> <p><u>Po razvezi pa sem si pridobila nekaj novih prijateljic, ki so prav tako razvezane in s katerimi se družim.</u> Običajno smo skupaj med vikendom, med tednom pa imam manj časa zaradi obveznosti. <u>Menim, da imam dovolj prijateljic. Pomoč dobim od sestre, prijateljice. Menim, da imam te pomoči dovolj, kajti do sedaj sem jo vedno dobila, če sem jo potrebovala</u> Vem pa, da se moram zanesti nase, kar je tudi dobra življenjska izkušnja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona se je veliko družila s prijatelji, sorodniki. - V času zakona ni bila vključena v nobeno društvo, politično organizacijo. - Po razvezi se je vpisala v športno društvo. - Pomoč v primeru bolezni, osamljenosti v času zakona in sedaj dobi od bivšega moža. - Po razvezi je pridobila nekaj novih prijateljic, ki so prav tako razvezane. - Pomoč sedaj dobi tudi od sestre, prijateljice. - Meni, da ima dovolj pomoči.
----	--	---

05	<p><u>Že pred razpadom zveze sem se veliko družila s sorodniki. Skupnih prijateljev nisva imela veliko. Družila sem se tudi s sodelavkami. Pred razvezo nisem bila v nobenem društvu, po razvezi pa sem nekaj časa sodelovala v društvu, ki je kasneje razpadlo. Pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti sem dobila v matični družini tudi po razvezi, in sicer pri materi, bratu, sestri. Sedaj imam več prijateljev in znancev, s katerimi se družim. Tudi v službi sem po razvezi dobila pomoč, pa tudi pri prijateljici iz otroških let.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razpadom se je družila s sorodniki. - Skupnih prijateljev nista imela veliko. - Družila se je tudi s sodelavkami. - Pred razvezo ni bila v nobenem društvu, po razvezi je nekaj časa bila. - Pomoč je pred razvezo in jo tudi sedaj prejema s strani matične družine in sicer pri materi, bratu, sestri. - Po razvezi je dobila pomoč tudi v službi in s strani prijateljic. - Po razvezi ima več prijateljev, znancev.
----	---	--

06	<p><u>Ko sem bila poročena sva s partnerjem imela zelo malo prijateljev. Imela sem nekaj prijateljic iz otroških let, toda z njimi se nisem pogosto družila. Tudi z najinimi sorodniki nisva imela pogostih stikov. Pred in po razpadu zveze sem bila aktivna v sindikatu. Pomoč v primeru bolezni mi že ves čas nudijo prijatelji in sorodniki. Pomoči sem imela dovolj.</u></p> <p><u>Po razvezi se več družim s svojimi sorodniki. Poiskala sem si prave prijatelje, z njimi se sedaj več družim.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je bila poročena, je imela zelo malo prijateljev, imela je nekaj prijateljic iz otroških let, s katerimi se ni pogosto družila. - Ni se veliko družila s sorodniki. - Že v času zakona je bila in je tudi sedaj aktivna v sindikatu. - Pred in po razpadu zveze je pomoč dobila od prijateljev in sorodnikov. - Meni, da ima dovolj pomoči. - Po razvezi se je več družila s sorodniki. - Poiskala je tudi prijatelje in se z njimi več družila.
----	--	---

07	<p><u>V času zakona sem se veliko družila z moževimi in svojimi sorodniki, manj pa s prijatelji. Stike s sorodniki sem ohranila.</u></p> <p><u>Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo. V primeru bolezni ali osamljenosti mi je ob strani v času zakona stal mož. Po razvezi nimam nič več prijateljev kot prej. Trudim se, da bi si ustvarila nov krog znancev in prijateljev. Ob strani mi stojijo sedanji partner in starši.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona in sedaj se družim z moževimi in svojimi sorodniki. - S prijatelji se je v času zakona družila manj. - Ne pred in ne po razvezi ni vključena v nobeno društvo. - Pomoč so ji v času zakona nudil mož, starši. - Sedaj zavestno ustvarja nov krog znancev in prijateljev. - Ob strani ji stojijo partner in starši.
08	<p><u>Pred razvezo sva se z bivšim partnerjem veliko družila s prijatelji, sorodniki. Imela sem tudi veliko svojih prijateljev. Po razvezi je nekaj teh prijateljev ostalo, nekaj pa sem jih spoznala na novo. Obdržala sem nekaj stikov s sorodniki bivšega moža. Pred razvezo nisem bila v nobenem društvu, sedaj pa sodelujem v društvu Ostržek in Podos. Pomoč mi v primeru bolezni in osamljenosti nudi bivša tašča, ki mi je že pomagala, ko sem bila še poročena..</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo se je veliko družila s prijatelji, sorodniki. - Po razvezi ji je nekaj prijateljev ostalo, nekaj jih je spoznala novih. - Pred razvezo ni bila v nobenem društvu, sedaj je. - Pomoč je in jo še dobi od nekdanje tašče

09	<p><u>Ko sem bila poročena z očetom mojih otrok, je bilo veliko druženja. Veliko smo hodili k mojim sorodnikom. Sodelovala nisem v nobenem društvu ali politični organizaciji. V primeru bolezni od moža nisem bila deležna veliko Pomoč sem prejela od sodelavk. Takoj po razvezi sem bila nekaj časa sama. Zadrževala sem se doma. Kasneje pa sem zopet obnovila stara znanstva in spoznala nove ljudi. Po razvezi nisem iskala pomoči v okolici. Svojih sorodnikov nisem želela obremenjevati s svojo stisko. Vso podporo sem dobila v službi.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona je bilo veliko druženja, predvsem z njenimi sorodniki - Sodelovala ni v nobenem društvu ali politični organizaciji. - Pomoč je dobila od sodelavk. - Od moža v primeru bolezni ni bila deležna pomoči. - Po razvezi je obnovila stare stike in spoznala nove ljudi. - Po razvezi je podporo dobila v službi.
----	---	---

10	<p>Pred razpadom zveze sem se veliko družila s prijatelji, sorodniki. Nisem sodelovala in ne sodelujem v nobenem društvu ali politični organizaciji. V času zakona mi je pomoč nudil mož. Po razvezi si nisem več mogla vzeti veliko časa za druženje z prijatelji, ker mi je le-tega zmanjkovalo. Sedaj se manj družim s prijatelji, z nekaterimi pa imam zelo tesne odnose. Po razpadu zveze so mi pomagali starši in prijatelji. Menim, da imam dovolj pomoči. Vem, na koga se lahko obrnem, če kaj potrebujem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo se je veliko družila s prijatelji, sorodniki. - Ni in tudi sedaj ne sodeluje v društvu, politični organizaciji. - Pred razpadom ji je pomoč nudil mož. - Po razvezi se manj družim s prijatelji, toda z njimi ima bolj tesne odnose. - Po razpadu so ji pomagali starši in prijatelji. - Meni, da ima dovolj pomoči.
----	--	--

11	<p><u>Z bivšim možem sva imela veliko skupnih prijateljev, s katerimi sva se pogosto družila.</u></p> <p><u>Nisem sodelovala in tudi sedaj ne sodelujem v nobenem društvu ali politični organizaciji. Pomoč v primeru bolezni sem, ko sem bila še poročena, dobila od moža, otrok. Po razvezi sem nekaj skupnih prijateljev izgubila. Sedaj si vzamem več časa za druženje z prijatelji kot v času zakona. Menim, da imam dovolj znancev in tudi nekaj dobrih prijateljev. Po razpadu mi pomoč nudijo moji starši in starši bivšega možai. Pomoč vedno dobim, če zanjo zaprosim.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela veliko skupnih prijateljev s katerimi se je pogosto družila. - Ni in tudi sedaj ne sodeluje v nobenem društvu, politični organizaciji. - Pomoč je v času zakona dobila od moža in otrok. - Po razvezi je nekaj skupnih prijateljev izgubila. - Sedaj si vzame več časa za druženje kot takrat, ko je bila še poročena. - Meni, da ima sedaj dovolj znancev in tudi nekaj dobrih prijateljev. - Po razvezi prejema pomoč od svojih in od staršev bivšega moža.
12	<p><u>Ko sem živela z partnerjem, sem imela bolj malo prijateljev. Večinoma časa sem bila sama z otrokom</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela bolj malo prijateljev.

<p><u>in sem skrbela za gospodinjstvo. Nisem bila včlanjena v nobeno društvo ali politično organizacijo, neformalno pa sem se dobivala z materami dojljami.</u></p> <p><u>V primeru bolezni in osamljenosti sta mi bila v pomoč starša. Po razpadu sem krog prijateljev razširila. Sedaj se dobivam dvakrat tedensko z ljudmi, ki se ukvarjajo z alternativnim zdravljenjem, enkrat tedensko hodim na tečaj orientalskega plesa. Vsak drugi torek se dobivam tudi z mamicami in otroki. Prirejamo igrice, beremo pravljice, plešemo... Sedaj pa menim, da bi mi pomagal tudi bivši partner ter seveda starša.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ni bila včlanjena v nobeno društvo, politično organizacijo. - Neformalno se je dobivala z materami dojljami. - Pomoč sta ji v primeru bolezni, osamljenosti nudila starša. - Krog prijateljev je po razvezi razširila. - Sedaj se več družijo z ljudmi. - Pomoč ji nudijo starši.
---	--

13	<p><u>Ko sem še bila poročena, ni bilo veliko časa za druženje z prijatelji, sorodniki. Nisem bila in nisem vključena v nobeno društvo ali politično organizacijo. V času zakona sem pomoč v primeru bolezni dobila pri sorodnikih, nekaj pri sodelavkah. Nekaj pomoči sem tudi dobila na centru za socialno delo. Pomagali so mi tudi prijatelji. Menim, da sem dobila dovolj pomoči. Obdržala sem stike s sorodniki bivšega moža. Po razvezi sem spoznala nekaj novih znancev. Sedaj mi še vedno pomagajo isti ljudje, če rabim pomoč.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je bila poročena, ni bilo veliko časa za druženje s prijatelji, sorodniki. - Ni in ni bila vključena v nobeno društvo, politično organizacijo. - Ko je bila poročena, je pomoč dobila pri sorodnikih, sodelavkah, prijateljih ter na centru za socialno delo. - Po razvezi je obdržala stike z sorodniki bivšega moža. - Po razvezi je spoznala nekaj novih ljudi. - Pomoč prejema od istih ljudi kot pred razvezo.
----	--	---

14	<p><u>Ko sem še bila skupaj z partnerjem, nisva imela veliko stikov s prijatelji ali znanci. V tistem času sem izgubila tudi dosti stikov z znankami, kolegicami, ki sem jih v zadnjem obdobju ponovno obnovila. Nisem bila in tudi sedaj nisem vključena v nobeno društvo ali organizacijo, kjer bi uresničevala lastne interese.</u></p> <p><u>V primeru bolezni sem si v času zveze najprej poskušala pomagati sama. Če pa sem tako zbolela, da nisem zmogla skrbeti zase in posledično niti za otroka, pa sem odšla domov k staršem. Včasih mi je na pomoč priskočila prijateljica. Sedaj sem bolj odprta, raje zahajam med ljudi, kot prej, ko sem še bila v zvezi. Obiskujem sorodnike, bivše sošolke, kolegice, ki imajo družine. Sedaj imam več prijateljev. Sedaj se bom preselila v domači kraj, kjer živijo tudi starši tam se bom lažje kam vključila. Pomagajo mi prijatelj, starši. Poskušam pa si, tudi če sem bolna največ pomagati sama. Prijatelj, ki ga imam sedaj, mi je v veliko oporo.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona ni imela veliko stikov s prijatelji, znanci. - Ni bila in tudi sedaj ni vključena v nobeno društvo, politično organizacijo. - Pomoč je dobila od staršev, prijateljice. - Sedaj se več družim s prijatelji, sorodniki. - Po razvezi ima več prijateljev. - Pomoč nudi prijatelj, starši.
----	--	---

15	<p><u>Pred razpadom zveze in sedaj, ko sem sama z otrokom, imam pogoste stike s svojo sestro in njeno družino. Z bivšim partnerjem sva imela veliko skupnih prijateljev, s katerimi smo se družili med vikendom. Že pred razpadom sem bila vključena v planinsko društvo, kjer sem dejavna še. Pomoč v primeru bolezni ali osamljenosti sem pred razpadom zveze dobila s strani partnerja. Sedaj mi tovrstno pomoč nudi sestra. Po razpadu sem obnovila prijateljstvo z prijateljico iz otroštva. Še vedno imam stike z nekaterimi skupnimi prijatelji, s katerimi sva se družila z bivšim partnerjem. Pripravljena pa sem spoznati še nove ljudi.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ves čas je vzdrževala stike s svojo sestro. - V času, ko je bila v zvezi sta z možem imela veliko skupnih prijateljev. - V času zakona in sedaj je vključena v planinsko društvo. - Pomoč v primeru bolezni, osamljenosti je v času zveze prejela od partnerja. - Po razpadu zveze je obnovila prijateljstvo s prijateljico iz otroštva. - Še sedaj ima stike z nekaterimi skupnimi prijatelji. - Sedaj ji največ pomaga sestra.
16	<p>Pred razpadom zveze sva imela sva veliko stikov z njegovimi sorodniki, ki so nama veliko pomagali. Imela sem veliko prijateljev, ki sem jih ob razvezi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona imela veliko stikov z njegovimi sorodniki.

	<p>izgubila. Pred razvezo sem bila vključena v društvo, katerega ustanoviteljica sem bila in ki se je ukvarjal z naravnim zdravilstvom. Pomoč v primeru bolezni sem dobila od moža. Po razvezi sem spoznala veliko novih znancev, s katerimi se družim. Imajo podobne interese kot jaz. Po razpadu sem se vključila v več neformalnih skupin. V teh skupinah se združujejo ljudje s podobnimi interesi. Del hiše sem oddala ljudem, ki mi pomagajo, tudi pri delu v hiši. Pomoč mi nudijo prijatelji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je veliko prijateljev izgubila. - Pred razvezo je bila vključena v društvo. - Pomoč je pred razvezo dobila od moža. - Po razvezi je spoznala veliko novih znancev s katerimi se družim. - Po razpadu se je vključila v več neformalnih skupin. - Pomoč dobiva od prijateljev.
--	---	---

17	<p><u>V času zakona sem imela s prijatelji in sorodniki bolj malo stikov; vseeno sem ohranila stike z nekaterimi prijatelji. Že v času življenja z partnerjem sem bila vključena v planinsko društvo, kamor sem še sedaj. V primeru bolezni, osamljenosti so mi pomagali prijatelji in starši, predvsem brat. Sedaj imam več stikov s sorodniki. Menim, da imam sedaj več prijateljev kot prej. Ti prijatelji, starši in brat mi pomagajo tudi sedaj.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona je imela s prijatelji, sorodniki bolj malo stikov. - Že v času življenja s partnerjem je bila in tudi sedaj je vključena v planinsko društvo. - V primeru bolezni ali osamljenosti so ji pomagali in ji pomagajo prijatelji, starši, brat. - Po razvezi ima več stikov s sorodniki. - Obdržala je stike z nekaterimi prijatelji s katerimi se je družila že v času zakona. - Sedaj ima več prijateljev.
18	<p><u>Pred razvezo sva z bivšim partnerjem imela dobre in pogoste stike z njegovo in mojo družino. Imela sva veliko prijateljev. Ko sem bila poročena, sem imela veliko funkcij znotraj službe. Aktivno sem bila vključena v akviziterstvo. Delala sem tudi v nekem društvu za posredovanje partnerjev.</u></p> <p>Kadar sem potrebovala pomoč, sem jo pred razvezo dobila s strani moža, po razvezi pa s strani prijatelja. Po razvezi sem ohranila stike z družinskimi prijatelji. Sedaj sem si poiskala nov krog ljudi, s katerimi sem bolj interesno povezana. Imam manj prijateljev, toda tisti so res pravi. Po razvezi se</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona sta z možem vzdrževala dobre in pogoste stike z njegovo in njeno družino. - V času zakona sta imela veliko prijateljev. - Bila je vključena v akviziterstvo ter v društvo za posredovanje partnerjev - Pomoč v času zakona

	<p>nisem vključila v nobeno društvo ali politično organizacijo.</p>	<p>dobila s strani moža.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi ohranila stike z družinskimi prijatelji - Po razvezi je poiskala nov krog ljudi. - Sedaj ima manj prijateljev, s katerimi pa je bolj povezana. - Po razvezi ni vključena v nobeno društvo, politično organizacijo.
--	---	---

8 PROSTI ČAS

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<p>Ko sem bila še poročena, <u>prostega časa praktično nisem imela</u>. Dopoldne je bila služba, kasneje sem se ukvarjala z otrokoma. Čakala so me še gospodinjska dela. <u>Zase sem imela zelo malo prostega časa</u>. Ko so bile zimske počitnice, smo šli z celo družino smučat, v poletnem času pa za en teden na morje. Kasneje smo zidali vikend, tako da sem ob koncu tedna bila bolj utrujena kot spočita. <u>Sedaj pa se ukvarjam z ročnim delom, veliko berem. Prebiram literaturo, ki me je že, ko sem bila poročena, privlačila, pa ni bilo zanjo časa. Obnavljam italijanski jezik. Nekemu gospodu prevajam iz italijanščine v slovenščino. Sedaj imam vsekakor več prostega časa, ki pa ga zapolnim. Z kvaliteto preživljanja prostega časa sem sedaj bolj zadovoljna.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je bila poročena, prostega časa ni imela. - Po razvezi ima več prostega časa. - S kvaliteto preživljanja prostega časa je sedaj bolj zadovoljna.
02	<p>Ko sem bila poročena, <u>nisem imela veliko prostega časa</u>. Bila sem brez energije, tako da sem komaj še skuhala, pospravila in skrbela za otroke. Sedaj hodim na ogledne starih gradov. <u>Ko so otroci pri očetu, greva z mami na kak izlet. Sedaj imam več prostega časa</u>. Zelo rada berem, sestavljam puzzle, delam z računalnikom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ko je bila poročena, ni imela veliko prostega časa - Sedaj ima več prostega časa. - Čas zase ima tudi, ko so otroci pri očetu.

03	<p><u>V prostem času sem se izobraževala. Hodila sem na telovadbo. Enkrat mesečno sem šla v gledališče ali kino. Mislim, da mi je prostega časa tako sedaj kot tudi v zakonu vedno zmanjkovalo. Čas zase si vzamem edino v nedeljo, ko sta otroka na kosilu pri očetu.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tako v zakonu kot tudi sedaj nima dovolj prostega časa. - Čas zase si vzame, ko sta otroka pri očetu.
04	<p><u>Če primerjam kvaliteto preživljanja prostega časa pred razvezo in sedaj, menim, da ga sedaj bolj kvalitetno preživljam. Prostega časa imam sicer manj, toda tisti čas delam tisto, kar mi ustreza. Berem, grem na sprehod, se družim, študiram. Sedaj se organiziram tako, da tisti čas, ko je otrok pri očetu, počnem tisto, kar mi ustreza.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi bolj kvalitetno preživlja prosti čas kot prej. - Sedaj ima manj prostega časa. - Čas zase si vzame, ko je otrok pri očetu.
05	<p><u>Ko sem bila še poročena,sem še študirala, tako da veliko prostega časa nisem imela. Moje življenje je bilo: delo, dom, študij. Danes si vzamem čas zase zvečer, ko berem, delam tisto, kar mi ugaja. Rada vrtnarim, urejam okolico. V prostem času se ne družim veliko, ker imam dovolj druženja v službi.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi ima več prostega časa.

06	<p><u>Pred razpadom nisem imela veliko prostega časa. Kar sem ga imela, sem bila z otrokom.</u> Nisem hodila v gledališče, kino, ker si nisem vzela časa za te stvari. <u>Po razpadu pa je bilo malo več prostega časa.</u> Čas zase sem imela tudi takrat, ko sta bila otroka pri očetu. Rada sem v družbi. V prostem času hodim v gledališče, družbo. Imam čas za piknike, za norenje z otrokoma.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razpadom ni imela veliko prostega časa, kar ga je bilo, ga je preživela z otrokoma. - Po razpadu ima več prostega časa. - Čas zase ima, ko sta otroka pri očetu.
07	<p><u>V zakonu prostega časa skoraj nisem imela.</u> Imela sem podjetje, kjer sem morala veliko delati, hčerka je bila še zelo majhna. Nisem imela časa za obiskovanje kina, gledališča. <u>Sedaj tudi nimam toliko časa, kot si ga želim. Skrbeti moram za otroka, toda če primerjam, menim, da imam sedaj nekoliko več prostega časa.</u> Sedaj ga <u>razporejam sama in tudi sama odločam o tem, kako ga bom preživela.</u> Vzamem si čas za kino, obiskovanje razstav.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V zakonu ni imela veliko prostega časa. - Sedaj ga ima malo več, toda ne toliko kot si ga želi. - Prosti čas si razporeja sama.
08	<p>Ko sem bila še poročena, <u>sem imela malo prostega časa, vzela sem si ga edino ob vikendih. Sedaj imam več prostega časa. Grem v hribe, kolesarim. Takoj po razvezi sem veliko brala</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela zelo malo prostega časa. - Sedaj ima več prostega časa.
09	<p><u>Pred razvezo sem imela zelo malo prostega časa, skoraj nič.</u> V vseh teh letih smo bili z družino samo petkrat na morju. Skrbeti sem morala tudi za svoje domače. <u>Bila sem delavka, gospodinja in mama. V prostem času sedaj delam na njivi. Gremo na izlete, v naravo. Sedaj imam več prostega časa.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela zelo malo prostega časa. - Sedaj ga ima več.

10	<p>Ko sem bila poročena, sem <u>prosti čas preživljala z možem</u>. <u>Ko sva dobila otroka, sva se v prostem času posvetila njemu</u>. <u>Pred razpadom sem imela več prostega časa</u>. <u>Po razpadu pa prosti čas preživljam z otrokom</u>. <u>Svoje želje podredim njegovim</u>. <u>Posvetim pa se tudi študiju</u>. <u>Zahajam na prireditve in s seboj vzamem tudi otroka</u>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo je imela več prostega časa kot sedaj. - Prosti čas preživlja z otrokom.
11	<p>Ko sem bila še poročena, smo v prostem času hodili na obiske. <u>Takrat sem imela manj prostega časa</u>. Sedaj se posvetim otrokom, berem knjige, vezem gobeline. Sama grem na kavo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V času zakona je imela malo prostega časa. - Sedaj ima več prostega časa.
12	<p><u>Prostega časa si pred razpadom zveze nisem vzela</u>. Želela sem iti v gledališče, kino toda nisem šla. <u>Sedaj prosti čas preživljam z otrokom</u>. Skupaj se igrava, hodiva na izlete. Čas zase si vzamem, ko gre otrok spat. Takrat kaj preberem, rišem, televizije ne gledam, saj mi je čisto odveč. <u>Menim, da imam sedaj več prostega časa kot prej</u>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prostega časa si v zakonu ni vzela. - Sedaj ima več prostega časa kot pred razpadom zveze.
13	<p><u>Svoj prosti čas sem pred razvezo preživljala z otrokoma</u>. <u>Sama zase sem si vzela čas zvečer, ko sta otroka šla spat</u>. <u>Takrat sem brala, gledala televizijo</u>. <u>Sedaj imam več prostega časa, ki ga preživim na vrtu</u>. <u>Po razvezi imam tudi več časa za športne aktivnosti</u>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pred razvezo sem prosti čas preživljala z otrokoma. - Zase si je vzela čas, ko sta šla otroka spat. - Sedaj ima več prostega časa, kot pred razpadom. - Ima čas za športne aktivnosti.
14	<p><u>Prostega časa si pred razpadom zveze zase nisem vzela</u>. <u>Pozabila sem na svoje potrebe, želje in sem</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prostega časa si zase v zakonu ni vzela.

	<p><u>bolj stregla drugim.</u> Kadar sva sama z otrokom, greva na obisk, v naravo, na izlete. <u>Sama imam čas zase, ko otrok zaspi, takrat preberem kakšno knjigo, kar včasih nisem mogla. Sedaj veliko stvari v prostem času počneva skupaj z otrokom.</u> Če imam varstvo za otroka, grem plavat, v savno, kino. <u>Sedaj imam več prostega časa, pa tudi preživljam ga bolj kvalitetno.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sedaj ima več prostega časa. - Prosti čas preživlja z otrokom.
15	<p>Mislim, <u>da imam sedaj več prostega časa kot takrat, ko sem bila še v zvezi.</u> Sedaj si tudi lažje vzamem čas zase. V prostem času rada berem, kolesarim. <u>Čas zase si vzamem takrat, ko je otrok pri očetu. Ko pa je otrok pri meni, prosti čas preživljava skupaj.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sedaj ima več prostega časa. - Čas zase vzame, ko je otrok pri očetu. - Prosti čas preživlja z otrokom.
16	<p>Ko sem bila še poročena, <u>nisem imela veliko prostega časa.</u> Veliko sem pospravljala po hiši, delala. <u>Menim, da imam sedaj več prostega časa kot prej.</u> Študiram, ukvarjam se z astrologijo, družim se z prijatelji. Hodim na jogo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sedaj ima več prostega časa.
17	<p><u>Pred razpadom zveze sem bila večino prostega časa s hčerko. Sama zase si ga nisem vzela.</u> Hodili sva na sprehode, poleti in pozimi na dopust.. <u>Sedaj imam več prostega časa, več berem, se izobražujem.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - V zakonu je veliko časa preživela z otrokom. - Sedaj ima več prostega časa.
18	<p><u>Ko sem bila poročena, sem imela v službi veliko funkcij.</u> To sem opravljala v prostem času. <u>Prostega časa sem imela že pred razvezo zelo malo, tudi sedaj ga imam zelo malo.</u> Sedaj hodim v hribe, kolesarim, igram tenis. <u>Prostega časa imam več. S preživljanjem prostega časa sem zadovoljna.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Že pred razvezo je imela malo prostega časa in tudi sedaj ga ima malo. - Kljub vsemu ima sedaj več prostega časa. - Sedaj je bolj zadovoljna z preživljanjem prostega časa.

9 ZADOVOLJSTVO, POČUTJE

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<p><u>Mislím, da zadnja leta zakona nisem bila več zadovoljna, sedaj pa sem. Sem bolj sproščena.</u></p> <p><u>Zadovoljna sem sama s seboj, ponosna sem na otroka, ki sta uspešna študenta. Imam svobodo.</u></p> <p><u>Ponovno sem pričela delati stvari, ki me veselijo.</u></p> <p><u>Pred razvezo nisem imela časa misliti nase, na svoje želje.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Zadnja leta v zakonu ni bila več zadovoljna. - Sedaj je s svojim življenjem bolj zadovoljna, bolj je sproščena. - Zadovoljna je sama s seboj, ponosna je na otroka. - Ima svobodo. - Dela stvari, ki jo veselijo.

02	<p><u>S svojim življenjem sem sedaj veliko bolj zadovoljna. Imam svoj mir. Nisem deležna nobenega nespoštovanja. Seveda pridejo tudi zoprne, kritični dnevi, a če pomislim na preteklost ve,, da se ne bi vanjo vrnila za nobeno ceno. Imam večji nadzor nad svojim življenjem. Psihično sem bolj umirjena kot prej, ko sem bila v zvezi. Nimam več »kepe« v grlu. Delam stvari, ki me veselijo. Ni se mi več treba toliko prilagajati, ampak si lahko vzamem čas samo zase.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je bolj zadovoljna s svojim življenjem. - Dela stvari, ki jo veselijo. - Ima večji nadzor na življenjem. - Je bolj psihično umirjena.
03	<p><u>S svojim življenjem sem po razvezi bolj zadovoljna. Ne morem pa reči, da sedaj počnem kaj takega, kar nisem mogla že, ko sem bila poročena. Kakovost mojega življenja se ni bistveno spremenila. Živim mirno, tako, kot sem že prej.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kakovost življenja se ni bistveno spremenila. - Živi mirno kot pred razvezo.
04	<p><u>Ko sem bila poročena, sem imela večji občutek varnosti kot sedaj. Sedaj vem, da se moram zanesti nase, kar pa je tudi lahko dobra izkušnja v življenju.</u></p> <p><u>Kakovost mojega življenja se ni bistveno spremenila, edina večja razlika je, da sedaj živim sama z otrokom, prej pa smo živeli trije.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej je imela večji občutek varnosti. - Sedaj se mora zanesti nase. - Kakovost življenja se ni spremenila.
05	<p><u>Če primerjam čas svojega življenja pred in po razvezi, lahko rečem, da sem sedaj bolj zadovoljna. Ko sem bila poročena, je bila prisotna čustvena bolečina. Razveza je zame rešitev. Imam pa občutek, da sem za vse odgovorna sama..</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sedaj je bolj zadovoljna - Prej je bila prisotna čustvena bolečina. - Razveza je predstavljala rešitev. - Ima občutek, da je za vse sama odgovorna.
06	<p><u>Ko sem bila še poročena, se ne spomnim, da bi kaj</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prej ni razmišljala o

	<p><u>dosti razmišljala o svojem življenju, o tem, ali sem zadovoljna z njim. Imela sem druge obveznosti. Od razveze dalje mi je najbolj všeč to, da načrtujem svoj dan, vikend. Sama določam, s kom se bom družila. Imam večji nadzor nad svojim življenjem</u></p>	<p>svojem življenju.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sedaj lahko načrtuje svoj dan, odloča s kom se bo družila. - Ima večji nadzor nad življenjem.
--	--	---

07	<p><u>Z življenjem sem bolj zadovoljna. Rada hodim v službo, fizično sem bolj zdrava, z novim partnerjem se bolje razumeva. Ponovno optimistično gledam na življenje. Znam si vzeti čas zase. Vem, da sem se z razvezo veliko naučila o sebi, vem, da se bom morala še učiti in nadgrajevati sebe, česar pa se veselim.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Z življenjem je po razvezi bolj zadovoljna. - V prihodnost zre optimistično. - Zna si vzeti čas zase. - Z razvezo se je veliko naučila o sebi.
08	<p>Takoj, ko sem se poročila, sem bila srečna. Ko gledam nazaj, pa mi je žal, da se nisem že prej razvezala. <u>Sedaj sem se umirila in tudi otroka sta bolj umirjena</u> <u>Z otroki si organiziramo dan tako, kot nam je všeč.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Srečna je bila le na začetku zakona. - Sedaj se je umirila - Dan si organizira tako, kot ji je všeč.
09	<p><u>Sedaj sem z življenjem bolj zadovoljna. Imam občutek, da sem lahko to, kar sem. Imam večji občutek svobode. Uresničujem si svoje želje, česar si takrat nisem. Ko sem bila poročena, mi je bivši mož krojil moje življenje od jutra do večera, sedaj si ga kreiram sama.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Z življenjem je po razvezi bolj zadovoljna. - Ima večji občutek svobode. - Uresničuje si želje, česar si prej ni. - Pred razvezo jo je življenje krojil bivši mož.
10	<p><u>Na razvezo gledam kot na življenjsko izkušnjo iz katere sem se tudi nekaj naučila. Po razvezi sem postala še bolj samozavestna. Sedaj več stvari upam narediti sama. Vem, da se moram zanesti nase in da si moram sama organizirati življenje.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Na razvezo gleda ko na življenjsko izkušnjo, s pomočjo katere se je tudi nečesa naučila. - Sedaj si upa narediti več, kot si je prej. - Ve, da se mora zanesti nase in si sama organizirati življenje.
11	<p><u>Sedaj živim bolj umirjeno. Zadovoljna sem s</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je bolj

	<u>svojim življenjem. Ko sem bila še poročena, sem se sploh zadnja leta pred razpadom, počutila pod pritiskom.</u>	<p>umirjena.</p> <ul style="list-style-type: none"> - S svojim življenjem je zadovoljna. - Zadnja leta zakona se je počutila pod pritiskom.
12	<p>Ko pogledam nazaj, vidim, kako sem se od razveze do sedaj spremenila, kaj vse sem naredila iz sebe. <u>Sedaj sem zelo zadovoljna s svojim življenjem. Lahko počnem dosti več kot prej. Učim se biti samostojna.</u> Če primerjam svoje življenje sedaj in prej, ko sem živela z partnerjem, je največji napredek na mentalni in duhovi ravni. <u>Nisem več tako negativno naravnana, bolj sem vesela, pridobila sem na samozavesti, dobila sem moč, da si lahko zaupam.</u> Z zaupanjem bom odprla podjetje, ne bojim se več eksistenčnega problema. Ponoči dobro spim, stvari okoli sebe doživljam bolj intenzivno. Nimam več potrebe, da se dokazujem pred nekom, in bolj verjamem vase. <u>Ko sem bila v zvezi, sem se večkrat zatekla v depresijo, sedaj sem bolj družabna, komunikativna, odziv drugih ljudi name je drugačen, bolj pozitiven. Sedaj se imam rada, kajti takrat se nisem imela, ker tega nisem bila sposobna. Počutim se bolj svobodna.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je bolj zadovoljna z življenjem. - Sedaj lahko počne veliko več stvari kot prej. - Uči se biti samostojna. - Prej se je zatekala v depresijo, sedaj je bolj družabna. - Sedaj se ima rada, prej tega ni bila sposobna. imeti rada
13	<p><u>Po razvezi imam večji nadzor nad življenjem. S svojimi življenjskimi pogoji sem zadovoljna. Finančna varnost pa je bila pred razvezo večja.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi ima večji nadzor nad življenjem. - S svojimi življenjskimi pogoji je zadovoljna. - Finančna varnost je bila pred razvezo večja.
14	<u>Sedaj sem na točki, ko lahko rečem, da sem</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Pridobila je na

	<p><u>pridobila na samozavesti, na občutku lastne vrednosti. Sem srečna, srečna sem, da imam zdravega otroka.</u> Sedaj imam notranji mir, spim cele noči, ne obremenjujem se zaradi manjših stvari. Zadovoljna sem, ko vidim, da lahko sama živim, skrbim za gospodinjstvo. <u>Sedaj tudi lahko bolj kvalitetno delam v službi, kjer sem tudi bolj zadovoljna.</u></p>	<p>samozavesti, na občutku lastne vrednosti.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sedaj je srečna. - Sedaj lahko bolj kvalitetno dela v službi in je bolj zadovoljna v službi.
15	<p><u>V partnerski zvezi se nisem dobro počutila. Sedaj, ko živim sama z otrokom, se bolj počutim.</u> Lažje sem tudi zadihala. <u>S svojim življenjem sem bolj zadovoljna.</u> Življenju se bolj prepuščam in tudi zaradi tega sem bolj zadovoljna.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V partnerski zvezi se ni dobro počutila. - Po razvezi se počuti bolje. - S svojim življenjem je bolj zadovoljna. - Zna se prepustiti življenju.
16	<p><u>Sedaj živim tako, kot hočem. Sledim svojim željam, potrebam in jih uresničujem.</u> Po razvezi sem se zavedala, da sem sama odgovorna zase, za otroka. <u>Ko pogledam nazaj, vidim, kako sem se od razveze do sedaj spremenila, kaj vse sem naredila iz sebe.</u> Tako, <u>sem sedaj zelo zadovoljna s svojim življenjem Lahko počnem dosti več kot prej. Učim se biti samostojna.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi živi tako, kot hoče. - Sledi svojim željam, potrebam. - Zadovoljna je z življenjem. - Sedaj je bolj dejavna, kot je bila prej. - Uči se biti samostojna. - Po razvezi se je spremenila.
17	<p><u>Sedaj sem bolj zadovoljna s svojim življenjem, kot prej. Imam več časa za stvari, ki me razveseljujejo.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi je bolj zadovoljna s svojim

		<p>življenjem kot prej.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Več časa ima za stvari, ki jo razveseljujejo.
18	<p><u>Menim, da imam sedaj več varnosti kot prej. Tudi v materialnem smislu imam sedaj več kot prej.</u></p> <p><u>Lažje si vzamem več časa zase, kaj preberem.</u></p> <p><u>Bolj zadovoljna sem, imam občutek, da svoje življenje obvladam</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Po razvezi ima več varnosti kot prej. - Tudi v materialnem smislu ima sedaj več. - Vzame si več časa zase. - Bolj je zadovoljna z življenjem, bolj ga obvladuje.

9 ODLOČITEV ZA DVOJEDRNO DRUŽINO

ŠT.	IZJAVE	POJMI
01	<u>O tem, da bi vstopila v novo zvezo, sem veliko razmišljala in se o tem pogovarjala z otrokoma. Če bom imela priliko spoznati takega partnerja, ki bi sprejel mene in moja otroka, ne da bi stopila nazaj stopničko, kvečjemu naprej, da bi eden drugemu pomagala, potem bi se odločila za zvezo.</u>	- Če bo spoznala partnerja, ki bo sprejel njo in otroka, se bo odločila za zvezo.
02	<u>Sedaj še ne razmišljam o tem, da bi si poiskala novega partnerja.</u>	- Še ne razmišlja, da bi si poiskala novega partnerja.
03	<u>Imam prijatelja, s katerim živim.</u>	- Ima prijatelja, s katerim živi
04	<u>Želim si ustvariti novo partnersko zvezo, toda ne za vsako ceno. Pomembno mi je, da se bom ob novem partnerju počutila dobro, če ne, sem rajši sama z otrokom.</u>	- Ima željo, da bi si ustvarila novo partnersko zvezo - V novo zvezo bo vstopila le, če se bo ob partnerju dobro počutila.
05	<u>Imam prijatelja, s katerim pa ne živiva skupaj. Zaradi neuspehov me je strah tesnega partnerstva. Nekako sem se navadila živeti sama. Nisem našla človeka, za katerega bi lahko rekla, da bi z njim tudi rada živela.</u>	- Ima prijatelja, s katerim ne živi. - Strah jo je tesnega partnerstva.
06	<u>Sedaj sem poročena.</u>	- Sedaj je poročena.
07	<u>Sedaj živim z partnerjem, ki sem ga spoznala ob razvezi. Z njim se nisem poročila.</u>	- Živi s prijateljem.
08	<u>Če bom spoznala moškega, ki mi bo ustrezal in jaz njemu, bom vstopila v zvezo z njim.</u>	- Če bo spoznala moškega, ki ji bo ustrezal, bo vstopila v zvezo z njim.
09	<u>Ponovno sem se poročila.</u>	- Ponovno se je poročila.

10	<u>Želim si stopiti v čustveno vezo z novim prijateljem, toda pogoj je, da sprejme tudi otroka.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Želim si, da bi vstopila v čustveno vez z novim prijateljem. - Pogoj je, da sprejme njenega otroka.
11	<u>Za novo zvezo še nisem pripravljena.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - ni še pripravljena na novo zvezo
12	<u>Trenutno živim sama z otrokom in nimam nobenega partnerja.</u> <u>Pri izbiri partnerja bom bolj previdna. Manj bom poskušala ugajati in bolj bom poskušala biti res jaz.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Živi sama z otrokom, nima partnerja. - Pri izbiri partnerja bo previdna.
13	<u>Sedaj živim z novim partnerjem.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Živi z novim partnerjem.
14	<u>Imam prijatelja, s katerim načrtujeva skupno življenje v novem stanovanju, v katerega se bova preselila.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima prijatelja, s katerim načrtuje skupno življenje.
15	<u>Ko bom spoznala kakšnega prijatelja mi bo zelo pomembno, da bo sprejel otroka.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Pomembno, da bo sprejel otroka
16	<u>Imam prijatelja, toda ne živiva skupaj.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima prijatelja.
17	<u>Sedaj nimam nobenega partnerja. Pomembno se mi zdi, da se bo potencialni partner razumel s hčerko</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Nima partnerja. - Bodoči partner na j bi se razumel s hčerko.
18	<u>Živim z prijateljem.</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Živi s prijateljem.